

Začít

320 K

UYDÁNÍ „VŠEHRDU“

MIMOŘ. PROF. DE STIEBER.

NĚMECKÉ SOUKROMÉ PRÁVO.

UYDÁNÍ OPRAVENÉ.

I flb 18

4384-I

• 1911 •

1458/11

45
Knihka prvni.

Či^o list vseobecná.

ÚSTŘEDNÍ KNIHOVNA
PRÁVNICKÉ FAKULTY UJEP
STARÝ FOND
Č. inv.: 034507

Oddíl I.

Právní řád.

§ 1. Pojem německého práva soukromého.

Pojem německého práva soukromého vyznačuje se nám ze svých protiv. Soukromému právu klade se jako protiva právo veřejné, soukromému právu německému právo římské. Soukromému právu jde o soukromé poměry osob, právu veřejnému o poměry státního celku nebo veřejných svazků, v které osoby jsou seskupeny.

U Římanů stavěli proti sobě ius privatum a ius publicum; první bylo právem jednotlivců, druhé právem národa římského. U Germanů byla původně v právu jednota. Nerozlišováno ani právo veřejné ani právo soukromé. Když se však obrysy obojího

práva v poměrech právních přece zkrystalisovaly, živly jak jednoho, tak druhého zůstaly v obou, a rozvoj obojího práva se zastavoval. Rozvinutí soukromého práva dusily veřejné svazky, a právo veřejné, jako moc státní, úřady hrabské, vévodské a p., předávalo a rozdávalo se v ruce jednotlivci jako právo soukromé. Iiž v městech padalo však pouto veřejného práva a římské právo, humanism, reformace, přechod z hospodářství naturálního k peněžnímu dovršily nový vývoj. Osobnost jednotlivce vystoupila, ale zároveň sesílila se i moc státní. Soukromé i veřejné právo došlo ve svých vlastních sférách přesného rozlišení.

Moderní době vystávají nové úkoly. Veřejné právo vrací se zase ku jednotlivci. Římský individualism vedl ku vykořisťování slabých. Dnešní doba klade mu již jisté ve veřejném sociálním právu založené hranice.

Soukromému právu německému klade se jako protiva právo římské. Recepce

římského práva obsáhla skorem všechny obory práva soukromého. To, co zbylo německého i potom, a to, co bylo před římským právem, a dále to, co vzájemný kompromis obou práv nově vytvořil, neodstraní zplna mimořímský původ, tvoří německé právo soukromé.

Ně však jen cizí původ rozlišuje nám obojí právo od sebe, římské a německé. Římské právo přišlo kompaktní, jednotné, tak jak v Itálii se jemu učilo a podle něho žilo. Jako obecně platné vnikalo do soudů a právních poměrů, a také věda pojednává o něm v komentářích, systémech a traktátech jako o právu pozitivním, obecně platném a užívaném.

Soukromé právo německé naproti tomu již od svého prvopočátku rozrůžňovalo se podle různých pramenů a různých oblastí své platnosti. Věda, která se všemi těmi různými pravidly zabývá a práva různých

oblasti v soustavu přiřadíje, nedospívá tím ke vyličení práva obecně platného, nýbrž jen práva, kteří má určité svérázné znaky, jež je podstatně liší od práva jiného, zejména práva římského. To, co v různých oblastech jako právo platné platí nebo platilo, je ve vědě jednotlivým jen zjevem velikého vývoje práva celého národa německého, práva národního.

Právo v jednotlivých oblastech platné rozvíjelo se různě. Línil se rozdíl mezi právem, které platiti mělo pro všechny životní poměry (právo všeobecné, ius generale), aneb jen pro některé (právo zvláštní, ius speciale). Více oblastí, majících své vlastní právo (ius particulare), mohlo však tvořiti celek s jednotným právem obecným (ius commune).

Rozdíl tyto trvají v dnešní říši německé i po jednotě, kterou pro obecné poměry právní zahájil její obecný zákoník občanský. Proti právu obecnému, v tomto zákoníku ob- sazenému, stojí právo zvláštní, jako obchodní,

smínečné — proti právu říšskému (Reichsrecht), pro celou říši platnému, stojí tu právo zemské (Landrecht) pro ty poměry, které říšský zákon dosavad neuspořádal, nebo zákonodárství zem- ^(právo vyplstiovací) skému ponechává, poněvadž se státním životem zemi splynuly, neb zvláštním hospodářským sta- vem těchto zemi jsou odůvodněny aneb dále mezinárodními smlouvami zákonodárství zemskému vyhrazeny.

§ 2. Právo obyčejové, zákon a autonomie.

Základem každého práva a také práva soukromého je řád právní. Právní řád povstává z právních norem. Normy tyto stanoví buď zákon nebo právní obyčej. Nejpronejší normy právní dává obyčej. Mrav a prospěch je nalézá, zvyk opakuje a soud uznává. Zákon dává státní moc. K nim druží se i statuta, která si některé svazky ve státě samy stano- ví, majíce právo autonomie.

Právo obyčejové Právnem obyčejovým vstupuje německé právo v dějiny a ovládá je po celý středověk.

Nepřítel vystává mu v stoupajícím vlivu práva kanonického, které snaží se potlačití partikulární vývoj právní. Vývoj jeho zadržuje recipované právo římské, které s pohrdáním shlíží na právo domácí. I nové nároky o státě nejsou mu příznivé, vidouce v státním zákonodárství jediný pramen všeho práva.

Také právo přirozené staví se mu v cestu, vidouc v něm jen neposlušnou svévoli.

Velké zákony na rozhraní 18. stol., pruský Landrecht, Code Napoleon a rakouský zákoník občanský je tu skorem zcela zapovídají.

Teprve věda 18. stol. odkrývá jeho činnost tvořivou, jež staré právo chrání před stenu-
lostí, činí pružným pro vývoj a nové právo vynalézá. Činnost tato nemá mezí.

Obyčejové právo může i rozumu i dobrým mravím odporovati. Odpadá tedy obmezení, které mu v dřívější době v této příčině věda kladla.

Dle nauky vyžaduje právo obyčejové tré náležitosti:

- 1.) jistého prostředí, kterým může býti národ neb nějaká jeho část,
- 2.) přesvědčení v tomto prostředí vzniklé, že to, co se vykonává, je právo,
- 3.) opětovaný výkon tak, aby zde bylo právo, které platí dle obyčeje.

Nejhlavnějším pramenem práva obyčejového jest obyčej soudní. Přítomnost jeho vstupuje ve dvojím směru. Právo stávající buď se jím doplňuje anebo docela mění. Doplňuje právo stávající, vyplňuje jeho mezery, mění je, odstraňuje zákonodárné omyly a nedostatky. Soudy často vědomě tvoří tu nové právo. Nalézají normu (Recht finden), která má platiti pro budoucnost. Norma tato platí ihned, jak se našla. Obyčej platnosti ji ne-
zjednává, nýbrž pouze utvrzuje.

Německý zákoník občanský se již o obyčejovém právu nezmiňuje. Mluví-li o zá-

konu, je tím zahrnuto i právo obycřejové. Bude se tedy moci dále vytvářeti, měnit i doplňujíc zákon. To platí však toliko o rúšském právu obycřejovém. Vzniku partikulárního práva obycřejového kladeny jsou jisté hranice. Dle německé ústavy tam, kde platí právo rúšské, nemúže platiti právo zemské a tudíž také ne zemské právo obycřejové, které by rúšské právo měnilo. Věda pak pochybuje, zda i partikulární právo obycřejové rúšský zákon doplňovati múže.

Od práva obycřejového třeba lišiti zvyklosti, kterých strany, řídíce se místními potřebami, při svých smlouvách užívají. Zvyklosti takové platí zejména v právu obchodním a při lhutách k výpovědi a stěhování v právu nájemním. Ve zvyklostech těchto nelží žádné právo obycřejové, nýbrž jen jistá obycřejová forma, která se jisté místní poměry upravují. Nicméně i tyto zvyklosti zavazují každého, kdo smlouvy uzavírá, neprohlásil-li se zřejmě

pro jinou formu.

Zákon jest právo stanovené státní mocí. Rozdvojení mezi rúš a zeměpány rozdvojilo již od dob středověkých moc, která dává zákony. Zákon múže tedy býti rúšský a zemský.

V moderní době vyžaduje se pro zákon určitá forma. Musí býti od orgánů k tomu povolaniých, zákonodárného sboru a panovníka, který mu dává sankci, a musí býti řádně vyhlášen. K tomuto vyhlášení používá se zvláštního rúšského věstníku. Zvláštním zákonem bývá i napřed stanoveno, kdy působnost zákona počíná (v Rakousku 45. dnem, v Německu 15. dnem). Předpisy tyto však jen pokud platí, pokud nový zákon působnost svou neurčuje.

Zákon jest výraz právního přesvědčení celého národa. Zákonodárce jest pouze jeho orgánem. Nikdo tudíž nemúže se neznaností zákona omlouvati. Zákonodárce není individuum, které stojí mimo své prostředí. Právní my-

šlenka je produkt staleté, ba i tisícileté duševní práce. Tuto myšlenku třeba vypátra-
 ti, jsou-li slova, jichž zákonodárce užil, nejasná, neúplná a neumělá. Moderní věda mluví tu o sociologickém výkladu zákona a dřívější věda o výkladu logickém, který může být buď deklarativní, extensivní a restriktivní, a dále o analogii. Pochybný zákon může se vyložit novým zákonem (authentická interpretace) nebo novým právem občejovým (usuální interpretace).

Kaproti zákonům, které pro všechny příslušníky státu se stanoví, kladou se privilegia, která tvoří pouze právo jednotlivců. Případy jich jsou výjimečné.

Od zákona třeba lišit nařízení, která vydává státní moc bez spolupůsobení zákonodárského sboru. Předmětem jich tu mohou být buď akty správy státní než i také právo soukromé. Právo toto se jimi buď

provádí neb také následkem předchozího zmocnění ve zvláštním zákoně i teprve zakládá.

Právo autonomie měly v nejdávější době všechny veřejné svazky pro okruh své působnosti. Původně zvalo tak právo, které nebylo obecním, zejména právo partikulární.

Vývin zemské výsosti oddělil však zákonodárství zemské od nozem, které dávaly si jisté korporace. Právo autonomie šli právo statutární zůstalo nyní jen na tyto korporace omezeno. Vzmáhající se státní moc zúžovala čím dále tím více okruh autonomie práva. I právní věda, která dříve korporacní ius statuendi hájila, posléze jen státu moc připisovala, aby nové právo tvořil. Stávající statuta považována buď za případ zákonodár-
 né delegace neb stranám vyhrazení volné úmluvy. Ze toho rozpadala se statuta na legalia a conventionalia. Moderní doba, jakkoliv autonomie obmezila, je v životě spolkovém zase jejímu rozvinutí příznivá. Z dřívější doby

trvá autonomie rodin vysoké šlechty a nižší rúšské bezprostřední šlechty pro domácí, rodinné a majetkové poměry, a zeměpánů a jich rodin pro všechny poměry právního života.

§ 3. Střety právních norem.

Právní normy mohou se mezi sebou střetnouti druhově, pokud jde o normy rozdílného druhu (střet druhový), časově, pokud jde o normy s různou dobou jejich vzniku (střet časový), a místně, pokud jde o normy různých obvodů právních (střet místní).

Při střetu druhovém předchází norma užší normě širší, právo šlechtické, obchodní, horní a pod. právu obecnému. I partikulární právo předcházelo dříve právu obecnému. Platílat' zřada: Willkür bricht Stadtrecht, Stadtrecht bricht Landrecht, Landrecht bricht Gemeinrecht.

Dle dnešní německé ústavy předchází právo rúšské právu zemskému.

Střetu časového dříve nebylo. Nejstarší prameny německé zachycovaly jen platné stávající právo. Teprve když zákonodárce stávající právo vědomě měnil, mohl povstati střet mezi dříve platným zákonem a zákonem novým. Střet tento upravuje moderní zákon tím, že buď sám nebo ve zvláštním uvozovacím zákonu stanoví předchozí předpisy, dle nichž vzniklé již právní poměry mají se pořádati. Podstata tohoto střetu leží vlastně mimo zákon. Nový a starý zákon jest jen výraz jedné a téže autority. I nový zákon může tedy postihnouti sféru, která dříve podléhala zákonu starému. Účelnost a také spravedlnost stanoví tu však jistá pravidla, dle nichž zákonodárce dosah nového zákona upravuje. Prvé jest, aby nabytá práva byla chráněna, a druhé, aby z kulturní potřeby vyšší výhody nového zákona pokud možno všem se dostaly.

Zasakuje-li nový zákon i do právnických poměrů a práv, které vznikly za platnosti práva dřívějšího, mluví se o tom, že působí nazpět. Moc takovou má zákon, když si ji sám výslovně nebo mlčky přidává. Ruší-li se tu nabytá práva jednotlivce, aniž by šlo o požadavek kulturní, počítávalo by se pouhé zrušení jako přílišná krutost. Stát škrtá tudíž v takovémto případě odškodněním.

Při střetu místním vzniká rozpor mezi platností zákonů různých států. Stavá se to tehdy, když jde o právní poměry mezi tuzemci a cizinci, neb cizinci v cizím území státním. Zásady, dle kterých třeba se tu řídit, tvoří tak zv. mezinárodní soukromé právo.

Již doba francká postavila zásadou osobního práva práva různých kmenů sobě na roven. Střety práva osobního vedly ku merikmenovému právu soukromému, jehož zásady již napřed určovaly, dle jakých práv ten který poměr má být posuzován. Karolinská idea

světové, všechno křesťanství zahrnující říše, musila vésti i ke uznání práva všech národů křesťanských. I když idea tato zanikla, mezinárodní společnost zájmu uznávala je i dále. Tím více pak respektovalo je i právo mezinárodní, které z ní vyšlo. Ve středověku přispěla ku vývinu mezinárodního práva škola postglossatori. Principy jeho, probírány a přetvářeny od právníků různých zemí, daly vznik zvláštnímu obzvláštnímu právu, které částečně i zákonného určení došlo. Podle dnešního německého práva platí jisté zásady, kterými se mezinárodní právní poměry soukromoprávní řídí. Tak mluví se o zásadě reciprocit, posuzují-li se poměry cizince dle práva cizího v těch případech, kde poměry Němce v cizině posuzují se dle práva německého. Mluví se tu o přednosti práva tuzemského, je-li v zákonech dvou zemí výběh. Mluví se tu o zásadě deliktní, při níž rozhoduje právo místa činu, a žádá se dále, aby zákon cizí

neodporoval dobrým mravím a cíli, kterého zákony německé dosíci hledí. Něk i tyto zásady mohou zase pozmeněny býti různými principy jinými. Tak může zákon cíti zase ku právu domácímu odkarovati. Tak může v nemovitostech rozhodovati locus rei sitae, v jednání platiti zásada locus regit actum.

Oddíl II.

Osoby.

Hlava 1.

Osoby přirozené.

§ 4. Osobnost.

Způsoblost býti subjektem práv a povinností zove se osobností. Obsah její jest dvoji: xpůsoblost ku právu a xpůsoblost ku právním činům. Pojem osobnosti neskryje se

s osobou přirozenou, kterou jest člověk, nýbrž jest jen historický produkt. Původně měl osobnost jen člen národní obce. Cizinci a otroci byli bez práva. Pojem práva osobního rozšířoval ji i na ty, kdož členy národní obce nebyli. Přes to byla odpirána lidem, kteří jako nesvobodní za věč se pokládali. Vedle nich však byli lidé, jejich osobnost byla zřízena, polosvobodní. Pojem této zřízené osobnosti nabyl pak v právu německém obecné platnosti. Obecně uznávána však také její různá nestejnost. Theorie přirozeného práva se svou naukou o vrozených právech lidských vyrovnala svým vlivem všechny protivy. Zásadně jsou sobě všechny osoby dnes v soukromém právu na roveně postaveny a jsou to výjimečně jen některé přirození neb společenské momenty, které ještě dnes obojí xpůsoblost k právu i k právním činům obmexují neb odmínají.

§ 5. Vznik a zánik osob přirozených.

Osoba přirozená počíná zrozením a končí smrtí. Zrozením počíná její způsobilost ku právu. Plod v životě mateřském není ještě přirozenou osobou. Ale jako v právu římském, chrdní se i v právu německém právo přísti osoby. Pro plod tento zřizuje se opatrovník, který právo jeho hájí.

Ku vzniku osoby třeba ovšem zrození živé. Dřívejší právo proto žádalo, aby živé zrození svědky se dokázalo, kteří křik dítěte mezi čtyřmi stěnami obydlí slyšeli a viděli, že ke stropu prohlédlo. Některá pozdější práva pomáhala tu právními domněnkami, že se dítě narodilo živé. Dříve žádáno také, aby dítě mělo podobu lidskou; dnes rozhoduje dobrozdání lékaře, že jde o zrození člověka. Dříve žádáno také, aby dítě bylo způsobilé k životu. Dnes klade se tato podmínka jen potud, aby se potraty z právní sféry vyloučily.

O porodech, sňatcích a o úmrtích vedou se úřední záznamy. Dříve sloužily k tomu církevní knihy a matriky. Francouzské právo doby revoluční zavedlo rejstříky civilní. V Německu bylo to napodobeno jen tam, kde platilo právo francouzské. Později však svěčeno zvláštním od státu jmenovaným stavovským úředníkem vedení zvláštních stavovských rejstříků (Standesregister).

Osoba přirozená zaniká smrtí. Kdo ze smrti někoho své právo odvozuje, musí smrt dokázat. Tomu slouží úmrtí listy církevních knih neb matrik neb stavových rejstříků. Umřelo-li několik osob společně, stanovilo dříve některé zákonodárství právní domněnku, že ta neb ona osoba druhou přežila. Dnešní zákonodárství žádá tu důkaz, stanovíc jinak, že všechny osoby zemřely společně. (n. o. z. o. § 20., n. o. z. o. § 25.)

Mimo smrt skutečnou zná však právo také smrt fingoanou a z jistých okolností

dohadovanou. Pro právní život byl v sta-
 rým právu mrtvým, komu všechno právo
 bylo odíráno, kdo byl bez práva, bez
 míru (friedlos). Z práva francouzského přešla
 do některých trestních zákoníků německých
 jako trest smrt občanská. Dnešní právo
 trestní tohoto trestu více nezná. Za mrt-
 vého pokládal se dle německého práva i
 ten, kdo do mníšského řádu vstoupil.
 Je-li někdo po delší dobu nezvěstný,
 dohaduje se, že již asi zemřel. Nezvěstný
 prohlašuje se za mrtvého. Takového prohlá-
 šení starší právo neznalo. Nejbližší dědicové
 drželi jmění nezvěstného tak dlouho, až se
 vrátil. Návratil-li se, stala se prozatímní
 držba sama sebou definitivní. Teprve ro-
 manistická pravověda v Itálii stanovila tu
 jakési právní domněnku, dle níž se smrt
 nezvěstného předpokládala. Tak zejména
 překročil-li nejvyšší hranici věku lidského,
 která obvykle až stým (100) rokem byla
 určována. Recepce spojila tu domácí zvy-
 ky s novým právem. Bylot jmění nezvěst-
 ného dědicům vydáno a jako nejvyšší

hranice určován věk 70 let. Od polovice 18.
 století vyvinulo se pak zvláštní soudní
 řízení vyzývací, při kterém se po u-
 plynutí jisté v zákoně stanovené lhůty
 nezvěstný veřejným ediktem vyzývá, aby se
 přihlásil. Nepřihlásí-li se, vyslovuje se sou-
 dem, že se za mrtvého pokládá.

§ 6. Vliv pohlaví, stáří a zdraví.

a) Pohlaví.

Žena byla v nejdávější době zcela
 nesamostatná. Stála pod mocí svého otce,
 manžela nebo jiného přednosty domácnosti.
 Neměla práva ku zbrani a tudíž také ne
 práva býti přítomnou v národním shromá-
 ždění. Nemohla zastávat úřad, nemohla
 býti očístnicí na soudě a svědkyní při
 právních jednáních. Vyloučení ženy jako
svědkyně při jistých právních jednáních
 potrvávalo až do doby dnešní. Tak vylou-
 čuje n. z. o. (§ 591) ženy ze svědectví při

testamentu, nikoli však více n. z. o. (§ 2234 az 2237). Jako svědkyně při soudě připuštěna žena pravidelně již v 16. stol. Jen vdovy po řemeslnících mohly provozovati řemeslo, ostatní ženy jen ona zaměstnání, která nebyla přísně cechovní. Moderní doba připouští ženy ku veškerému živnostenskému podnikání. I dědické právo jich bylo obmezeno a teprve od 13. stol. nastával změná obrát.

b) Starší.

Dětského věku právo německé neruší.
 Zná toliko dospělost. Národní obec usnáší se o ni v nejstarší době na národním shromáždění. Dospělému dává se do rukou zbraň a on stává se tak plněprávním členem obce. Důvodem dospělosti je pohlavní zralost. Později stanoveny určité termíny, ležící mezi 12 - 18 lety. Vlivem římského práva zavedena ještě druhá lhůta 21, 24 a 25 let - xletilost, do které ne-

xletilý pod mocí oscovskou zůstával; nezletilý bez osce, bez svolení opatrovníka zádného právního jednání uzavřít nemohl.

Když francouzské zákonodárství na levém břehu Rýna ke nabytí plné svéprávnosti rok 21. ustanovilo, zavedlo jej nejprve zákonodárství pruské (1869.), později pro celou říši zákonodárství říšské (1875), a dnes i občanský zákoník německý obecný (§ 2).

Zletilost může nastoupiti dříve, dali-li se nezletilým léta. Léta udílel v středověku císař (jménem jeho falckrabí) a zeměpáni. Později recipována římská venia aetatis. Udílel ji panovník jinochům 20, dívkám nejméně 18 letým. Mimo to nabytý státní úřad, svěcená živnost a sňatek, se svolením rodičů uzavřený (Heirath macht mündig), činily nezletilého zletilým.

I pokročilost věku měla jistý význam. 60letý mohl si vzít zase poručníka, nemohl býti vyzýváán ke soudnímu souboji, a nemusil svému lennímu pánovi konati vojenskou službu. Teště dnes pak opravňuje věk 60 let, aby se odmítlo poručenství nad nezletilými.

c) Zdraví.

Nezpůsobilost nositi zbraň činila nezpůsobilým i v právu soukromém. Zmenšenou způsobilost k právu měly osoby plně znetvořené a zmrzačené. Nedědily ani po zemském ani po lenním právu. Slepi a němci, osoby bez rukou a nohou nedědily po právu lenním. Způsobilosti ku právním činům neměly i osoby dočasně churavé, potřebující i ku nakládání s movitostmi svolení svých příbuzných. Disposice nemocného na lůžku byly neplatny. Vlivem církve však činěn rozdíl mezi churavostí tělesnou a duševní. Duševně churaví byli v německém právu povždy nezpůsobilí ku právním činům. Rímské právo připouštělo však při nich způsobilost ve světlých okamžicích. Novější zákony zavedly zvláštní řízení za tím účelem, aby někdo prohlášen byl za šíleného. Šílenému dá se opatrovník, a pokud opatrovnictví se nezruší, je opatrovanec k právním

činům nezpůsobilý, třeba by se mezi tím stal úplně zdravým. O. z. n. uznává vedle šílenství ještě slabomyšlnost. Pod kuratelu může však býti dán také opilec a marnotratník (§6).

§7. Stavovské rozdíly.

Od nejdávější doby třídil se německý národ na stavy s různě vyhraněnými právy. Stavy tyto byly pravidelně rodové. Příslušnost ku stavu vznikala zrozením. Všichni, kdo se takto stali zrozením příslušníky jistého stavu, byli stejného zrození, stejnorodí. Tato stejnorodost (Ebenbürtigkeit) jevila své účinky v právu veřejném i soukromém.

V právu veřejném nikdo nemůže býti souzen osobou nestejnorodou, osobou nižšího zrození než je sám, ovšem však osobou zrození vyššího (Genosse, Übergenosse, Untergenosse). Švédectvím a přísahou osoby nestejnorodé nemůže nikdo býti usvědčen, rozsudek osobou nestejnorodou zhaněn. Osobě nestejno-

rodě může se soudní souboj odpirati.

V právu soukromém nemůže osoba nestejnorodá býti poručníkem a dědicem.

Při sňatku manželském rozhoduje o právu dítěte „ärgere Hand“.

Hospodářské a sociální poměry středověké přivádějí vyhranění čtvero stavů: vysoké šlechty, nižší šlechty, stavu městského a selského.

a) Vysoká šlechta.

Knížata, hrabata a svobodní páni skonsolidovali se od III. stol. ve zvláštní rodovou šlechtu. Šlechta tato, nabývala jako držitelka teritorií zvláštního samostatného postavení kněžského, zvala se na rozdíl od šlechty, která později povstala, zejména říšského rytířstva a šlechty je samé poddané, šlechtou vysokou. Výlučné její postavení vedlo k tomu, že vytvořilo se u ní zvláštní právo soukromé, které pro některé rodiny potrvávalo až do doby dnešní. Tato vysoká šlechta je dnes v sebe

úplně uzavřena. Vysoké šlechtictví lze nyní nabyti jen zrozením neb vstoupením v řadu domů suverenních, nikoliv však propůjčením.

Výlučnost šlechtického práva naproti ostatnímu právu charakterisují dva momenty:

- 1.) domácí řády vysoké šlechty,
- 2.) její stejnorodost.

Domácí řády vztahují se na rodinné a manželské věci a vlastnictví rodinných statků. Stejnorodost jeví se jen v požadavku, aby manžel nebyl z rodiny nestejnorodé. Manželství s osobou nestejnorodou zůstává nerovné, nerjednávajíc ani manželce ani dětem, z manželství toho pošlym, právo řádných členů rodiny. Vyšší šlechta uzavírá v takových případech „sňatky k levé ruce“ neboli manželství morganatická, jejich účinky jsou smlouvou již napřed stanoveny.

b) Šlechta nižší.

Rytířské povolání dalo vznik šlechtě nižší,

pocházející jednak ze svobodných, jednak z nesvobodných osob. Stav tento byl bezprostředním stavem říšským, v jednotlivých řízemích pomnohých bojích stavem zemským. V říši však na říšském sněmu hlasu neměl.

Tento stav vytvořil pro sebe zvláštní právo soukromé, které však recepci práva římského nepřekáželo. Žbyly mu jen jisté stavovské přednosti. Nížší šlechtictví nabývá se zrozením, snátkem (Ritters Weib hat Ritters Recht) a propojením se strany panovníka. Zaniká smetím, snátkem šlechticny s nešlechticem a také vzdáním se.

c) Stav městský.

Volná samostatnost městského obyvatelstva vedla také k samostatnému soukromému stavu městskému. Pobyť v městě po rok a den činil svobodným. Ž občané měst zemských byli od voelických robot venkovského obyvatelstva osvobozeni. Neměli

povinnosti dostavovati se k soudním ro-
kům, majíce statky v řízích obrodech
soudních. Měli právo nositi zbraň. Upravě-
nost městská rozvířila se během doby celé
zemí. Ž pojmu občanství městského (Bürger-
schaft) vyšel pojem občanství státního (Staats-
bürgerschaft). Občanský stav městský
stal se také hlavním nositelem práva o-
becního, které odtud ještě dnes zove se ob-
čanským (bürgerliches Recht).

d) Stav selský.

Postavení selského obyvatelstva při-
během doby se zhoršilo. Ž pobyt v selské
vesnici činil svobodního nesvobodným.
(Die Luft macht unfrei). Reformace dala
mu sernati, že poddanství není zařízením
od boha poslym, ale merdareni' vzpoury a pak
trčitiletá válka utužila ještě více jeho porobeni'.
Až do XIX. stol. zůstává nesvobodným kařdíj, kdo
z otce nesvobodného se xrodí. Nesvobodným
mimo to se stává, kdo se dobrovolně v

nesvobodu poddá. Dělo se tak u příležitosti sňatku s osobou nesvobodnou, když pán jen pod tou podmínkou sňatek dovoloval neb svobodnému statek v užívání dával.

Volné stíhování nejdříve stěžováno vybíráním poplatkem ze jmění, později zapovídáno a uprchlíci stíháni. Od konce 17. stol. začíná docela snaha sedláky z jejich dědicného užívání vypuzovati, ke čemuž i zákonodárství (Bavorský Landrecht 1518) pomocnou ruku skýtlá, ustanovujíc, že statek jest jen tehdy v dědicném užívání, má-li sedlak na to své listy.

Roboty byly původně jen úšské a zemské, pro veřejné účely. Z ochoty bylo však pánům obilí svázeno a dříví přiváženo. Ochotu tuto po léta konanou přeměnili panští úředníci v povinnost, která konána býti musila. Od počátku 18. stol. rozšířil se pak názor, že všichni sedláci svému zeměpánu a svým pánům k neměřeným službám jsou povinni. Jen kdo listy na měřené služby měl, byl povinen pouze ty-

to služby konati. Zápovědi bez svolení pána sňatky uravírati udvžely se až do 18. stol. Přestoupení trestalo se vězením a někdy mohl pán i na neplatnost sňatku naléhati. Podružné postavení selského lidu bylo i ještě tím způsobem využíváno, že synové jeho dle libosti na 5-15 let do vojska byli povoláváni a někde docela jako vojáci i do cizích zemí (Benátek, Holandska, a Anglie) prodáváni.

Doba osvícení se svými novými ideami o lidské svobodě láme ke konci 18. století i poddanství. V právech člověka a občana prohlašuje se svoboda a rovnost všech občanů. Zrušení poddanství ve všech zemích německých stává se jen otázkou času. Přes to teprve 18. století přináší plné hospodářské obrození. Rozsáhlá selská práva uvivací na panských statecích mění v neobmezené selské vlastnictví. Dnesního dne žádného rozdílu mezi stavem selským a ostatním obyvatelstvem více není.

§ 8. Rozdíly ze ztráty neb zmenšené cti.

Jen ten, kdo jedná, jak právo neb mrav žádá, jest podle německého práva plný ve své cti. Nejedná-li tak, ztrácí ji nebo umensuje. Ztráta neb zmenšení cti mizí se jeviti trojím způsobem:

Mizí to byti plná ztráta míru (Echtlosigkeit) neb (Friedlosigkeit), nebo ztráta práva (Rechtlosigkeit), nebo ztráta obecní sicty (Ehrlosigkeit). Mimo míru se dostává osoba restním rozsudkem, restem tento stanovícím, nebo říšskou klatbou. Právo své ztrácí, jsa nezpůsobilým k říkáním soudním, k právu lennímu a členství v sechách a gildách, kdo ku trestu tělesnému jest odsouzen, hanlivé řemeslo provozuje aneb z nemanželského lože pochází. Obecnou sictu ztrácí, kdo rozsudkem za bezctného jest prohlášen, a dále kdo porbíjí své stavovské cti.

Recepce práva římského odstranila ztrátu míru. Ztráta práva rozsudkem byla na roven

postavena ztrátě cti, která však i jako samostatný trest mohla býti vynesena. Hanlivé řemeslo a nemanželské zrození způsobovalo nyní nechvalnou pověst.

Stavovská čest nebyla recepí dotčena. Pojem cti stavovské, zejména u důstojnictva, potíval až po dnes. Dnešního dne nastává ztráta cti rozsudkem trestního soudu. Trestní zákon německý zná ztrátu občanských čestných práv jako trest vedlejší (§ 32. a n.).

Dělnky její jsou hlavně politické. Soukromoprávní činí neschopným ku členství v radě rodinné, ku poručenství a listinnému svědectví a ubírají práva spolková.

§ 9. Rozdíly náboženské

J různé vyznání a příslušnost židovská umenšovala právní osobnost. Církev a říše byla ve středověku jen dvoji tvář jednoho křesťanského státu. Kacíři byli tudíž bez práva. Teprve reformace uznala i vyznání protestantské a helvetské. Doba nová rozdílce tu mečí.

Vyznání náboženské nemá více žádného vlivu na právo občanské. Jen tu a tam žádá se pro nějakou zvláštní výhodu práva soukromého to neb ono vyznání. Někde i církevní forma sňatku manželského jako zákonná se uznává.

Lidé považovali se původně za cizince, později za nevěřící. Nebyli tudíž obecného práva účastni, a odtud dá se vysvětliti také jejich samostatné, od ostatního práva odchýlné právo. Nebyli práva dostavše se pod královskou ochranu. Král vybíral od nich za tuto ochranu rozmanité poplatky, takže od III. století stala se tato židovská ochrana dosti výnosným regálem. Lidé byli podrobeni takto královské komoře a prohlášováni za její otroky (*servi camerae, Kammerknechte*). Jako jiné regály dostal se i tento regál do rukou zeměpánů a měst. Od křížáckých válek nastalo kruté pronásledování židů a světská i církevní moc prohlášovala často jejich pohledávky za zrušené.

Lidé tvořili samostatnou obec, která

žila dle svých zvláštních privilegií. Spravovali se původně národním právem na svých vlastních soudech. V poměrech s křesťany mohli se však na své židovské právo jen v některých případech odvolávati. Oddělenost a výlučné postavení židů skýtalo výhody i nevýhody. Výhodou bylo právo bráti široky ze zápisčinného kapitálu a později, když právo toto stalo se obecným, bráti i široky vyšší. Z jejich národního práva vrata byla ustanovení, že kradené a uloupené věci, které bona fide veřejně koupili a vzali v zástavu, mohou od nich jen proti náhradě zaplacené neb půjčené sumy býti zpět požadovány.

Mezi nevýhody patřily zápovědi sňatků s křesťany a různá obmexení práva soukromého. Spoluzití židů s křesťankami trestáno přísnými tresty, někdy i smrtí. Lidé nemohli nabývati pozemkového vlastnictví. Toliko v městech ve zvláštních čtvrtích židovských mohli mít své domy. Nesměli však mít krámy a nemohli provozovati cechovní živnosti. Naproti tomu bylo jim

však volno provozovati lékařství, takže jako lékaři prosluli.

Leckde bylo třeba, aby dlužní listy mexi křesťany a židy před vrchností se sepisovaly, a zapovídalo se, aby své pohledávky za křesťany křesťanům postupovali. Novější právo žádných rozdílů více nemá. Jen pro poměry manželské a přísahu setí ještě židovské zvláštnosti.

§10. Rozdíly státní příslušnosti.

Lizinci byli původně bez práva. Chránilo je pouze právo pohostinské, které však bylo jen uznávaným mravem, ne skutečným právem. Znenáhla získávali však i lizinci omezenou způsobilost ku právním a právním činům. Přicházeli pod ochranu krále, který za to od nich vybíral poplatky. Původně odpírána jim dvíba nemovitého majetku, později uznávána jen částečně (landsassiatu minus plenus) nebo vůbec (landsassiatu plenus), podrobili-li

se domácímu právu a soudu a převzali-li břemena statku na sebe.

Mexi lizinci rozrůznává se dvě druhy: hosté (Gäste) a bezdomovci (Wildfänge), kteří žádného domova neměli. Hosté používali právní ochrany v celé říši německé. Odklad platil se dle práva lizincova. Lizincům soudilo se rychle. Kálem ve prospěch lizinců podle práva hostinského (Gastrecht) do tří dnů mělo se vyhověti. Všechny trhy a puštavy byly jim volny, živnosti přístupny a toliko cechovní řemesla odpírána. Zemřel-li lizinec v tuzemsku, byla jeho movitá pozůstalost po rok a den chována, nepřihlásili-li se jeho dědicové. Jinak propadala zeměpánu. Nemovitosti byly vždy dědicům vyhrazeny. Od XVI. stol. museli však je prodati tuzemcům, nechtěli-li se v tuzemsku zadržovati. Proti lizinci, který nemovitého majetku nabyl, mohl každý člen obce svému právu předkupnímu příchod zjednávat.

Bez všeho práva byli lizinci bez domova. Zeměpán, povoliv jim pobyt v

zemí, považoval je za své poddané. Pán jejich práva na ně ztrácel, když do roka a dne zpět jich nepožadoval (Wildfangsrecht). Ve Francii začali králové činit nárok na celou pozůstalost cizince, jenž zemřel na francouzské půdě. (droit d'aubaine). Němci zeměpánové uzavírali proto s Francií smlouvy, jimiž se platnost zákona toho vylučovala. Kde takových smluv nebylo, nastávala re-
 toise. I cizí státy sahaly na pozůstalost Francouzů. Francouzské zákonodárství z konce XVIII. stol. toto právo odstranilo.

S právem cizineckým souvisí také právo srážky (ius detractus). Vybíralo se ze jmění, jež následkem dědictví ze země vycházelo, hlavně cizincům napadajíc (detractus realis, gabella hereditaria), a dále ze jmění, které tuzemec při svém vystěhování ze země bral (Abfahrts-geld, detractus personalis, gabella emigrationis).

Německá spolková smlouva z roku 1815 odstranila obojí tento druh poplatků

pro všechny spolkové státy a praxe odstranila je i pro cizinu.

Cizinci jsou dnes na roveň postaveni tuzemcům a platí pro ně jen omezení plynoucí z mezinárodního práva soukromého. Výjama je však v dnešním německém právu příslušnost k některému spolkovému státu. Iť zeměpánovským vládním ponecháno spolupůsobení při jistých aktech soukromého práva: tak promíjení překážek manželských a legitimatio per rescriptum principis.

Glava 2.

Osoby právnické.

§ 11. Pojem.

Právnická osoba je produkt vývoje. Stvůření osob, se kterým se v německém právu v nejdávější době setkáváme, jest sice již jakousi hospodářskou jednotkou,

společný majetek

ale není právníčkou osobou v dnešním slova smyslu. V nejdávější době mají jisté celky, rodiny a rody svůj společný majetek, v kterém pro jisté druhy právních styků mezi sebou jednotu tvoří.

Celk ručí za jednotlivce, poněvadž jednatel ani zvláštního jmění nemá.

V počátky městského života mají ráz tento. Městské obce tvoří tu jistý majetkový celek, v němž všichni za sebe ručí. První zjevy takovýchto sdružení jsou úhony jednotlivých osob, nikoliv samostatné právní osoby. Theorie zove tyto případy jednoty ke společné ruce (Gemeinschaften zur gesamten Hand). Je zjevy tohoto druhu setkáváme se ještě v moderním právu. Jsou jimi veřejné obchodní společnosti, komanditní společnosti a společnosti komanditní na akcie.

společná korporace

Teprve v druhé polovici středověku začínají se takovéto hospodářské úhony osob ucelovati v samostatnou, od ostatních jednotlivců rozdílnou korporaci. Nejdříve děje se tak v městském zřízení,

v gildách a cechách, ve spolcích stavovských, a konečně také i ve spolcích stavu zemských.

Recepce římského práva přichází tu s názory jinými. V římském právu jest sice stát římský samostatným subjektem právním, než na všemoc jeho nepřipojuje se pojem osoby. Pojem tento náleží jediné právu soukromému, jako právu jednotlivců. Přirozeno tedy, že v tomto soukromém právu přidává se osobnost pouze osobě fyzické. Má-li tudíž nějaký úhm osob býti subjektem práva, mixe se to státi jediné fikcí, že také tento úhm je osobou. Než již v Itálii došly tyto názory vlivem německoprávním pro svou korporacní theorii nové výplně, ac ráz zůstal římský. Názory německého práva nebyly touto italskou theorii zcela vyhlazeny a trvaly vedle ní dále. Nová doba přivedla je ke novému rozkvětu. Theorie věze-la však stále ještě v názorech římskoprávních, a tak mluví se o právnícké osobě jako o osobě fingované nebo o jmění, které jistému účelu jest věnováno a samostatnou osobu tvoří.

První byl to však Beseler, který ukázal, že právní osoba je osobou skutečnou. Osobnost dává jí právní ráda, jako ji dává osobě fyzické. Osobnost tuto může jí uděliti výslovně nebo mlčky. Takovou mlčky udělenou osobnost má na př. nasciturus a hereditas iacens. Osobnosti této může se dostat jistému úhrnu osob nebo nějakému zařízení neb jmění, které určitému účelu slouží. Podle toho dělí se právní osoby na korporace, ústavy a nadace.

Korporace samy dělívaly se na soukromé a veřejné. Také mluví se o korporacích světských a církevních.

§ 12. Vznik, trvání a zánik korporací.

Základ nebo substrát korporace jest osobní aneb vedle toho také věcný. Osobní leží v počtu osob, které korporaci tvoří, věcný v jistém teritoriálním obvodu aneb v světovém neb nemovitém majetku (korporace pro určitý obvod určité jmění, akciové společnosti,

Substrát korporace může být i věcný, jako je tomu u korporací pro určitý obvod, nebo u korporací pro světový majetek, jako u církevních korporací.

horní těžarstva).

Osoby, které tvoří substrát korporace, se spojují a korporace tím vzniká buď sama sebou anebo teprve tím, že se veřejně ve zvláštních veřejných rejstřících vyhlásí (akciové společnosti, výdělkové a hospodářské společnosti), aneb tím, že jí stát teprve uzná.

Členství je poměří osobněprávní. Individuální právní sféra jednotlivce se tím zúžuje, ježto se korporací váže, ale svým podílnictvím na korporaci zase rozšiřuje, ježto nabývá práv korporacních. Členství vzniká někdy samo sebou (pobytem v místě neb živnosti), někdy srovnalou vůlí korporace a přístupující osoby, někdy je členství nucené. Členství pozbývá se jednostranným prohlášením člena, vyloučením, úmrtím nebo vyjitím ze svazku vedle předpisu stanov. Tak přístup tak vystoupení jest někdy vázáno na určité formy písemnosti neb veřejné vyhlášky. Počet členů může býti otevřený neb uzavřený. Členství zpravidla nelze na jiného převésti, aniž výkon jeho jiným přepustiti. Někde, jako na př. při vodních družstvech, přechází však s

majetkem, na němž členství jako reální věc vázne, a při majetkových spolecích přechází často s papírem, jenž členství reprezentuje. Práva z členství řídí se dle stanov.

Korporace potřebuje k projevu své činnosti zvláštních orgánů, z nichž některé jsou hlavní, jiné vedlejší. Nositeli jich jsou osoby fyzické. Korporace je způsobilá k právním i k právním činům. Jen některá práva jako právo rodinné a dědické již pojmově nemohou se na korporace vztahovati.

Korporace jedná pomocí svých orgánů. Co tyto podniknou neb opomenou, jest podniknutí neb opomenutí její. Jest tudíž i za delikty zodpovědná, kterých se orgánové její v právní sféře její dopustí (n. z. o. § 31, 89.).

Korporace jest jako právnická osoba od fyzických osob, které ji tvoří, úplně rozdílná a samostatná. V příčině svých práv a povinností jest jen korporace oprávněna a zavázána. Imění korporace jest její vlastní jménem, na němž členové její žádného podílu nemají. Staré německé sdružování ve více

osob při společném jmění, patřícím celku i jednotlivcům, vedlo ve svém vývoji i k různým smíšeným typům korporace, při nichž vedle práva korporace existuje i zvláštní právo jednotlivců. Výrazný typ takovéhoto zvláštních práv jednotlivců v korporaci jest při společnosti akciové akcie, při těžařstvu kus čili kuks (podíl), kterých zvláštní právo majetkové tvoří.

Stanovy nebo zákon povolují, že korporace může samu sebe proměnit. Změnit ji může také stát, který o ni nové předpisy vydá.

Korporace zaniká, uplyne-li čas, na který byla zřízena, odpadne-li její osobní neb věcný substrát, upadne-li v konkurs, který má v zápleti její zánik podle zákona, rozjede-li se neb je-li státem rozpuštěna.

Imění korporace připadá tu osobám, které buď stanovy neb její usnesení k tomu povolávají. Jinak připadá právnickým osobám, které zvláštní zákon pro takový případ povolává, a není-li jich aneb takového zákona, státu. Stát vydává však také jmění korpo-

race nové korporaci, která jako náhradní osoba na místě zaniklé nastupuje. Přejde-li takto jmění buď na stát neb jinou právnickou osobu, jde o posloupnost ve veškerost práv i závazků, pokud pozůstale jmění stací. Zanikne-li korporace, vstupuje na místo její s jejími právy, ale s omezením z povahy její vyplývajícím korporace liquidacní. Tato má za účel splnění závazků zaniklé korporace a zpeněžení jejího jmění.

§ 13. Ústavy a nadace.

Ústav je společenský organism, který jistému, zakladatelem již napřed stanovenému účelu slouží. Je-li úkol tento veřejný, jest i ústav veřejný. Pojem veřejného ústavu vyvinul se v církevním právu. Jako církev považovala se za ústav spásy, bohem zřízený, tak jevíly se i její jednotlivé části se samostatným jméním jako církevní ústavy. I stát považoval se za veřejný ústav blahobytný a veřejnými ústavami byla i jednotlivá

jeho zřízení se zvláštními úkoly. Jednota státního jmění nedopouštěla důvěrnost zvláštních ústavů. Přesné vyhranění mezi korporacemi a nadacemi musilo však vésti ke rozpoznání ústavů, jichž pojem nemůže se přesně s nadacemi krýti.

Dle původu jich založení lze dělit ústavy na státní (ruská banka, university, pojišťovací a úvěrní ústavy státní), obecní (spořitelny, vzdělávací ústavy, pojišťovací ústavy) a církevní (kostely). Některé ústavy trvají od nepaměti, jiné vznikají veřejným zřízením. Orgány jich mohou býti jednotlivé osoby, sbory neb valná shromáždění. Členy své ústav mají nemůže, jen členy sborů, které jsou jeho orgány. Ústav jest způsobitým k právu a právním činům, kdež však mu účel jeho založení klade určitě hranice. Jednati může jen skrze své orgány. O své existenci ústav rozhodovati nemůže. To může učiniti jen ta moc, která jej zřídila.

Nadace je jmění věnované soukromou vůlí nějakému účelu. Nadace vyvinuly se v církvi z darů k dobročinným a zbožným

účelům. V středověku počet jich varísta. Pro ně platí všechna privilegia, kterých církev sama pro sebe požívala. Než již ke konci středověku zkvetlo i samostatné právo nadač- ní. Od církve oddělila je reformace a dnes tvoří toto právo nadační část obecného prá- va občanského. Až do počátku XIX. stol. ne- zabývala se theorie zvláštním pojmem nada- ci. Spokojovala se s pojmem korporací, k nimž nadace jako pia corpora byly při- řazovány.

Nadace zřizují se soukromou vůlí zakladatele, tedy aktem nadačním. Jako o- soby uznává je stát. Akt nadační může býti právním jednáním mezi živými nebo i na případ smrti. Nadace jest způsobilá k právům a skrze své orgány také k práv- ním činům, v mezích ovšem, které jí kla- de její účel. Mimo to podléhá stálému do- zoru státnímu. Nadace se nemůže sama svou vlastní vůlí změnit, ovšem však může ji změnit stát, který o ní zvláštní nové předpisy vydá.

§ 14. Některé právnické osoby.

a) Stát.

Stát vystupuje nám v právu soukro- mím jako subjekt majetkový. Jako takový zove se fiskus. Někaké samostatnosti státní- ho jmění nebylo ještě ani za Karlovců. Me- zi majetkem rodiny královské a jměním státním nečiněno rozdílu. Později však za- číná se dělití soukromé jmění královské od jmění státního. Než rozdíl mezi obojím za- nika, udržuje-li se vláda v jedné rodině, aby zase teprve obřivl, přejde-li vláda na rodinu jinou. I právní knihy rozekrnávají již jmění státní a domácí jmění králov- ské. Než ku vědomí, že fiskus je samostat- nou právnickou osobou, nepřišlo se po celý středověk. Pojem tento náleží teprve vývoji doby novější.

Podle sistavního zřízení německého rozekrnává se v Německu fiskus říšský a zem- ský. Mluví se také o berním, železničním,

finančním, pojistovacím fisku (neboli eráru), ale slova tato týkají se jen zastoupení a správy státního subjektu, nedotýkají se však fisku, který tvoří pro celý stát jednotu.

b) Obce.

Obce vznikly ze starých hospodářských společenstev marky. V těchto společenstvech není ještě jednoty, která se jeví při právní osobě, pouze úhvn sdružených osob. Tvary jich jsou různé. Skupeny jsou v nich vesnice nebo dvorce, vesnice samy o sobě nebo i více vesnic, vesnice svobodné a nesvobodné. Půběh doby změnil poměry v těchto obcích. Občiny, původně všem společníkům marky náležející, začínají být vyhrazeny jen některým. Rozšiřuje se počet obyvatelů obce, takže nové svazky, na novém základě spočívající, se vytvářejí. Základ těchto nových obcí jest buď osobní nebo věcný, dle toho, zda ve svazek se sešklupují jednotlivé osoby neb majitelé láni neb jisté výměry nebo statku v obci. Vedle nich tvoří následníci společenstev staré marky v

půčině občin, jichž samy pro sebe užívají, obce zvláštní. Od XVIII. stol. se počet občin menší. Některé z nich přecházejí prodejem na osoby jiné, některé se rozdělují. Často i zákonodárství, vidouc v nich neprospěch zemědělský, na rozdělení naléhá. Nejdiležitějším druhem obcí jsou obce městské, o nichž však jednáno v dějinách práva veřejného.

c) Cechy.

Cechy byly privilegované spolky řemeslnických mistrů, jichž členství dávalo vyhrazení právo ku provozování řemesla (Zünftzwang). Kdo řemeslo mimo cech provozoval, stihán tresty. XIX. století zavedlo živnostenskou svobodu. Staré cechy byly zrušeny a jen pro živnostenské i kdy nové doby jich považito. Na místo nich nastoupivší živnostenská společenstva mají dnes jistou soudní pravomoc ve sporech meziistry, pomocníky a učenníky. Také jim přísluší právo vymáhati své příspěvky, peněžité pokuty, cestou správní exekuce.

Přístup do starých cechů býval dle starého práva velice stížen. Cech měl zčásti jen uzavřený počet osob, takže noví členové přistupovati ani nemohli. Dnes odpírá se přístup do živnostenských společenstev jen těm, kdož občanských práv čestných pozbyli.

Úpadek řemesel vyvolal touhu po zřízení starých cechů. Inakly tyto došly v zákonodárství jen sporého uznání.

Oddíl III.

Věci.

§ 15. Pojem.

Protivou ke osobám, jež jako právní subjekty jednají, tvoří v soukromém právu věci, které jsou předmětem tohoto jednání. Pojem věci nekryje se v německém právu soukromém s běžným jeho ponětím. Právo si je formuluje dle své potřeby. Jsou mu věci nejen předměty tělesné, nýbrž zná i věci netělesné. Tak

práva na plat pozemkový, reální břemena, regály, soudní pravomoc a docela i teritoriální výsost bývají předměty soukromoprávního jednání. Ale ani pro tělesné věci neřídí se německé právo soukromé běžným pojmáním. Přirozená povaha podává rozdíly mezi věcmi movitými a nemovitými. Ne tak ve všech důsledcích i v soukromém právu německém. Jeť v německém právu soukromém vše to, nač se moc jednotliv-^{II}cova vztahuje jako na celek, věci nemovitou.

Jeť jí proto statek se vším příslušenstvím, jsou jí však také lodě a sklady zboží. Není však dům, poněvadž jeho dřevěná konstrukce v době dřívější jest jen vedlejší věcí při celkovém panství jednatelce nad pozemkem, a poněvadž platí také zásada: „Alles, was die Fackel verkehrt, ist Fahrniss“.

Naproti tomu však zase věci samy, jak jich přirozená povaha je podává, jeví dalekosáhlý vliv na právo. Jsouť na př. při nemovitostech les, voda, dohy neb při movitostech dobytek, vojenská výprava a domácí nářadí východiskem zvláštních úprav právních.

Některé nejen předmětem právního obchodu jsou věci. Soukromé právo německé věnuje jim jakési odusevnění, čímž z nich i nositele práva. Tak pozemky nositeli práv reálních, cenné papíry nositeli pohledávek.

Mnohé právní poměry vznikají teprve tehdy, jsou-li i na věcech, jichž se týkají, objektivně znatelné. Tak na př. vlastnické hypotéky a pozemkové dluhy, jsou-li pohledávky v knihách pozemkových na nemovitostech zapsány.

Německý zákoník občanský zove věcmi pouze tělesné předměty. Vyšší rubrikou jsou mu předměty, vše to, nač se právo vztahovati může. Tedy jak věci tělesné, tak také práva a také i právní výhody (odběratelstvo při koupi obchodu) § 90. a násl., § 433, 434.

§ 16. Věci tělesné

a) Věci movité a nemovité.

Význam věcí nemovitých ve světě hospodářském, sociálním a politickém pozdvihl je

vysoko nad věci movité. Pro obojí vzniklo zvláštní právo. Římské právo nebylo s to, aby rozdíl tu vzniklé vyrovnalo, a zemské kodifikace, nutností poměru vedeny, musily takéž pro movité a nemovité věci kodifikovati zvláštní předpisy. Tou cestou jde i právo obchodní, zákony o exekuci a také n. z. o. Nemovitými věcmi jsou pozemky se vším, co pevně s nimi je spojeno. Toliko některé dřívě již dotčení výjimky platily pro domy, pokud, že dříví zrobeny, byly přenositelné. I některé movité věci bývaly ustanovením právním za nemovité pokládány. Tak jako příslušenstvím nemovitosti na př. ryby v rybníce a zvíř v lese, lodi jako plovoucí stavění, lodní mlýny, stříbrné a zlaté náčiní, nářadí řemeslníků a pod. (res naturaliter mobiles, civiliter immobiles).

Movitými věcmi jsou zvířata a všechna tělesa, jež s půdou těsně spojena nejsou.

Starší německé právo označuje movitost jako fahrende Habe a dle švábského zřádkla jest movitým vše, „dar man getriben unde getragen mag.“

b) Věci veřejné.

Věci, které slouží veřejnému užívání buď svou povahou (řeky a vody) aneb výslovným určením (veřejné cesty, náměstí, mosty, kostely, hřbitovy, musea, knihovny, sbírky), zovou se věcmi veřejnými. Pokud tuto svou povahu zachovávají, nelze v příčině nich nabytí práv, která by se s tímto jich určením nesnášela. Mohou se naléhati ve vlastnictví státu, obce neb soukromé osoby. Vlastnictví toto je však omezeno obecným užíváním. Užívání toto není výkonem žádného práva soukromého, nýbrž jen právo veřejné, které lze chrániti jen správní cestou.

c) Věci mimo právní obchod.

Veřejné právo zapovídá všem neb jen některým osobám držbu, nabytí vlastnictví neb převod jeho v příčině jistých věcí. Věci takové nenalézají se tudíž v právním obchodu. Tak

zapovězené zbraně a knihy, jedy, výbušné látky, vojenský oděv, cizozemské losy a pod. Mimo právní obchod nalézá se i lidská mrtvola. Dispozice v této příčině vztahující se na způsob, čas a místo pohřbu, jakož i předsevzetí pitvy přísluší v první řadě již živému ohledně příští mrtvoly a pak jeho dědicům. Jiným dispozicím brání mrav a případně i veřejné právo.

Předmětem právního obchodu však mohou býti kostry a jich jednotlivé části.

d) Věci bez pána.

K nim patří nejprve věci, na nichž právo soukromé již z přirozené jich povahy nabyto býti nemůže. Tak vzduch, šíře moře a tekoucí voda. Dále však patří k nim věci takové, které předmětem právního obchodu býti mohou, které však jsou bez pána, poněvadž moci lidské dosavad vůbec podrobena nebyly, jako divoká zvěř, aneb všchna práva, v příčině nich založena, zanikla, jako

na př. poklad a věci opuštěné. Právo okupační bývá tu vyhrazeno někdy určitým osobám, někdy bývá i věc jako regál podrobena právu panovníkovu.

e) Věci jednotlivé a hromadné.

Předmětem soukromého práva německého bývá pravidelně věc, která samostatný předmět sama o sobě tvoří, věc jednotlivá; mimo to i také věci více dohromady celek tvořící, věc hromadná. Než i tělesné díly věcí nebyly z právního obchodu vyloučeny. Proti římskoprávní zásadě „superficies cedit solo“ uznáváno různá vlastnictví k pozemku a různá k domu, na něm vystavěnému, někdy i k různým dílům domu, jednotlivým poschodím, světnicím, sklepením a skladistům. Pody požívatele a těch, kteo svou prací je byli vypěstovali, jsou jich vlastnictvím, dříve než byly odděleny. Věci hromadné jsou německému právu ode dávna známy. Mluvit se v něm o ženské vypravě, nevěstině vybavě, statkovém inventáři,

skladu zboží a pod. Z římské právo pod vlivem práva německého začalo uznávati universitas rerum, mezi níž čimilo rozdíl mezi universitas facti a universitas iuris. Z rozdílů těch zbylo i dnešní rozekndvání tělesných a netělesných věcí hromadných. O tělesných věcech hromadných mluvíme v dnešním právu tehdy, je-li více věcí jednotlivých spojeno v jednotný celek tak jako knihovny, sbírky a sklady.

O netělesných věcech hromadných mluví se v § přístím.

f) Věci užívatelné a neužívatelné.

Věci lze buď užívatí neb také užíti. Hospodářský úkol věcí užívatelných je právě ten, že podstata jejich zájde. Mixe se tak státi absolutně nebo relativně. Absolutně, pokud podstata, jako při předmětech denní potřeby, zanikne pro každého všec, relativně potud, pokud zanikne jen pro dotyčnou osobu, tak jako peníze, jichž funkce v tom spocívá, že

od požívatele na jiného přecházejí. Věci posledního druhu zovou se také věcmi zastupitelnými, jelikož je lze jinými nahraditi. Protivu jich tvoří věci nezastupitelné.

g) Věci hlavní a vedlejší, příslušenství.

Věci mohou se nalézati ve vzájemném spojení, zě jedna z nich tvoří část převládající, věc hlavní, druhá jen část vedlejší, příslušenství. Příslušenství musí plynouti ze spojení faktického a právního. Faktické spojení podává hospodářský úkol příslušenství. Nalézáť se v trvalém místním poměru ke věci hlavní. Právní spojení musí pocházeti od toho, kdo má právo dispozice jak nad věcí hlavní tak nad vedlejší. Náhodné spojení nerjednáva příslušenství. Věc hlavní spojená je s příslušenstvím ke samostatnému věcnému celku. Příslušenství sdílí tu právní osudy věci hlavní, tak vlastnictví i jeho převod i zavazení. Nově přistupující příslušenství podrobuje se souvislosti s věcí hlavní. Příslušenství, které ze souvislosti vystupuje, přestává býti odvislo od věci hlavní.

Jako věc hlavní zůstáva však i příslušenství samostatným předmětem právním, takže u oběho může býti různá drůba i vydření. Příslušenství může býti věc movitá i nemovitá. Při statcích je to inventář živý a mrtvý, dobytek a hospodářské nářadí, při domech klíče, okna, kamna a pod. Je-li budova nějaká trvale ke průmyslovému podniku zařazena, jsou i stroje a ostatní nářadí příslušenstvím budovy.

§ 17. Netelesné věci.

Předmětem právního obchodu mohou býti i práva. Vývoj právní tu dospěl ke různým jich druhům. Mnohá z těchto práv jdou svým vývojem ke jistému reálnému svazku. Tak při právech teritoriálních ke připoutání ke jistému území, při právech stavovských ke připojení ke jistému statku. Největší část takových práv připoutaných ke jisté nemovitosti náleží však právu soukromému a práva tato pro svůj svazek reálný, pro svůj svazek s

I. Práva
připoutané
k určité věci
a) samostatné
b) reálné
soukromé

Příslušenství
má právo
území
na teritoriálních
statcích
Mnohá
práva
soukromé

movitosti' zovou se právy reálními. Obsah jejich může býti rozmanitý. Mohou to býtí práva osobní (živnostenská, donucovací, práva myslivosti a rybolovu, práva členská v reální obci), práva věcná (služebnosti a reální břemena) a pohledávky (práva na výkupy břemen a pojistovací soudy). Nemovitosti jsou tu nositelkami práva. Někdy vyžaduje se ku výkonu reálního práva zvláštních, subjektivních náležitostí. Nemá-li jich subjekt, který nemovitost drží, nelze právo reální vykonati, zůstává v klidu. Právo reální sdílí osudy nemovitosti. Stejně s ní se dědí, dědí a zastavuje. Z pravidla nelze je od nemovitosti oddělití. U některých lze však výkon jiným přepustiti; tak propachtovati právo myslivosti a rybolovu.

Samostatnými oprávněními prvního druhu a reálními právy není však počet věcí netělesných vyčerpán. Náleží také k němu ještě práva na vydání věcí nemovitých a movitých, zejména peněz, pohledávky, pak osobní práva na zpeněžení duševních vynálezů a vedení jména a zvláštních známek.

Již vícem netělesným připisuje právo některé vlastnosti, jaké mají věci tělesné. Tak samostatná práva, jako hrabství, fojtství, právo mincovní, celní a pod. považována za nemovitá, poněvadž jsou na jisté pevné místo připoutána a výkon jich na jistý obvod vyměřen. Ačkoli mnohá z těchto práv vymizela, i novější zákonodárství uznávalo jejich nemovitostní ráz tou měrou, že se pro ně v pozemkových knihách zvláštní listy zřizovaly. Reální práva vztahující se na nemovitosti, jsou tím samým i věcmi nemovitými. Pohledávky, jichž nositelem jest papír, movitými. Práva věcná k nemovitostem jsou nemovitá. Při reálních břemenech považuje se však toliko právo za věc nemovitou, právo na jednotlivou dávku za věc movitou. Nemovitými jsou hypoteky a pozemkové dluhy. Mobilisují se však, vydají-li se o zápisných právech listy. Nemovitými jsou práva na vydání pozemku, movitými peněžité pohledávky. Imění jako celek zahrnující movitosti i nemovitosti bylo dle staršího práva

va pokládáno za nemovitost. Bylat' nemovitost
věcí hlavní, kterou vlastník drží ve své
moci zároveň s věcmi vedlejšími, movitostmi.

Dnešní právo směřuje zase ku mobilisaci
jmění jako celku. Movitým jest také
zvláštní jmění, obchodnímu právu podléha-
jící, třeba by i nemovitosti v sobě zahr-
novalo. Movitým je členství v akciové spo-
lečnosti a kuka v těžařstvu.

Právní Z hromadné věci netělesné zná sou-
kromé právo německé. Vidíme je v dotče-
ném jmění některé osoby; a to buď ve
jmění veškerém neb také ve jmění zvláš-
ním, jakým může býti jmění lenní, fidei-
komissní, obchodní, společenské, manželské
a pod.

Oddíl čtvrtý

Právní poměry

§ 18. Pojem.

Osoby mohou se nalézati k osobám
nebo věcem v různých poměrech. Pokud
tyto poměry porádá právní řád, jsou to
poměry právní. In concreto může býti
těchto poměrů nepřehledná řada, in abstrac-
to lze je zařaditi do zvláštních skupin.

Skupiny tyto, hledíc ku předpisům práva
objektivního, na ně se vztahujícím, zovou se
právními ústavami. Právní poměry sestávají
z oprávnění a povinností. Ukon obou v da-
ném, konkrétním případě zove se právem
subjektivním. Právo subjektivní vzniká tedy
ze skutečného právního poměru a není při-
mým produktem právního řádu práva ob-
jektivního. Právní poměry osob ku věcem

Osob
ku
věcem

Osob
k osobám

vymaňuje panství osoby nad věcí, berouc věc
ve smyslu právním (§§ 15-17). Poměry ty zovou
se poměry věcnými, a ukon předpisů, je pořá-
dajících, právem věcným. Právní poměry
osob k osobám třídi se na tři skupiny:

- 1.) moc jedné osoby nad druhou, 2.) vstupová-
ní v moc osoby zrušené a 3.) práva na plně-
ní osoby druhé.

am
in concreto
oprávnění
více = právo

in concreto
oprávnění
více = právo

1) a) Moc jedné osoby nad druhou může být odůvodněna zrozením, pochází-li osoba podřezaná od osoby druhé, zpravidla hlavy rodiny. Poměry takto vzniklé zovou se tudíž poměry rodinnými, a úhrn předpisů na ně se vztahujících právem rodinným. Moc jedné osoby nad druhou a sice může nad ženou může povstati také snátkem manželským. Poměry takto vzniklé zovou se poměry manželskými, a pokud jde o společné jmění obou manželů, majetkovými poměry manželskými, úhrn pak předpisů právních o nich platných právem manželským aneb majetkovým právem manželským.

Práva tato, vztahující se na poměry osob mezi sebou, jsou mezi nimi právy relativními, naproti osobám třetím jsou však právy absolutními, ježto jich každý sětřiti musí.

2) b) c) Vstup v moc osoby zemřelé odůvodňuje buď její vlastní dispozice, buď krvní příbuznost nebo snátek manželský. Moc zemřelé osoby se dědí, i mluví se tudíž o právu

nich poměrech dědických, a souhrn zásad na ně se vztahujících zove se právem dědickým. Práva z nich plynoucí musí každým třetím býtí respektována a jsou tudíž právy absolutními.

3) Právo na jakési plnění osoby druhé odůvodňuje její obligace, závazek, dluh. Mluví se tudíž o poměrech dluzních, obligacních, závazkových, a souhrn předpisů, na ně se vztahujících, tvoří právo dluzní nebo závazkové, obligacní. V právu tomto jde jen o poměr mezi dvěma osobami. Jsou tedy pouze právy relativními.

Vylíčene tyto právní skupiny zařazují se v obecný systém, podle kterého upraveno bylo recipované právo římské, právo obecné. Ze středověku jednak se uchovály, jednak však v novověku ještě povstaly jiné právní útvary, které naproti právu obecnému bce zvěti právy speciálními neboli zvláštními.

Hlava první.

Právnícké skutečnosti.

§ 19. Právní jednání.

Právní jednání jest projev soukromo-
právní vůle, s kterým právní řád právní
následky spojuje.

Druhy právních jednání jsou rozmanité.
Nejobyčejnější rozdíl jest mezi jednostranným a
oboustranným právním jednáním dle toho, zda
právní účinky při něm nastávají projevem vů-
le osoby jedné neb projevem dvou nebo více
osob. Právní jednání sestává tu z projevu
dvou, z nabídky a jejího přijetí. Oboustranné
právní jednání zove se smlouva. Zakupuje-li
se nabytí práva majetkovou obětí, mluví se o
úplatném jednání právním, nabývá-li se právo
bez takovéto protidaňky, o bezúplatném jednání
právním. Trvá-li právní jednání bez ohledu na
svůj právní důvod (směnečný závazek podpisem),
mluví se o právním jednání abstraktním.

Vytýká-li se při něm jeho důvod (causa), koupě,
o právním jednání materiálním neb kausálním.
Právní jednání může směřovati ku vzniku,
změně a zániku práva. Obsah jeho musí
býti dovolený. Líný zapovězené čini právní
jednání neplatným. Některá právní jednání
mohou však jistými osobami býti zvržena,
jsouce jinak platna. Osoby tyto mohou jim
odporovati. J mluví se o právním jednání
odporovatelném neb nařikatelném.

Ku právnímu jednání náleží vůle a
její projev. Dle dřívější obecnoprávní nauky,
která byla Lavignym vyvozena a panující theo-
rií se stala, musí se vůle a její projev shodovati.
Nestane-li se tak, nevzniká žádní právní jednání. To,
co bylo chtěno, nikoli, poněvadž to nebylo prohlá-
šeno, a to, co bylo prohlášeno, nikoli, poněvadž
to nebylo chtěno. Proti ní klade se nyní the-
orie obchodního styku a víry (Verkehr- oder
Vertrauens- theorie). Dle ní platí projev vůle tak,
jak jej příjemce přijal a jak vyložen býti smí,
hledíc ke všem jemu známým okolnostem a
vší možné pozornosti. Žádá se pouze, aby se

chtěl učiniti projev právní, nikoli však projev s obsahem, který vskutku byl prohlášen.

Chce-li se na př. podepsati listina, vzniká podpisem této listiny právní jednání s obsahem jejího textu, třeba by podpisovatel tohoto textu ani neznal. Na této theorii stojí i n.z.o., pokud jde o platnost právního jednání. Projev není tu jen sdělení skutečného obsahu vůle, jest to také čin, při němž se používá slov, písmen a konkludentních znamení, by se obsah vůle vyjádřil. Ten, kdo jej vyjadřuje, odděluje prohlášenou vůli od své osoby a tvoří normu, která na jeho vůli jest úplně závislá.

Platnost jednání sama o sobě nevyplývá však, že se právnímu jednání, které se s obsahem vůle nesrovnává, osobami dotčenými odporovati může. Ale n.z.o. je to možno, nebylo-li odchýlení se projevem od skutečného obsahu vůle zamýšleno, byla-li odchylka tato podstatná a tou měrou závažná, že by se právní jednání toho obsahu nebylo vůbec uzavřelo.

Dělnky právního jednání mohou vedlej-

šimi ustanoveními modifikovány neb obmezeny býti. O.z.n. vytyká tu výjimky, doložení času a příkaz. Při některých právních jednáních je potřeba svolení osob třetích, aby právní jednání stalo se platným. Jsou to ty případy, kde osoba jednající není svéprávná, nebo kde někdo jedná v cizí právní sféře aneb kde manžel neb manželka dává své svolení k dispozicím v příčině společného jmění.

Některá právní jednání mohou býti předsevzata toliko osobně (uzavření sňatku, poručení na případ smrti). Při ostatních se však zastoupení zpravidla připouští. Toto zastoupení může se však obmezovati pouze na sdělení vůle zastoupeného. Takový zástupce je pouhý posel. Vlastní zastoupení vztahuje se však i na vůli ke předsevzetí právního jednání potřebnou.

Princip volného zastoupení jednoho druhým původně v německém právu znám nebyl.

Důvěřteoní a vrchnostenská vázanost povolávala však jiné k soudnímu a mimosoudnímu jednání za osoby zastoupené. Navázáním na toto zastoupení vrchnostenské přemika pak zastou-

pováni volně, jenom smlouvou stran odůvodněné.

Takové zastoupení působí přímo pro zastoupeného a proti zastoupenému. Právní účinky posuzují se tedy dle osoby zastoupené, nedostatky v příčině projevu vůle dle zástupce.

Právo k zastoupení spočívá buď na zákonném zmocnění nebo soukromoprávní plné moci. Plná moc zaniká časem, na který byla dána, nebo jednostranným odvoláním, není-li to právním poměrem, o němž jde, vyloučeno. Plná moc může se vztahovati i na dědice. V některých případech platí věci třetím osobám plná moc i dále, třeba že mezi tím pominula, pokud jim toto pominutí není vědomo a pokud jim tato nevědomost ke vině přičítána býti nemůže.

§ 20. Bezprávi a jiné právní skutečnosti.

Německé právo rozděluje ve svém vývoji bezprávi troji: úmyslné, zaviněné a neraviněné. Úmyslné a zaviněné předpokládá, že se jím projevuje vůle z úmyslu neb nedbalosti. Německé právo se na těchto případech nezastavuje. Ručení a tudíž i právní poměr zakládá i bezprávi neraviněné, pokud lze jeho objektivnou kausalitu odvodniti od jisté osoby neb položiti v okruh její působnosti. Bezprávi může se přihoditi v poměrech smluvních a mimo smlouvy. Bezprávi pícháři, aby se právo nabylo, je-li nabyvateli povědomo. Bona fides chrání však tu bezpečnost obchodu (nabytí vlastnictví od neoprávněného, nabytí plodu věci cizí).

Na vznik a zánik poměrů právních mají vliv svůj i jiné skutečnosti. Tak vznikají zrozením právní poměry rodinné a zanikají smrtí. Zrozením vzniká právo na rodinné jmění, zápisem firmy do rejstříku obchodního právo na firmu, zápisem ochranné známky právo na známku. Smrtí některé osoby vznikají právní poměry dědičné a zanikají svěné

oměry osobní. Než i lidskými činy neprávníckými vznikají poměry právní. Tak individualní práva trojením spisovatelským, skladatelským a uměleckým vynálezem, a v dřívější době i práva na plody práci na tyto plody věnovanou: „Wer säet, der mähet.“

§ 21. Uplynutí času.

Právní poměry vznikají, zanikají a mění se lhůtami, které strany, zákon nebo soud stanoví. Pro lhůty tyto platí pevná vykládací pravidla, po většině z římského práva vzata. Jako v římském právu počítají se i v německém dny jako celek. V něm. právu se však den, kdy nějaká událost povstala, nečítá. Dny a měsíce nepočítají se však jako v říms. právu podle počtu dní, nýbrž podle označení kalendáře. Poslední den lhůty počítá se podle označení neb čísla, které počátku lhůty odpovídá, a není-li toto číslo v běžném měsíci, dle jeho posledního dne. Něm.

právo znalo v dřívější době pro právní poměry nikoli rok obecný, nýbrž rok soudní, který zkráceně uváděl se jako rok a den a obnášel lhůtu jednoho roku, šesti neděl a tří dnů, jedem obecný rok totiž a tři přihonné lhůty po 14 dnech a tři roky ^(= den) soudní. Než leckde brán rok a den dle svého znění, poněvadž se přestalo již významu jeho rozuměti

Uplynutí času má v něm. právu obzvláštní význam pro trvání právních poměrů. Na rozdíl od práva říms., které zná vydržení práv, nabytí jich tedy stavem positivním, (drívou), klade právo německé důraz na stránku negativní, že se totiž oprávněný neopře faktickému stavu, který právu jeho odporuje, právo své promlčí. Ten, pro něhož svědčí takový faktický stav, nenabývá uplynutím žádného práva, nýbrž jest chráněn pouze proti nárokům cizím. Důvod zániku práva leží v tom, že se odpor proti jinému faktickému stavu nepodal. Pravidelná promlčecí lhůta je rok a den. Počátek její stanoví buď právní

sch. = den, hay = ...
jeauos

norma neb soudní výjava. Z pravidla počíná však ode dne nabytí vědomosti, u nepřítomných od návratu, u nezletilých ode dne nabytí zletilosti.

Recepti zavedeny byly pro zánik práva uplynutím času římsko-právní zásady, dle níž právo zaniká, jestliže se po jistou dobu nevykoná. Takovýto zánik zove se promlčení (praescriptio). Vedle promlčení znalo však římské právo, jak již uvedeno, vydržení (usucapio), nabytí totiž práva následkem delšího vykonávání. Oba tyto různé druhy se pak v jeden právní ústav spojovaly, při němž nepřetržitým výkonem právo se nabývalo a nevykonem pozbývalo.

Římskoprávní lhůta promlčecí činila 30 let a k ní porovnu připojovala se ještě německoprávní lhůta roku a dne.

Od promlčení třeba rozemňovati čas nepamětný, po který nějaký právní stav trvá. Dle kanonického práva vyžadovaly se k němu dva lidské věky po 40 let, nikoli jako termín přesný. Váha klade se tu na stav od nepaměti, který, co paměť lidská sahá, jiný znám

není (theorie právní domněnky). Nelze tedy mluvit o promlčení říšského práva, poněvadž o nějaké existenci toho práva nic známo není. (theorie promlčení). Čas nepamětný může užít býti při každém poměru právním, při němž se trvalý výkon práva připouští. Žda právní stav, který se na nepaměť odvolává, povstati může, posuzuje se dle právního řádu jeho domnělého vzniku. Než právní stav, který pozdější právo nepřipouští, nemůže i časem od nepaměti státi se platným. Vě sporu třeba čas od nepaměti, jako každé jiné faktum, dokázati.

N. o. z. čas od nepaměti nerhá. Čas počítá se tu právnícky, vždy celé dny, nikoli přirozeně od okamžiku k okamžiku. Právnícká skutečnost zabírá pro sebe celý den, takže lhůta teprve od následujícího dne běží. Toliko při lidském věku čítá se den zrození tak, že posledním dnem roku 21. zletilost se nabývá. Konec lhůty počítá se dle svrchu uvedeného německého způsobu. Předmětem promlčení je tu nárok, právo to-

tiž řádati od někoho jiného nějaké konání
nebo opomenutí.

Lhůta promlčení je různá. Řádná
lhůta promlčení obnáší 30 let. Ve 4 letech pro-
mlčují se úroky a opakující se dávky. Ve
2 letech pohledávky z obchodního styku obcen-
stva, jako pohledávky živnostníků, obchodníků,
dělníků, hostinských, učitelů, lékařů a ad-
vokátů. Promlčení má za následek zánik
práva k žalobě. Zbývá pouze naturální obli-
gace. Bylo-li totiž co placeno, nemůže to
zpět býti požadováno.

II. Hlava druhá.

Formy právních jednání.

§ 22. Obřady a symboly.

Má-li nějaké právo býti založeno ne-
bo změněno, musí v nejstarším právu soukro-

mém setieno býti jistých forem, které jednání
předsevraté činí znatelným a obecně vědomým.
Až do XV. stol. musily je strany předsevřiti osob-
ně. Implouva stran musí býti slyšitelná a vi-
ditelná.

K slyšitelnosti je třeba proslovení ústy.
Užívalo se k tomu zčásti zvláštních formulí,
jichž význam a spád byl posluchač snadno po-
jímal, mluvčí nesnadno mēnil. Slovo bralo se
dle svého obvyčejného smyslu a mysl tudíž vy-
loučen. Co se neříklo, nezamyšlelo se.

K viditelnosti bylo třeba obřadnosti.
Věc movitá musila se odevřdati, kus nemovité
věci musil se rukou vyrvati, odevřdati nebo do
klína vrhnouti, hranice musily se obejiti a sta-
rý vlastník obřadně z dvířby vyjiti. Proto také
zhášel se oheň v ohništi. Ste některých prá-
v musil i nový vlastník nemovité věci předse-
vřiti jisté dvířební činy: tak v krbu oheň
zapáliti, hosti pohostiti a na nabytém po-
zemku na třínohé stoličce se posaditi.

Neodevřdávaj-li se tělesné věci, takto
akt viděn býti nemůže, je třeba symbolů.

Nejobyčejnější z nich je podání rukou. Rukou věra se tu dává a přijímá. Rukou se strany zavazují a zavazují. Vždy však ruka nevytlačuje. Zčásti vystupuje ještě zvláštní předmět, nejobyčejněji krátká hůl (festuca). Mluví, předkávaje jistou formuli a drže tuto hůl ve své ruce, dává na jevo vážnost aktu, a podává je druhému, vyznačuje tím, že se mu zavazuje. Hůl legitimuje také posla k úkonu, který má být předsevzat.

Jiným symbolem je rukavice. Někdy značí se jí držba (manus vestita). Dává-li se rukavice, předává se držba, pouští-li, z držby vychází se.

Požadavek, aby akt byl viditelný a slyšitelný, nesl sám sebou, že k aktu přibíráni byli svědkové, kteří byli vyzýváni, aby jednání naslouchali a na ně pozor dávali. Počet jich rostl podle jeho důležitosti. Obecný právní styk nemohl ovšem vždy dbáti všech formálností. I když tedy forma nedbána, byla smlouva platná, byla-li splněna buď docela neb částečně. V pozdním středověku i

vedle těchto formálností přichází k příchodu zásada, že bylo-li co komu v jakékoli formě průlibeno, slovo dané doživěno býti musí.

Jakousi slavnostní formou bylo také uravírání smluv před soudem, soudní jich ověřování a potvrzování, jakož od dob recepce práva římského i uravírání jich před notářem.

§ 23. Listiny.

Když Germáni od Římanů listiny převzali, byla to novota, která se s běžnými názory nerovnávala. Musila k ní i z té příčiny býti nedivěra, poněvadž lid písma znalý nebyl. Nejsnáze dala se zavésti ještě notitia, která jen akt, dle platného práva předsevzatý, dosvědčovala. Carta jako listina dispositivní zasahovala již přímo ve formy soudobého práva. Mnohé obřadnosti se symboly

přenášejí se však nyní na listinu. Vydavatel dotýká se listiny ještě nehotové, zdvihá ji při převodech pozemku z tohoto pozemku, přikazuje svědkům, aby se jí také dotkli, na to odevzdává ji písaři ke dokončení a pak dává do rukou toho, pro něhož byla určena.

Obradnosti, ke skutečnému vzdání se nemovitosti nebo zavazení dlužníkovu potřebné, musily však i nadále býti zachovávány.

Carta jich nenahradila. Jen tam, kde obradnosti těchto potřebí nebylo, hrála carta stejnou roli, jako tyto obrady, zakládajíc zamýšlené právo. Východiskem nové listiny však carta nebyla. Stejně s jinými obradnostmi upadlo v pofrancské době odevzdávání listiny jako akt formální. Naproti tomu nabyla zase váhy listina důkazní. Moc její byla zesílena jejím ověřením pomocí pečeti.

Listině s pečeti byl takový význam přikládán, že v nedostatku pečeti vlastní i cizí pečeť ke dotvrzování byla používána. Důkazní síla listiny s pečeti zjednávala jí zvláštní výhod u soudů. Řízení na tyto listiny bylo zjedno-

dušené, krátké.

Listiny bývaly někdy vyhotoveny ve více exemplářích. Někdy vydávala jedna strana druhé list zvláštní. Někdy napsána smlouva na jeden papír a každá ze stran obdržela její útržek s plným zněním smlouvy, jehož záhyby s druhým útržkem souhlasiti musely. Zvláštního významu nabyla písemnost při jistých pohledávkách, kde papír stal se jich nositelem. Pohledávka svědčila majiteli v něm jmenovanému aneb každému jeho držiteli. Mimo tyto případy třeba dle práva dnešního písemnosti jen zřídka.

§ 24. Pozemkové knihy.

Právo ke nemovitostem mělo svůj samostatný vývoj. Nelze ho nabyti jiným způsobem než zápisem do zvláštních pozemkových, za tím účelem zřízených knih. Počátky vývoje toho jsou jiné v Německu a jiné v zemích rakouských. V Německu bývaly smlouvy o nemovitostech,

kteřé před soudy v městech nebo městskou radou byly uzavírány, zapisovány do zvláštních, úředně vedených knih. Zápis stával se úředním osvědčením nebo-li soudní důkazní listinou obzvláštní sily a posléze požadavkem pro sám převod. Recepce římského práva se svou berforemností smluv vyvolala v zápase s domácím právem různé nové spletené formy.

Zápis převodu do knih nezakládá tu nikde právo samo o sobě. Osvědčoval pouze pravotvořné akty před zápisem, ač s nimi také někde i v materiální náležitost splýval. V obvodu francouzského práva měl pak výslovně pouze moc převodní. Také na venkově vedeny knihy, ale jen za účelem zápisů robot a platů poddaného lidu.

Vývoj dnešních německých knih pozemkových připojuje se k hypotečnímu zákonu nodárství pruskému. Stará něm. zásada, že se nemovitosti zastavití mohou toliko před soudem, prohlášena tu nejprve pro vých. Prusy provinciálním zemským právem z r. 1620. Hypotéky nelze tu nabývatí jinak než ingros-

sací do úředních a soudních knih, aby právní lidé klamáni nebyli. Po různých pokusech místních a obecních vydán dne 20. prosince 1783 pruský řád hypoteční, na moderních zásadách práva hypotečního již spočívající. Materiálně stanoví však teprve pruský Landrecht, že bez zápisu do hypotečních knih nemůže povstati žádné hypoteční právo. Všechno právo k nemovitostem, jak právo vlastnické tak i zavazení nemovitosti, pořáda již pruský zákon ze dne 5. května 1872., na němž spočívá i dnešní německé právo knihovní (dle občanského zákoníka a knihovního řádu ze dne 24. března 1897.).

V zemích rakouských pojí se vznik pozemkových knih ku zemím českým. Zde ze soudních knih povstaly při zemském soudě velkolepé knihy soudních, státních a soukromých aktů, že i doba recepce práva římského v deklaratorních a novellách obnoveného řízení zemského je za nejzávažnější klemot království Českého prohlašuje. Počátky jich kladou se do XIII. století. čovou se deskami

zemskými. Vedeny byly od zvláštního úřadu desk zemských. Zapisovány v ně byly všechny soudní akty od příchodu až do exekuce, všechny smlouvy a dlužní listy sleckty a dále také všechny důležitější akty státní, takže v tomto smyslu byly státním archivem českým. V nich složeno bylo české obyčejové právo zemské. Z nich čerpal Věhrad své knihy devatenácté, a zákonodárství 16. stol. své zákony. Podle nich zavedeny byly zemské desky, jak výslovně v úvodu zákona se připomíná, patentem ze dne 15. března 1730 ve Štýrsku, patentem ze dne 15. června 1746 v Moravanech, patentem ze dne 24. května 1758 v Rakousích Dol., patentem ze dne 26. října 1772 v Terstu, ze dne 16. ledna 1761 v Gorici a Gradišce, ze dne 4. března 1780 v Halici a ze dne 24. února 1787 v Bukovině. Zkušenosti těchto zemí použity patentem ze dne 22. dubna 1794 i pro země české, kterýž patent později ve všech zemích obecně platnosti nabyl. Dalsím stupněm vývoje knihovního práva rakouského jest obecný zákoník občanský ze dne 1. června 1811, pak knihovní

by občan
2. občanský

zákon pro Uhry, Chorvatsko, Slavonsko, srbské vojvodství a temeský banát ze dne 15. prosince 1855 a knihovní zákon ze dne 25. července 1871 spolu s příslušnými zákony zemskými o zakládání knih pozemkových. Částečně změny došlo rakouské knihovní právo i exekucním řádem ze dne 27. května 1896.

Pozemkové knihy požívají pro poměry, které v nich jsou zapsány, veřejné důvěry. Po principu tomto jsou všechny zápisy v knihách pozemkových správné a úplné. Po principu tomto všechny poměry právní tak, jak jsou zapsány, existují a všechny vymazané a nezapsané neexistují. Po principu tomto neexistují v přičině zapsaných realit žádné závady, které ku své platnosti zápisu do pozemkových knih potřebují. Kdo tudíž pozemkové knize důvěřuje, může se na účinnost svého zamýšleného činu spolíhat, třeba by zápis v knihách skutečnosti neodpovídal. Mala fides tyto účinky vylučuje. V mala fides se nutí za, komu v okamžiku, pro zá-

pis rozhodnem, nespravdnosti pozemkové kni-
hy jsou známý.

Glava třetí.

§ 25. Privilegia.

Privilegium jest právní poměr, stano-
vený přímo zákonem, a zároveň také objektiv-
ní předpis o tomto poměru. Privilegia mohou
býti druhu dvojího. Může je stanoviti pro ji-
stou třídu lidí též právo obecné, jako pro
šlechtice, ale může je stanoviti i právo zvlášť-
ni jen pro určité jednotlivce (individuální
privilegia). Privilegia stanoví výhody pro
určité osoby. Výhody tyto jsou buď affir-
mationí neb negativní, dle toho, zda zjed-
návají nějaká zvláštní oprávnění, nebo osvo-
bozují od některé obecné povinnosti. Větší
část práva veřejného i soukromého ve stře-
dověku spočívala na takových privilegiích.
Moderní stát jest jim nepřítel. Mnohá z

nich jsou dnes odstraněna, mnohá, jako
ochrana před patisky, ochrana vynálezů, stala
se právy zvláštními. V středověku vydávali
privilegia císaři a zeměpánové. Privilegia mů-
že však založiti také právo obyčejové a čas
nepamětný. Privilegia mohou míti obsah
různý. Mohou se týkati práva k cižím
osobám neb práva k věcem. Končí všemi
těmi způsoby, kterými právo vůbec končí,
dále však také právním aktem zákonodár-
ce. Při tom ovšem platí obecná pravidla
o právech nabytých. Plušínost tedy žádá,
aby oprávněnému při zrušení jeho privilegia
odškodnění se dostalo. Poškozený však právo na ni
nemá, pakli že mu ji zákonodárce nepřičkne.

Glava čtvrtá.

§ 26. Výkon a ochrana práv.

a) Výkon.

Výkon práva jest každý čin, kterým

a) Definitivní ochrana soudní
na základě žaloby.

Nejúčinnějším prostředkem k ochraně subjektivních práv jest soudní ochrana na základě žaloby. Právní poměr, o jehož ochranu tu jde, deklaruje se rozsudkem soudním jako právoplatný, a prostředky státní moci, v exekucním řádu stanovené, zjednávali mu praktický průchod.

Základem žaloby dle staršího něm. práva bylo porušení práva. Odtud i její jméno - Klage, žaloba. Právo k žalobě bylo tu přímým následkem subjektivního práva, bylo-li toto porušeno. Byli-li říční rozdíli mezi žalobami, bráno pro toto rozdělení dědlo z předmětu žalob (Klagen im Gut, im Fahniss, im Schuld). Jinak tomu bylo v právu římském. Žde právo k žalobě, actio, bylo odděleno od práva. Právo k žalobě je právo samostatné, zvláštní právní normou stanovené. Recepce římského práva zavedla sice formálně i římský systém

žalob, než k zavedeným žalobám připojovány i nové a připouštěny i žaloby, napřed ani vůbec nepojmenované. Pojem římské actio se nevrátil a zůstalo při starém nazírání na žalobu, dle něhož právo k žalobě je přirozeným výronem práva subjektivního. Dnešního dne není dokonce ani potřeba, aby porušení práva nastalo. K odůvodnění žaloby dostačí, že právo jest ohroženo, a že ohrožený má na tom zájem, aby trvání neb netrvání ohroženého právního poměru bylo rozsudkem prohlášeno a určeno (žaloba určovací, Feststellungsklage). Římský rozdíl mezi žalobami osobními a věcnými přešel do dnešního práva v tom směru, že různá povaha právních poměrů věcných a osobních i v žalobách vystupuje.

Jako žaloba je přímým následkem subjektivního práva, tak i obrana. Mnohým právům lze jen průchodu zjednatí obranou, poněvadž se jim právo k žalobě odírá (promlčení právo - naturální závazek). Sporem, který se na žalobu zahajuje, zaklá-

du' se zvláštní procesní poměr právní, a mění se neb zanikají poměry soukromoprávní.

Exekuční řízení, které po procesu následují, spočívá na základech německých valnou většinou. Také právo konkursní, které věitelům při nedostatečném jmění dlužníkově poměrně zaplacení pohledávek zjednáva.

B) Soudní ochrana prozatímní a zákonná.

Soudní ochrana prozatímní slouží dle dnešního práva německého obstávka (Arrest), prozatímní opatření (Einstweilige Verfügung) a správa (Sequestration, Verwaltung).

Obstávka je dvojitá, věcná a osobní.

Obstávkou věcnou zabavují se ke vydobyti penězů té pohledávky věitelovy movité neb nemovité jmění dlužníkově za účelem pojištění příštího nuceného prodeje. Osobní obstávka záleží ve

varbě dlužníkově neb i jiným omezení jeho osobní svobody. Obojí obstávka má svůj základ v středověkém německém právu městském. Prozatímní opatření pojišťuje jistý stav sporného právního poměru, neb zajišťuje příští plnění nějaké věci. Může záležeti zejména v tom, že se dlužníku jistě jednání nakazuje nebo zakazuje, zejména řízení, zabavení a zastavení nějaké nemovitosti zapovídá.

Při správě dává se sporný předmět v ochranu osoby třetí, správce. Všechny tyto prostředky vyžadují průkaz, že strana, o jejíž právo se jedná, jest ohrožena. Njakéhoh ohrožení neráda se při prozatímních ochranných prostředcích práva knihovního.

Ochrana těmito prostředky rove se prozatímní, poněvadž se právo jednotlivce pojišťuje zatím pro případ, že v budoucnosti rozsudkem neb jiným řízením na jisto bude postaveno.

Vedle této prozatímní ochrany zná vsak zákon různé jiné prostředky, kterými se subjektivní právo jednotlivce zajišťuje,

ačkoli se tu nějaké určení právního poměru rozsudkem v budoucnosti nezamýšlí. Sem patří zapечатění majetku v řízení pozůstalostním a konkursním, by se nertencil. Sem patří pořízení inventáře, aby skýtala ochranu proti přemrštěným nárokům cizím, sem patří zúrovnění jistoty, že právo jednotlivcovů porušeno nebude. Jistoty tyto slouží zejména zastavení věcí movitých a nemovitých, postavení rukojmí, dle některých práv partikulárních i slib přísahný. Sem patří dále i tak zv. manifestacní přísaha, právo mahnati na určitou osobu, aby vyjevila své jmění s tou sankcí, že neučiní-li tak, i varba na ni uvalena býti může. Sem patří konečně i veřejné vyzvání osob, které by proti nějakému právu jakési nároky činiti chtěly, aby je do určité lhůty přihlásily, sice že se na ně více dbáti nebude.

„Trápnost.

Trápnost skýtala ochranu, když soudní pomoci nebylo anebo když nevystačovala. V soukromém právu zbyla hlavně při soukromém zájmu. Je čtveré: Zájem dobytka, zájem osoby a na osobě, zájem pro platy z pozemků a peněžité pohledávky.

1) Zájem dobytka (Viehpfändung).

Předpisy o zájmu dobytka mají již práva národní. Potrvalo po celý středověk až do doby dnešní. V rakouské právo je zna, a něm. obč. zák. ponechal tu zemské právo v nedotčené platnosti.

Kdo na svém pozemku cizí dobytek na škodu dopadne, může jej zajmouti. Musí však vlastníku ihned o tom zprávu podati. Dle některých práv ani řízení jej nemusí, aby jej vlastník brzy vyplatil. Odporuje-li zajmu a vyší škody, musí svůj odpor na soudě zajmatele provést. Zajmutý dobytek pojišťuje důkaz ve sporu a sbradu při exekuci.

2.) Zájem osoby a na osobě.

(Personalpfändung).

Kdo na svém pozemku někoho při škodě přistihne (při trhání ovoce, kácení stromu, lovení ryb, jízdě přes zorané pole a p.), může na něm, aby důkaz si pojistil, provést zájem a dokonce i jej samého zajmouti, dopustil-li se škůdce nějakého těžšího trestního činu.

Oprávněn k tomu jest vlastník pozemku; jde-li o pozemek obecní, člen obce, dle některých práv jen obecní zřízenec.

Toto právo uchovalo se tu a tam až do doby dnešní.

3.) Zájem pro platy z pozemků.

(Pfändung wegen Zins).

Pro zadrželý důchod, plat nájemný, dědičný neb purkrechtní mohlo se na povinném pozemku zajmouti; dle některých práv věci, které se na pozemku nalézají a z nichž se důchod neb plat odvádí, dle některých i na věci cizí.

Věci cizí mohly se však zabarovati do výše pohledávky dlužnickovy proti majitelům těchto věcí, tak cizí látka u krejčího do výše mzdy za zhotovení oděv. Vyplatou této pohledávky pomíjelo právo zastavní.

4.) Zájem pro peněžité pohledávky.

Pouze dle langobardského práva mohl věřitel po trojím napomenutí věci svého dlužníka zajmouti. Nevykoupil-li je dlužník do určité lhůty (30-60 dní), propadaly věřiteli do vlastnictví. Částí odpovědi soukromého zajmání v zemských mírech svědčí o tom, že se dělo i ve středověku, byť proti právu. Soukromé zajmání se však povolovalo, svědčila-li mu v dlužních listech doložka zájemní (Pfändungsklausel). To bylo však jen právo smluvené, nikoli obecně platné. Z tu pak pordeji doložka zájemní dávala jen nárok na rychlé řízení soudní, nikoli na zabarování mimo soudní.

Kniha druhá.

Část zvláštní.

Oddíl I.

Obecní právo.

Díl první.

Právo věcné.

Klava I.

Gewere a držba.

§ 27. Gewere.

Slovo gewere pochází od kmene wern (vestire). Znamená původně, že se osoba věci odívá, v držbu její uvádí. Symbolem jejím je oblécná ruka (rukavice, manus vestita). Latinsky překládá se gewere jako vestitura a investitura.

Brzo však rozšířeno slovo gewere i na

svůj vlastní cíl, drábu samu, zevně patrné
panství osoby nad věcí. Jako taková byla gewere
ne obecnou formou, jak práva ku nemovitostem
a movitostem zevně vystupovala, používaje také
zvláštní soudní ochrany. V gewere stávala se
práva tato znatelnými, obecně vědomými.

Byla však pouze jich výrazem, ne samým prá-
vem. Zhroutila se tudíž, ukázala-li se býti
prázdnotou, bez práva. Pokud se jí to však
neprotiví, budiž zdání práva, tak jako mno-
hé v právu německém, z potřeby bezpečnosti
právního styku.

Byla možná při nemovitostech, movi-
tostech a právech. Při nemovitostech a právech
jevila se v určitých, jež byly z nich brány,
nebo které práva poskytovala, při movitostech
v jejich detenci.

Gewere rozrušuje se v pramenech v roz-
dílných směrech: je telesná, běží-li o přímé
panství osoby nad věcí (ledigliche Gewere), je
netelesná, ma byl-li ji kdo vzdáním, rozsud-
kem, ^{napadáním} dedictivím, nebo ztratil-li ji vypuzením
ze skutečné dráby, nepromeškan ještě mlčecí
lhůty roku a dne. Imenuje se bruckende,

hebbende, hledíc k tomu, že jde při ní ze
statku úitek nebo plat. Přecházejíc od právní-
ho držitele, založená soudním výrokem nebo
trvajíc po rok a den, stává se rechte gewere.
Dle právních kruhů, ve kterých gewere
se vyskytuje, zove se landrechtliche, lehn-,
dienst- a hofrechtliche gewere.

Dle práva, které jest jejím základem,
nazývá se Eigengewere, Lehngewere, Satzungsgewere,
Gewere zu rechter Vormundschaft, Zins-
gewere, Leihgewere. Dle předmětu může býti
k věcem tělesným a netělesným, zejména k
platům, důchodům, desátkům a pod. Dle
toho, zdali subjektem je jedna osoba nebo
osob více, rozekává se gewere jednotlivce a
gewere společná (kollektivní).

Základky gewere jsou dvojí: hospodářské
a právní. Hospodářské záležitosti ve brani úit-
ků, právní pak v právní ochraně a právní
disposici. Ve sporu je bližší k důkazu, kdo
má G., než ten, kdo jí nemá. Stojí-li dvě
G. proti sobě, má přednost G. silnější, Eigen-
gewere proti Lehngewere, G. poslá z dedictiví
proti G., jež přešla převodem mezi živými.

Nejsilnější je rechte gewere.

O tom, kdo pro případ sporu gewere má, rozhoduje se v pochybnostech předchozím rozsudkem. I zde platí jisté domněnky: starší gewere platí do té doby, dokud se neprokáže gewere novější. Gewere netělesná dává nárok na zjednaní stavu, který odpovídá skutečnému panství nad věcí.

Přejde-li gewere, přechází právo, které se v ní objevuje. Převod gewere je tedy způsob, kterým se věčná práva na jiného převádějí. Při movitostech je převod ten zevně snadno znatelný. Movitost přechází z detence jedné do druhé. Při nemovitostech zakládána však převodem vždy více pouze gewere netělesná. Zevní znatelnost převodu záleží tu v tom, že se děje veřejným způsobem, který jeho obecnou známost zaručuje.

§ 28. Držba.

Gewere práva německého, souvisící úzce s jeho svěřaným sformováním práva věcného, nemohla po recepci římského práva v Německu

potvrditi. Rozdíl mezi právem vlastnickým a ostatními právy věcnými, který v gewere v jed-
no splyval, se přísně vyhradil. V systému takovém převzal roli úplně samostatný právní institut, římská possessio, kterou měl ten, kdo měl animus dominii. Než i vliv něm. práva leccos tu pozměnil.

Držbu římského práva mohl mít jen vlastník, a toliko výjimkou uvažovala se držba držitele ruční zástavy, pekaristy a sekvestrova. Německé právo žádalo pouze: animus sibi habendi, takže dle něho byli skutečnými držiteli i ti, kteří po pojmu práva římského byli pouhými zástupci vlastníka v držbě. Toto mínění našlo ohlasu i v romanistické literatuře a právech partikulárních, a držitelem byl každý užívatel.

Pro novější právo rozpoutal se zase boj, zda se má tvrditi na římském pojmání držby (animus dominii), nebo na pojmání německém (animus sibi habendi). Na římském stanovisku stojí: Cöde civile, o. z. rakouský a stál také o. z. saský. Na stanovisku německém stál;

codex Maximilianus bavaricus civilis, pruský Landrecht a nyní také o. z. německý. Ule něm. o. z. je dráhou každé panství nad věcí, nekle-
dic ku právu, které se tímto panstvím vy-
konává. K drábě vlastnické druží se tu také
drába pořivatele, užívatele, zástavního věřitele,
pachtýře, nájemníka, vypůjčovatele, schovatele, po-
ručníka a každého jiného samostatného správce.

U novějším právu přimkla se drába k tělesnému pojmu práva římského a není dnes více netělesná drába, jako byla netělesná Gewere. Takovou drábou je však drába tabulární nebo knihovní právu rakouského, získaná zápisem prá-
va do knih pozemkových. Za to uznává se i
nyní drába dílců nějaké věci, ač tyto věci sa-
my nemohou být předmětem práva (na stěnách
domů pro vypěšování plakátů). Gewere věci ne-
tělesných potrvála v drábě práv. Drábu práv
uznávalo právo římské pouze jako quasi pos-
sessio u služebnosti, emphyteuse a superficiei.
Právo kanonické rozšířilo tuto quasi possessio
na všechna práva, která připouštěla trvalý
výkon; tak při církevních a světských právech

výsostných nad kostely, obcemi, kraji, územím, při beneficích, úřadech, právu patronátním, regálech, bremenech reálních, desátcích, ba i vzájemná práva manželská považovala se za předmět dráby.

U Německu rozšířena drába práv na všechna práva německého původu, kterých římské právo vůbec ani nemalo, jimiž však gewere propůjčovala jistý věcněprávní ráz. U vývoji šlo se pak tu ještě dále, a připouště-
la se drába při všech právech, která v opa-
kujících se dávkách nebo výkonu záležela, třeba by se právo toto ani k nějaké hmotné věci vůbec nepojilo. Stanovisko toto zaujal i pruský Landrecht a rak. o. z. Něm. o. z. chca-
ní sice výkon pozemkových a obmezených osobních služebnosti (užívání byt určitě osoby § 1029., 1090.) , jinak ale dráby práv nemá. Pro jisté druhy práv uznává však jak pro říšské, tak pro zemské právo drába práv v nerměnění platnosti dále. Ochrana dráby podlehla úplně vlivu římské-
ho práva.

Glava II

Věcné právo k nemovitostem.

Kapitola I

Právo vlastnické.

§ 29. Pojem.

V nejdávější době nějakého zvláštního rozlišování mezi jednotlivými právy věcnými a právem vlastnickým nebylo. Pojem *Gewere*, konkrétní panství nad věcí, kryl všechna tato práva. Pro jednotlivá práva nebylo ani zvláštního pojmenování. Nebyl činně rozdíl ani mezi právem a samou věcí, které se právo týkalo. Obojí spojováno a stejně jmenováno. Panství nad nemovitostí zvalo se stejně jako nemovitost sama, *Eigen* (*proprium*, *proprietas*), nebo byla-li nemovitost zděděna, *Erbe* (*hereditas*). Ostatní práva k nemovitostem, stejně jako tyto nemovitosti, zvala se *Lehen*,

Zinsgut, *Leibzucht*, *Pfand*. Někakého podstatného rozdílu mezi právem vlastnickým a ostatními právy nebylo. Všem těmto právům bylo základem panství osoby nad věcí. Panství toto bylo slabší nebo silnější, takže jen v tom jevila se mezi jednotlivými právy různost. Můžeme se tedy říci, že pojem vlastnictví byl různý. Bylo dědičné a doživotní, časem obmexené nebo neobmexené, svobodné a volné nebo zavazené. Vývoj právních poměrů jde v německém právu k tomu, že pojem neobmexeného práva vlastnického k nemovitostem průběhem doby ani neexistuje. V rodině je obmexuje šikanecké vlastnictví příbuzných, v obci pospolitě právo obce, v kraji, říši právo krále nebo jiného pána.

Od 13. století přichází pro právo vlastnické pojmenování *Eigenschaft*, od 14. století *Eigenthum*. Vedle něho i ostatní práva k nemovitostem počínají se již samostatně označovat. Jinak ale zůstává při starém základu panství osoby nad věcí pro všechna práva. Pojem něm. práva vlastnického je tu-

dáv historický produkt. Zahnuje všechno
panství osoby nad věcí, které jí konkrétně
přísluší. Obsah tohoto panství může
 být rozmanitý. Může zahrnovat všechny, může se však týkat i také jen jednotlivých vztahů osoby ke věci. Rozdíl tu vznikající rozlišují právo vlastnické od ostatních práv ke věcem. Právo vlastnické zabírá všechny tyto vztahy, ač konkrétně mohou jeho obsahem být jenom některé, poněvadž vztahy ostatní tvoří obsah jiných práv ke věci.

Německé právo vlastnické liší se tudíž podstatně od římského práva vlastnického, které je úplnou právní mocí nad věcí hmotnou, zahrnuje pojmově všechny vztahy osoby ke věci. Cizí práva, která rozvinutí jeho nedovolují, obměňují je pouze, namnoze jen dočasně, nemění však pojmově jeho obsah.

Od pojmu římského liší se německé právo vlastnické ještě tím, že chová v sobě
mnohé zárodky práva veřejného; tak přísti
přírosti zemské, která z něho průběhem času
vyrůstá. Mimo to není obmezeno pouze na
věci tělesné, nýbrž vztahuje se i na věci ne-

tělesné, práva, na úroky, platy a pod.

Recepty přijat v Německu římský pojem práva vlastnického, neobmezená právní moc osoby nad věcí hmotnou, která jiné právní moci nad věcí jako stejnorodé vedle sebe netrpí, negativní ráz práva ke cizí věci (ius in re aliena) jim vtiskující a vedle své vlastní síly pouze právo výjimečně z ní činit. Římský pojem práva vlastnického byl pak vpruhou, která přeměnila sociální a hospodářské poměry středověké. Svazky lenní a poddanské se přetřhaly, půda se zmobilisovala. Tu a tam musily však s počátkem ještě zevně na dále trvající poměry práva německého býti sčteny. Statky, které po lenním a selském právu ode dávna šlechtickým a selským rodinám patřily, nemohlo nové právo aplikací na iura in re aliena z rukou dosavadních majitelů vyvlastniti. Italská praxe a theorie mohla tu z nesnázi. Zde glossa sama vyvinula theorii o dvojitěm vlastnictví římského práva. Ie římského práva přísluší vlastníku actio directa, superficiáři a emphyteutovi actio

(... pr. římsk.)
 Věstování
 klen. pr.
 město
 římské
 re. na to
 věci
 (přírosti)
 kraj
 Gloging
 Jan
 Lohung
 Poda
 ný k
 Hospodár
 ch

S
 v
 r
 71
 mod
 kraj
 rep. par

9 iura in re aliena
 mod. obd. u
 ius in re aliena

utilis Stojíc na německoprávním stanovisku, že žaloba je jen důsledkem a výronem práva, považovala glossa vlastnictví za dominium directum, právo emphyteuty a superficiáře za dominium utile. Slovu „utile“ dáván význam „Nütze und Gewehr“ a toliko dominium directum považováno za vlastnictví úplné, dominium utile za vlastnictví neúplné. Tyto pojmy použity v Německu pro poměry lenní a selské. Dominium directum zváno vrchním vlastnictvím (Obereigentum), dominium utile podvlastnictvím (Untereigentum) nebo také vlastnictvím užitkovým (Nützeigentum).

Století 19. vzalo sobě za úkol právní pojmy ve smyslu římskoprávním ještě prohloubiti. Romanisující theorie odstranila také pojem děleného vlastnictví, poněvadž odporuje římskému právu. Také změněné poměry sociální tu působily. Selské i rytířské podvlastnictví vsálo do sebe vrchní vlastnictví a stalo se plným právem vlastnickým po pojmu římskoprávním. N. z. o. pojem děleného vlastnictví již více neznačí. V n. o. z. přijat pojem vlast-

nictví ve smyslu římskoprávním jako úplná abstraktní moc nad věcí hmotnou.

Ještě v jiné formě odlišilo se německé právo vlastnické od římského jeho pojmání. Nejprůvodnější forma německého vlastnictví bylo vlastnictví kolektivní, pospolitě. Subjektem jeho byl rod nebo jistý větší svazek, sousedstvo, ves, kraj nebo stát. Tyto svazky držely půdu ke společné ruce. Teprve průběh doby vede od vlastnictví kolektivního ke vlastnictví individuálnímu. Pospolitými zůstávají však naddě ještě pastva a les. Tvoří almendu neboli občinu.

Myslenka pospolitěho vlastnictví neexistává však obmezena pouze na tyto almendy. Statky selské, lina, alody, majetek církevní přicházejí také do společného vlastnictví více osob, z nichž všechny na celku jsou stejně oprávněny a všechny jednotejnými jeho držiteli. Vlastnictví toto liší se však od spoluvlastnictví římského práva (condominium), poněvadž toto podle počtu spoluvlastníků na více podílů je rozděleno. Společné vlastnictví

by se do spoluvlastnictví

a práva německého zůstává nedílné. Recepce římského práva podřídila formy tu stávající svému pojmu individuálního vlastnictví právnické osoby anebo spoluvlastnictví.

b Koncem 17. století procitla germanistická věda právní vytvořila pro takovéto německoprávní poměry pojem Gesamteigentum.

a Obecného určení za přispění práva přirozeného došel tento pojem ve století 18. Vykládalo se, že tu jde buď o dominium plurium in solidum, anebo o morální osobu přirozeného práva. V 19. století podřadil proud romanistický pospolité vlastnictví německé zase římským pojmem spoluvlastnictví nebo vlastnictví osoby právnické. Pojem Gesamteigentum s posměchem odmítán. Přes to ukázalo se, že tyto německoprávní tvary do pojmu římskoprávních vtěsnati nelze, a dnešní

b věda germanistická formuluje pojem Gesamteigentum zase znova, ač ku jednotě se tu nedochází.

Tak mluví se (Gierke) o vlastnictví pospolitém (Gesamteigentum), při němž vlast-

nictví dle družstevního řízení korporaci a jejím členům společně přísluší, a dále o společnosti vlastnictví k jednotné ruce (Eigentümmergeinschaft zur gesamten Hand).

Nebo mluví se (Stobbe) o spoluvlastnictví a vlastnictví ku společné ruce.

Jako v minulosti, je i nyní dosti různých tvarů právních, které vyžadují jiné právní formulace než je v právu římském. Tak při těžařstvu, obchodní a kommanditní společnosti, dle n. o. z. při manželském společenství statků, dědickém společném jmění a jmění společnosti.

§ 30. Obmezení práva vlastnického.

I. Regalie.

Regaliemi byla původně všechna královská příslušející práva. Později zvala jimi toliko taková, která užitek přinášela. Mnohá z těchto práv odloučena od soukromého práva vlast-

nického a vyhrazena králi, od něhož se pak dostala do rukou zeměpána a měst. Obmezují tudíž právo vlastnické, poněvadž vyjímají z něho řadu oprávnění, která by jinak obsah jeho tvořiti mohla. Sem patří regál horní, solní, honební, rybářský, plavební, průvozní a mlynský.

Regál předpokládá právní předpis zákona neb práva obecného, který jej zakládá. Účinky regální mohou na jiné věci převedeny. Jako regál jsou i účinky tyto právy samostatnými a nikoli nějakými právy na cizí věci: k podstatě regálu přináležejí regální výsost. Regál přísluší státu na základě jeho výsostního práva.

Dnešního dne nepovažují se sice regální práva za výron tohoto výsostního práva státního, než přes to potval i dnes při jednotlivých právech regálních státní dohled, takže i dnes možno mluviti ještě z této příčiny o horní, honební, vodní a rybářské výsosti. Vývoj práv regálních pak způsobil, že práva tato zůstala i za platnosti římskoprávních názorů vedle práva vlastnického samostatnými právy.

II. Zákonná obmezení ve veřejném zájmu.

Zákon může obmezovati ve veřejném zájmu buď disposiční moc vlastnickou nebo obsah jeho vlastnického práva.

Disposiční moc vlastnickou obmezovaly dříve záповědi rozování, dělení nebo slučování pozemků, zejména při statcích selských, a dnešního dne zamýšlené záповědi zavarování přes jistotu napřed stanovenou summu.

Ve veřejném zájmu může vlastník v obsahu svého práva býti obmezen tím způsobem, že se mu záповědá jistě učiti jeho věci, povoluje cizí zasahání v jeho vlastnickou sféru, aneb ukládá jistě plnění. Tak není dovoleno v zájmu veřejném v jisté vzdálenosti od pevnosti vůbec stavěti anebo jen za jistých podmínek. Při nových pevnostech skýtá se tu však za znehodnocení pozemku odškodnění. Je-li pevnost uvedena na stav válečný, musí vlastník všechny stavby, všechna zařízení, všechen materiál a všechno rostlinstvo s pozemku odstraniti a provozování své živnosti zastaviti. V míru musí

vlastník povoliti, aby jeho pozemku ke výstavbě vojenských trup bylo použito, a vojsku své studny a kovárný dáti k dispozici. Vě válce může ke účelům válečným každého pozemku býti použito. Všechny domy postihuje vojenská povinnost ubytovací, dráhy povinnost vojenské dopravy. Vě všech těchto případech škýta se však za oběti jednotlivce, které přináší státu, žádná odškodnění.

V zájmu veřejném může proti náhradě škody cizího pozemku býti užit pro státní a vojenské telegrafy. - V zájmu veřejném jsou stanoveny pro stavby na soukromém majetku určité obmezení: Pro provádění stavby platí zvláštní stavební řád. Pro jednotlivá místa užívány jsou zvláštní plány polohy. Pro osídlení mimo stanovený obvod třeba zvláštního povolení. Stávající budovy třeba ve stavu bezpečném udržovati, a neděje-li se tak, může jich vyklizení býti nařízeno. Někde i umělecké stavby a pomníky nesmějí odstraněny a stavbami v okolí zakryty neb znetvořeny býti. Pro stavení bývá předepsáno nucené zaústění do stok, připojení

ke vodovodům, úpravám chodníků a studní. Na staveních musí býti trpěna popisná čísla.

V zájmu veřejném jsou pro podniky průmyslové živnostenskými řády předepsána jistá obmezení, pro lesy zákony lesními, pro doly řády horními, pro používání vody zákony vodními. Dřívejší zákony, jako pruský Landrecht, stanovily také docela, že zemědělec i donucovacími prostředky může býti přidržen, aby pozemek svůj řádně vzdělával. Dnes vydány jsou k ochraně vinohradů před mšicí réвовou zvláštní, soukromí vlastnictví obmezující předpisy.

Z důvodů policejních může v případě nouze na cizí majetek býti sazeno, nemůže-li hrozičím nebezpečí jiným způsobem býti zabráněno.

III. Právo sousedské.

Obmezení práva vlastnického, které slouží prospěchu pozemků sousedních, zove se právem sousedským. Jemu předchází v nejdávější době obmezení, které ukládalo společné hospodářství

všech členů obce na pozemcích, hospodářsky vzdě-
lávaných, zejména při hospodářství trojpolním.

Každý člen byl zde povinen, aby pozemek v
určitěm konu ležící, ladem nechal, pozemek
v druhém konu osil jaří, v třetím pak ori-
mem. Při právu sousedském doby pozdější je
vlastníku bráněno, aby nějakým určitým způsobem
svého pozemku užil, nebo musí trpěti, aby se je-
ho vlastního pozemku určitým způsobem ušlo,
nebo dokonce je povinen, aby sám cosi plnil.

Obmezení ta zrovna se často zákonnými služebnostmi.

Právo sousedské tvoří obmezení různého druhu.

Velkou jeho část obsahuje již právo římské.

Patří k němu hlavně t. zv. immisse, obmezení
stavební, právo hraničné, převěsa a přepad, cesta
z nouze a souvrat.

a) Immisse.

U. z. něm. přijal tu za pravidlo dříve již
platné právo obyčejové, že vlastník sousedního
pozemku musí trpěti obtěžování plynem, parou,
zápachem, kouřem, sazením, horkem, hmotem,
otřesy a pod. z pozemku sousedního, které

povřítí jeho vlastního pozemku podstatně ne-
stěžují, nebo které místním poměrům tohoto po-
zemku odpovídá (§ 906). Vlivy tohoto druhu
zrovna se immisse. Vlivy takovými mohou trpěti
sousední pozemky, zejména od podniků průmys-
lových. Přesahují-li tyto vlivy průměrnou míru,
je vlastník oprávněn žádati, aby učinilo se
opatření, kterým by se tímto škodlivým vlivem
bránilo, a není-li tak vzhledem ku povaze pod-
niku možno, může žádati za odškodněnou.

b) Obmezení stavební.

Starší zákony předpisují, že stavby mo-
hou se prováděti jin v určité vzdálenosti od
hranic, ne jako v dnešní době těsně na sebe.
Také přístavby obecnostvo obtěžující, jako pece,
záchody a hnojové jámy bývají již dle saského
zrcadla toliko ve vzdálenosti 3 stop od hranic
řízovati. Dle některých právo (mnichovský stavební
řád z r. 1489) zapovídá se stavěti dům, kterým
by se sousedům pouze škoda způsobovala
(Heidbau).

Naproti tomu zase přijato v něm. o. z. ustanovení, že souseď může žádati od souseďa druhého, aby příslušným opatřením odvrátil nebezpečí, jež jeho majetku zřízením souseďní stavby hrozí (§ 908), a pozemek nemůže býti prohlouben tou měrou, aby půda souseďního pozemku opory pozbyla (§ 909).

Dle n. o. z. třeba však těpěti stavbu přes hranice (Überbau), nelze-li stavebníku zlý úmysl nebo hrubou nedbalost přičítati. Souseď se tu odškodňuje peněžitou rentou, kterou třeba každoročně napřed platiti. Rentu tuto platí každý vlastník přecházející stavby a lze se jí vzdáti pouze smlouvou, která do pozemkových knih se zapisí. Renta tato předchází všem břemenům přecházející budovy. Důchodník může však každé chvíli žádati, aby vlastník této budovy zastavenou plochu od něho koupil. Kúpni cena řídí se dle doby, kdy hranice se překročily (§ 912-916).

Dle římského práva je možno ve své vlastní zdi okna do souseďního dvora zříditi, ale souseďu nebráněno, aby zdi je zastavil. Dle německého práva nelze okna do cizího

dvora vůbec, neb jen v jisté výši od země zříditi. Byla-li však zřízena, nelze dle některých práv jim více světla odejmouti vůbec, dle jiných práv po jistém čase.

Staví-li se neb opravuje-li se budova, je souseď dle mnohých práv partikulárních oprávněn na cizí pozemek vstoupiti a žebříky tam postaviti. (Hammerschlags- a Leiterrecht, tour d' échelle).

c) Právo hraničné.

Stanou-li se hranice nezmatelnými, může dle n. o. z. kterýkoli ze souseďů o jich znovuzřízení žádati. Útraty vyměření nesou obě strany společně. Nedají-li se hranice zjistiti, je rozhodnou poslední dřívba, a nedá-li se tato určit, přidělí se každé straně stejná část, při čemž však na poměry, pokud konstatovati se dají, zřetel bráti sluší. Zdi, plot, příkopy a pod., není-li výhradní vlastnictví jednoho souseďa prokázáno, mohou souseďy společně používány býti, musí však také na společný náklad býti udržovány. Souseďi dělají se o plody pohraničného stromu, a je-li poražen, o strom sám (§ 919-923).

d) Převěsa a přeпад.

Právo příslušející v příčině větví, sahajících přes hranice, a v příčině ovoce, které přes hranice přeпадne, zove se právem převěsy a přeпаду. Ktu právu tomuto přidružuje se i právo ke kořenům, které strom v sousední pozemek zapustil.

Dle římského práva mohl vlastník pozemku sousedního žádati, aby vlastník stromu, jehož větve zasahovaly až přes hranice, větve tyto do výše 15 stop osekal. Neucínil-li tak, mohl větve sám oskati a sobě ponechati. Ovoce přeпадlé mohl dle římského práva vlastník stromu každý třetí den na sousedním pozemku sbíratí. V německém právu vyvinula se tu různá pravidla, poněkud odchýlná. Po většině je však jejich hlavní zásadou, že vlastník sousedního pozemku převislé větve a do jeho pozemku zasahující kořeny sám uvrátí a sobě přivlastniti může, pokud jemu škodu způsobují.

Přeпадlé plody náležejí dle německého práva vlastníku půdy, na níž přeпадly. Právo

toto rozšiřuje se na okupaci ovoce převislých větví a stíží se někde na dělení přeпадů mezi vlastníkem pozemku sousedního a vlastníkem stromu. Vlastník stromu může však dle některých práv partikulárních ovoce z převislých větví sám otkhati, pokud je se stromu dosáhnouti může. Dle něm. z. o. platí fikce, že přeпадlé plody jsou plody pozemku, na který přeпадly.

e) Cesta z nouze a právo souvrati.

Při prvotním agrárním zřízení plynulo ze způsobu hospodaření samo sebou, že vlastnictví soukromé pro společnou potřebu cestami zemědělskými bylo stíženo. Potřeba cest k těmto účelům vedla ke všeobecní platnosti zásady práva sousedského, že přední pozemek musí dáti zadnímu cestu a stezku. Právo takové zachováno i po recepci jako obmezené právo vlastnického z právního obyčeje. Obyčej tento přijalo i moderní zákonodárství ve své předpisy. Povaha cesty z nouze spořádána však

tu různě. Dle rakouského práva na př. pod vlivem práva římského (zák. ze dne 2./VIII. 1896) považuje se cesta z nouze za služebnost, kterou soudce zřizuje. Dle něm. o. z. je to však sousedské obmezení práva vlastnického, na které má nárok každý vlastník, kterému potřebné spojení s veřejnými cestami schází. Dle rakouského práva skýtá se za znehodnocení pozemku cestou z nouze kapitál, dle něm. o. z. roční renta.

Z cestou z nouze souvisí i partikulárně někde vytvoření právo souvrati, Anwende, Pflugrecht, dle něhož vlastník sousedního pozemku trpěti musí, aby se soused na jeho pozemku s pluhem obrátil.

IV. Odpor dědiců a retrakt.

V nejdávější době tvořila rodina nejen příbuzenský, ale i hospodářský celek. Pozemky patřily celé rodině, všem jejím členům dohromady, ku společné ruce. Když se jednotliví

dědicové oddělili a vlastnictví jednotlivci vytvořilo, zbyly ještě stopy původní povahy rodinného statku. Statek tento nesměl bez svolení dědiců býti xcizen. Stalo-li se tak, měli nejbližší dědicové právo xcizení tomu odproovati a xcizený statek (nemovitost) nabyvateli odejmouti, neprošla-li posavad promlčecí lhůta roku a dne. Případná kupní cena nahrazována jemu býti nemusela, tuto mohl nabyvatel toliko od prodávače požadovati. Jenom nouze opravňovala vlastníka ku proteji, ale musil dříve nemovitost oprávněným dědicům ku prodeji nabídnouti. V této formě zeslabilo se právo dědického odporu pordeji v pouhé právo předkupní.

Jiné zeslabení nastává v městech. Zde začíná se rozlišovati jmění zděděné od jmění nabytého, kterým volně bylo možno disponovati.

Příběhem doby nastává však ještě další zeslabení práva dědiců. Na místo práva předkupního nastupuje právo retraktní, právo totiž vkročiti v trh s třetí osobou uzavřený, toliko však v trh, nikoli v jiný způsob xcizení,

lakše tím se retracts od dřívějšího práva dědicického podstatně liší.

Právo retractu nebylo obmezeno pouze na dědice. I jiné vztahy osob k nemovitostem byly chráněny a neb stranami samými chráněni toto napřed ustanovováno. Hluví se tudíž dle toho o retractu dvojím: platném podle zákona, retractus legalis, a platném dle smlouvy, retractus conventionalis. Podle poměru, v kterých se osoby k různým věcem nalézaly, anebo podle různé spojitosti věci, rozemávají se různé druhy retractu.

Hlavní případy jsou:

1.) Retrakt rodinný (retractus gentilicius nebo ex iure consanguinitatis), v který se odporoval právo dědicu, jak výše uvedeno, průběhem doby oslabilo.

2.) Retrakt osadní (retractus ex iure incolatus), dle něhož může každý osadník vkročiti v trh, kterým se prodává pozemek neosadníku nebo cizinci.

3.) Retrakt vrchnostenský (retractus ex iure domini directi), dle něhož může vrchní vlastník

vkročiti v trh, kterým podvlastník svou nemovitost prodává, a naopak zase podvlastník v trh vlastníka vrchního.

4.) Retrakt lenní (retractus feudalis), příslušející pánovi i manovi.

5.) Retrakt spoluvlastnický (retractus ex iure condominii), příslušející spoluvlastníkům společně věci při prodeji jejich podílů.

6.) Retrakt susedský (retractus ex iure vicinitatis), příslušející susedu v přičině pozemku susedního.

7.) Retrakt dílčí (retractus ex iure congrui), příslušející vlastníkům různých dílů věci kdysi nerozdělené při prodeji jednoho z těchto dílů.

Imluveným retractům přiznávají vlivem práva římského pouze účinky mezi stranami. Zavedení pozemkových knih opatřilo retract zase účinky absolutními.

§ 31. Nabytí, porbytí a ochrana práva vlastnického.

Č. nejdávnejší době zabírá národ

T.
Nabytí

všechnu půdu ve vlastnictví pospolitě. Půda pospolitá přikazuje se jednotlivým rodům. Nejprvotnější forma, která se vlastnictví nabývá,

1) státní přikazování půdy. Z půdy národní stává se později půda královská. Dary královskými přechází v ruce soukromé.

2) obřadní zabývá se v dávné době půda klucením nebo mytím. Je volno každému společníku obce; cizincům jen se svolením krále. Pozdější doba mytí obmezuje. Lze mytiti jen se svolením společenstva obce.

3) dědictví Půda nabytá přechází na dědice. Princip přechodu dědictví není však zprvu všude plně uznán. Dary z královské půdy jsou s počátku osobní. Také z mytí přechází půda jen na první potomky osadníkovy. Později však přechází k všeobecné platnosti zásada: Der Todte erbet den Lebendigen, a k převodu na dědice není potřeba, aby se obřady dědictví nějak obřadně ujal.

Na jiné převést se může nemovitost dosavadním vlastníkem jen obřadným způsobem. V době francké provádí se odevzdání nemovitosti na ně samé za přítomnosti členů obce. V právním jednání, které se tu předsebere, lze rozemá-

1) Auflassung

vati tři studia: 1) sala (traditio), 2.) uvedení v držbu, 3.) exitio.

Sala je uzavření koupe, při které se vyměňují peníze a předmět koupe. Předává se hrouda nebo ratolest neb jiná část pozemku, která jej symbolicky představuje, a s druhé strany vyplácí se kupní cena nebo dává její surrogát. Tímto jednáním se právo na pozemek s jedné strany na druhou převádí.

Na to následuje druhý akt, uvedení v držbu, které provádí se odchodem pozemku.

Akt celý uzavírá exitio: obřadné opuštění pozemku od toho, který jej předává. Dosavadní majitel vzdává se všeho práva, které k pozemku měl. Propouští pozemek ze své držby, opouští jej, a proto zove se toto právní jednání: Auflassung - vzdání se. V pozdější době francké znázorňuje se opuštění toto tím, že druhé straně odevzdává se festuca.

Z římského práva vulgárního vyvinula se jiná forma předávání vlastnického: traditio per cartam. Odevzdání listiny nahrazuje tu tradici, vzdání a uvedení v držbu. S listinou

2) Traditio per cartam

tou odovzdávají se na místě samém symboly přívodu a festuca. Forejdi není třeba odovzdání na místě samém, postačí odovzdání listiny i jinde. Tu však třeba ještě dodatečného uvedení v drábu. Jala a investitura se tu časem od-
dělují.

Msto těchto forem zavádí se průběhem doby pro nemovitosti forma soudní. Právní jednání uzavírá se tu mimo soud a skytá pouze nárok, aby nemovitost byla vrána; vlastní vrání provádí se však na soude.

Kdo nemovitost zcizuje, prohlašuje tu, že nemovitost pouští, a nabyvatel, že ji přijímá. Na to, obzvláště v městech saského práva, následuje uvrazení v drábu soudcem, což však někde, obzvláště při odlehlých pozemcích, odpadá. Také tradice symbolická ustupuje do pozadí. Někde provádí se na počátku právního jednání, někde mimo soud, mize však docela odpadnouti.

Naproti tomu připojuje se k převodu nový akt, soudní forma. Všichni, kdo by soudnímu převedení odporovali mohli, se tu vyzývají, aby se přihlásili, a pro převedení právo nabyvatele se vyhláší soudní mír a ochrana. Nepř-

forma soudní

a) soudní forma

klásl-li se do roka a dne nikdo, stává se z Gewere nabyvatelovy rechte Gewere. Akt převodu tedy sestává v této době z řádných úkonů: z mimosoudní tradice, vrání se před soudem, ze soudního prohlášení míru a případné soudní investitury.

V městech přistupuje k tomu ještě nový akt: zapisování do městských knih. Za tím účelem zakládají se tu knihy různého druhu: Erbebücher pro převod vlastnictví, Rentebücher pro zavazování rentami a hypotékami. Zápis dějí se tu chronologicky nebo podle čtvrtí nebo ulic.

by zapis do knížek

Recepce římského práva zavedla pro převody římskoprávní pravidla o tradici. Přes to však udržely se v převodech i názory německoprávní a ty, pomíšený s názory římskoprávními, daly vznik různým formám převodů, které lze zařaditi do 4 skupin: římský, římsko-německý, německý a francouzský system.

Tradice

V systemu římském platily pro převod zásady práva římského. Soudní vrání, pokud potválo, přeměnilo se tu v soudní formu pře-

vodního jednání. Zřízení nemovitosti prohlašuje se tu soudně, zapisuje do soudních knih a smlouva sama někde po předchozím zkoumání potvrzuje se zvláštním konfirmačním dekretem.

V systému římskoněmeckém přijata sice tradice, ale veale ni bylo třeba i prohlášení převodce před soudem, že se vlastnictví vzdává.

V systému německém zachována zásada, že se převod vlastnictví může díti toliko před soudem. Staré právo bylo tu však různé přeměněno.

V systému francouzském převádí se vlastnictví smlouvou. Je sice předepsáno také zapisování smluv do zvláštních knih, ale zapisování toto má jen úkol průvodní a legitimacní.

Dle něm. o. z. nabývá se vlastnictví vzdáním před knihovním úřadem, k nimuž však přistoupení musí ještě zápis do knih pozemkových.

6) *privatně*
nabývá se vlastnictví nemovitosti ještě jiným způsobem. Pozemky bez pána připadaly již

za doby francé králi. Právo k nim, zvané také pozemkovým regálem, Bodenregal, přišlo později na zeměpána. V různých partikulárních právech vyvinulo se však v této věci i okupační právo obce a někde také majitelů rytířských statků pro obvod přilehlých obcí.

Dle něm. o. z. nabývá pozemky bez pána fiskus příslušného spolkového státu, vyhrazena zůstávají však i práva osob jiných, která jim po zemském právu v této věci přísluší.

Jiný samostatný způsob nabytí práva vlastnického je vyvlastnění a vydržení. Právo přivlastnit si cizí pozemky k cestám a kanálům přimává se již ve 14. století městem a knížatům. V horních rádech 15. století pro horní díla i osobám soukromým. Od 18. století obmezuje se právo toto výhradně na stát, který může je však pro obecní účelne úkoly i obcím a soukromníkům propůjčovati. Pro dnešní poměry je tu proem zákonodárství francouzské.

O. z. něm. ponechává upravení práva vy-
vlastňovacího zákonodárství zemskému.

Vydražení je starému právu neznámo;
zavedla je teprve recepce práva římského.

8. příklepem V exekucním řízení přechází právo
vlastnické příklepem vydražené nemovitosti.

II. Dle dřívějšího práva mohl se vlastník
vráti svého vlastnictví tím, že pozemek
opustil. Takovito vrátní vyžadují však v
dnešním právu, aby do knih pozemkových
bylo zapsáno.

III. Ochrana práva vlastnického řídí se
podle principu práva římského. Základem
nároku je tu knihovní zápis, o jehož obsah
nebo platnost se zčásti vede spor.

Kapitola II. Právo zástavní.

Oddíl I.

Doba práv národních a knih právních.

§ 32. Pojem a druhy.

První stopy u zjevy dobrovolného zasta-
vování pocházejí z 8. a 9. století. Zabavování
soudní zavedla doba karolinská původně jen
pro některé kmeny, ale později pro celou oblast
římské říše. Původní forma zástavy odpovídá
primitivním hospodářským poměrům, kde uve-
nu ještě není a platí se hotovým. Jedna
strana dává tu na čas peníze, druhá statek.
Věřitel bere užitky zastaveného statku. Albrecht
(Gewere) pojmenoval tuto zástavu zástavou sta-
rou (alte Satzung), na rozdíl od zástavy no-
vější (neuere Satzung), při níž držba statku se

nepřivádí. Frnie její kladen do měst, odkud rozšířila se pryj do zemského práva. Dnes její původ zamitnut a užívá se také více Albrechtova pojmenování. Pojmenování dnešní bere svůj důvod jednak ze vrniku, jednak z účinku práva zástavního. Ke vrniku pojí se název zástava dana' (gesetztes Pfand), která užívá se dobrovolně, a zástava vrata' (genommenes Pfand), která se bere mocí. K účinkům pojí se Frankenovo pojmenování užívací zástava (Nutzungs- neboli Satzungs Pfand), a zcizná zástava (Veräußerungs Pfand); první, poněvadž se při ní ze zástavy berou užitky; druhá, poněvadž se při splatnosti dluhu zcizuje tím, že za trest propadá nebo se prodává. Podle toho zove se také propadnou nebo prodejnou (Verfalls- oder Distraktions Pfand). Při užívací zástavě mohou se užitky bráti na srážku dluhu a pak se zovou zástavou úmornou (Todsatzungs Pfand), po francouzsku viŕgage, vivum vadium, poněvadž zástava u ní ožívá, stává se volnou. Anebo se užitky berou bere všeho započítávání na kapitál a pak se zove po francouzsku mortgage, mortuum vadium, poněvadž zástava při ní

La

b

b1

b2

leží ladem, mrtva.

Rozdíl se činí také mezi zástavou speciální, dává-li se v zástavu jen určitá věc nemovitá, a zástavou všeobecnou, generální, dávají-li se do zástavy všechny věci přítomné a někdy také budoucí. Zástava s drůbou klade se na roven prodeji s výhradou zpětné koupě. Prameny rozvádějí ještě mezi oběma, ale praktického rozdílu není. Má-li se již nějaký rozdíil činiti, zdá se správnějším stanovisko Heislera (Institutionen), jenž rozlišuje zástavu s drůbou a bez ní, pod kteréž rozdělení spadají všechny druhy zástavy. Mají-li se pak ve všeobecné definici pojmuti všechny odstíny německé zástavy se svými účinky, třeba o zástavním právu se vysloviti, že je ručením nemovitosti za závazek. Závazek tento nemusí vždy jíti na plnění peněžitě. Zástaveny mohou býti nemovitosti jakékoli, ale podléhají-li svazku země, měst, obcíny anebo rodu, třeba k tomu svolení oprávněných, které se při exekuci mlčky předpokládá, nepřihlásí-li se na provolání zástavy.

§ 33. Zástava s drůbou.

Vznik, účinky, ochrana, zánik.

Zástava s drůbou vzniká tradicí, nikoli vydáním se. Zástava zřizena bývá také před soudem. Mimo soud potřeby je svědků nebo písemné listiny, opatřené pečeti svědků. Účinky jsou buď věcné, týkající se zástavy, nebo obligacní, týkající se poměru mezi stranami. Z účinků věcných třeba na prvním místě uvést zástavní Gewere, kterou má věřitel, mají statek *in Nutz und Gewere*. Jeho drůba zove se také *Pfandsgewere* nebo *Satzungsgewere*. Účinky buď odpočítávají se na kapitál (vifgaze), nebo se bčou bez tohoto odpočítávání (mortgage). Zástava drů se až do té doby, kdy se vyplátí. Výplata však může býti vyhrazena toliko zástavci. Je-li to vymíněno, propadá, nevyplátí-li se v ustanovený čas. Zástavní věřitel může však nastoupiti cestu exekuce, aby soudního přiknutí došel. Obvyčjná cesta k tomu byl prodej zástavy, nebyl-li v zástavním listu za-

pověren. Do užich rukou mohla se zástava dostati lénem, doživotním užíváním a podzástavou. Z obligacních účinků třeba vytknouti: 1.) Upravování, náhradu totiž, odejme-li se pozemek zástavnímu věřiteli sporem nebo násilím zástavcem zavineným; 2.) Náhradu za zlepšení zástavy, byla-li přislíbena, ježto jinak náklad na zástavu se odškodňuje její m účtkem; 3.) ručení zástavního věřitele za náhodu, která zástavu postihne, při čemž však ztrátou zástavy ztrácí se i peníze, které pojistuje. Ochrana řídí se přírodnými pravidly obecně při sporech platnými, při čemž ovšem výhodné postavení má drůitel zástavy.

Zanikati může zástava všemi způsoby, kterými práva vůbec zanikají.

§ 34. Zástava bez drůby (daná).

Zastavení děje se před soudem, někde před městskou radou anebo mimosoudně.

Zastavení před soudem poskytuje výhody původní s urychlenějším řízením. O soudním zastavování vyhotovovány soudní listy. O mimosoudním zvláštní listy zastavní. Charakteristické je při zastavě bez držby, že pojišťuje se jí často pohledávky vznikem svým nejisté, jako na př. záručky správovací, náklady ze smluv pachtovních, důchodových a rukojemských.

Z účinků zastavních třeba především vytknouti:

- 1.) Zastava nesmí se zříziti,
- 2.) nesmí se obtěžiti rentou,
- 3.) nesmí se dále zastaviti,
- 4.) nesmí se pronajmouti nebo propachtovati.

Ve vylícených účincích nelze sice věcnost tohoto práva zastavního, pojíci se pouze ku Gewere, skytající určitky věci, dojísta však jeho absolutnost, působnost totiž i naproti osobám třetím. Nejhlavnější účinek zastavního práva bez držby je však právo učiniti se zaplacená ze zastavy, dojde-li čas splatnosti pojistěné pohledávky. Zastava tu propa-

da' aneb se do výše pohledávky, kterou pojišťuje, zastavnímu věřiteli vděduje anebo zpeníží zastavením nebo prodejem. O účinky tomto rozhodny jsou v první řadě zastavní listy a dále dotyčné exekuční právo, jemuž zastava podléhá. Zastavení samo odpovídalo prvnímu stupni exekuce na nemovitosti, prone, takže vymáhali věřitel svou pohledávku, nemusel s ní projíti všechna stadia této exekuce, ale přistoupil ihned ku stadiu dalšímu.

Zastava končila výplatou, prodejem a zkařou zastaveného předmětu. Zkařa šla na škodu dlužníka, poněvadž tento měl její Gewere. To, co při zřízení a vdědění přebylo, vydávalo se v pozdější době dlužníkovi, tj. ale musil také hraditi to, co se nedostávalo.

§ 35. Zastava bez držby (vrata).

Proti vůli dlužníka běže se zastava, vymáhá-li se pohledávka cestou exekuce anebo

zajišťuje-li se již prozatímně před sporem.

Exekuce na nemovitosti zavedena pro celou říši francouzskou kapitularem Ludvíka Pobožného; začínala missione in banum, které vyslovoval hrabi nebo královský posel. Dlužník byl jím ze svého majetku vyobcován a návrat jemu zakázán. Nakládání majetkem bylo mu odňato, a nakládal-li přes to, bylo jednání jeho neplatné. Nevypustil-li dlužník do roka a dne zabavený statek ze soudního banu, stalo se odnětí nemovitosti definitivním.

Ban prováděl se tím, že soudce vložil na pozemek ruku aneb vstýčil na domě hůl s rukavicí. Takovým znamením byl také višek, snad hubij obraz zatáti, hrozící pěstě.

Nebyl-li do roka a dne statek z banu vyňat, byly nejdříve movité věci na statku, a když nedostačily, i nemovité do výše pohledávky věřiteli vděděny. Přbytek ponechán fisku.

Doba právních knih tento způsob exekuce částečně pozměnila. Zástava nezůstává po rok a den v ruce soudu, nýbrž předává

I. stupeň

se v uživací drábu věřiteli již dříve, a na místo jejího vdědování nastupuje její zpenění zastavováním a prodejem. Missio in banum zove se tu Froning, Verbot, Sperre. Jako symbolické znamení vstýčuje se rukavice, někde také višek a kříž. Frona sama měla někde touž povahu jako dříve, zavovala dlužníka statku a zakazovala mu, aby jím nakládal.

V příčině druhého stadia exekuce panuje dosti značná rozmanitost. Lze rozexnávat tři skupiny: Při jedné z nich propadá zástava, při druhé vděduje se do výše pohledávky, při třetí zřízuje se zastavováním nebo prodejem, a toliko podpírně, nebo-li prodeje nebo zastavení prověsti, vděduje se věřiteli.

Prvním stupněm exekuce, pronou, zakládalo se, jak již při zástavě dobrovolně dávané uvedeno, ne sice věčně, ale přece jen nproti všem třetím osobám učině právo, které teprve později v příčině zabavení nemovitosti nějakého práva nabyly.

Druhý stupeň exekuce zjednával Gewere,

I. stupeň
Froning

II. stupeň
zástava
a) propadá
b) vděduje
c) zřízuje

byl-li statek dáván in Nütz und Gewere.

Byl-li statek vdědován, přecházelo na zástav-
ního věřitele vlastnictví, a to buď ihned anebo
jen podmínečně, nevypláti-li dlužník zástavu
ještě do roka a dne. Od nabytí zástavni

drůby postihovala náhoda zástavního věřitele;
před tím dlužníka. Prozatímní zajišťování po-
hledávkou, dříve než došlo ke sporu, má svůj
původ v městech. Českí městské prameny

zovou tento akt připovědí (condiciones bonorum,
něm. Hammer, Arrest). Holdínova práva měst-
ská definují jej takto: „Připověď je ohlášení
před právem pro dluh k statku, po osobě umrlé
nebo od práva uslé, pozůstalému.“ Meri více

připovědníky rozhoduje předejiti. Připověď ský-
tá právo naproti všem třetím osobám učin-
né. Pro německé právo v Čechách dokazuje
tyto účinky také doba pozdější, když pro
připovědi v zemských deskách zvláštní

quatern chován býval, při čemž zápisy jako
jiné deskové zápisy statek samý postihovaly.

Zástavni právo soudem nabyvané zani-
kalo týmitž způsoby, jako právo zástavni
nabyté z ruky volné.

§ 36. Pořad práv zástavních.

Třiz statek mohl býti od téže osoby nebo
jejích předchůdců vícekrátě zastaven, v exekucím
nebo připovědním řízení od různých osob po-
stizen. Mimo to mohla se střetnouti práva
zástavni nabytá z ruky volné s právy zástavními
nabytými cestou exekuce. Theorie tu rozemává,
zdali kdo ze zástavních věřitelů má zástavni
Gewere či nemá. Kdo má zástavni Gewere,
vítězí, není-li tato Gewere nepořádným způso-
bem nabytá, nebo nemůže-li se odporce na sil-
nější Gewere odvolati.

Gewere je nepořádným způsobem nabytá,
nesměl-li zastavce následkem předchozího zasta-
vení z ruky volné nebo cestou exekuce více za-
stavovati. Silnější je pak Gewere, je-li starší,
pokud jen nebyla nabytá proti ní rechte Gewere.
Nemá-li někdo Gewere, platí pravidlo: prior
in petitione, prior in iure, kterému odpo-
vídá německé: Der Erste in der Zeit, der
Erste im Recht. Při tom nečiní se rozdíl
meri Satzung, která dává se z ruky volné,

a pronou, která nabude se exekucí; věřitel musí však své právo řádným způsobem vymáhati, sice svou prioritu ztratí. Mimo prioritní uhrazení zna' německé právo také uhrazení poměrné (nach Markzahl) podle výše pohledávek bez ohledu na jejich prioritu. Způsob tento povstal ve větších městech: Hamburku, Lübecku, Brema'ch a j.

Oddíl II.

Doba recepcce a dnešní právo zástavní.

§ 37. Doba recepcce.

Rímské právo zavádělo mnohé novoty. Zástavní právo mohlo se uzítovati bere vsí formy. Bezúčetná byla tu řada zákonných hypotek a zástavních privilegií. Hypoteky nebyly nikde patny. Nebylo jisto, co je zastaveno, jak vysoko, a v jakém pořadu. Věřitel byl

v nejistotě, dlužník v špatném úvěru.

Druhy zástavy se mnoho rozměnily. Zástava s drůbou udržela se i po recepci, poněvadž se potkala v římské antichresi s příbuzným ústavem. Prodeji s výhradou zpětné koupi odpovídala římská fiducia. Partikulárně platilo však různé právo. Tak někde odpočítávaly se úřtky na kapitále, jinde braly se bere všeho účtování, někde počítaly se na úroky, přebytek pak účtoval se na kapitál nebo vracel dlužníkovi. Někde byla docela antichresi zapovězena. Propadná zástava byla nedovolena, poněvadž to římská lex comissoria zapovídala.

Pravidlem byla zástava bez drůby. Než vznikajíc poukromou smlouvou, zůstávala neznáma. Nevěřícnost její byla nebezpečná kupci i pozdějšímu zástavnímu věřiteli.

Německé právo znalo sice také generální právo zástavní za škody správní, úchodové a pachtové, ale římské právo připojilo k tomu ještě své generální hypoteky, které praxe pak dále rozmnožila. Někde opansovalo římské

právo pole zplna. Někde vedl zdravý duch a potřeba hospodářského života přece k úpravám, které budoucnost lepšího vývoje zachránily. Z poměrů, které povstaly, pokud se založení hypotek týče, lze vybrati 4 skupiny:

U první žádá se i na dále zastavování před soudem nebo jiným úředním orgánem, vedle něhož se zákonně a soukromě právo zástavní vůbec nepřipouští aneb jen s jistým obmexením (Anichov, Hamburk).

U druhé žádá se, aby se zastavení oznámilo soudu, z čehož se poradiji vyvíjí požadavek, aby zástava byla soudem schválena (Sasko a Meklenburk). Při tom bylo i soudem zjišťováno, zda pohledávka je zástavou kryta a nebyla-li, připomínalo se to zástavnímu věřiteli. Dle některých práv měly při tom pozemky jen do $\frac{2}{3}$, dle některých jen do $\frac{1}{2}$ býti zadluženy.

U třetí žádá se zápis do soudních knih, které však dosavadě nejsou ještě knihami hypotekárními, poněvadž se do nich zápisují všechny úřední úkony soudní.

Ve čtvrté zapisuje se zástavní právo již do zvláštních k tomu zřízených knih hypotekárních. Zápis tento zakládá právo samo. Není možná tedy žádná hypotéka generální. Forma této skupiny stala se průběhem doby formou, podle níž německé právo hypotekární bylo uspořádáno. Na ní spočívalo i pruské právo hypotekární, jehož zákony přijal také něm. z. o.

U zemích rakouských vyvinulo se z českých základů hypotekární právo samostatně.

§ 38. Základní zásady moderního práva hypotekárního.

Zřízení pozemkových a hypotekárních knih spočívá jednak svým vývojem, jednak potřebou života praktického na jistých základních zásadách, které mu dávají jednak formu, jednak však také materiální právní obsah. Jsou to zásada publicity, speciality, priority a legality

Zásada publicity neboli veřejnosti je

jednak formální, záleží v tom, že každý může v pozemkové knize nahlédnouti a žádati z nich přepisy nebo výpisy, jednak materielní, že zástavní právo lze nabýti pouze zápisem do knih pozemkových, že zápisy pokládají se za veřejně ohlášení, jejich neznalostí nikdo se nemůže omlouvat, a že chrání se ve svém právu, kdo jedná v důvěře v tyto knihy.

V tomto posledním smyslu mluví se také o veřejné důvěře v knihy.

Zásada speciality záleží v tom, že v pozemkových knihách označena je přesně každá nemovitost, každý její vlastník a každé její zástavní právo na určité vyčíslenou pohledávku. Zásada speciality vylučuje tedy generální hypotéky. Výjimkou platí však i při ní některé hypotéky zákonné, na př. pro daně, přírůžky a pod.

Zásada priority záleží v tom, že dřívější zápis jednáva dřívějšího práva zástavního. Pořad jde se tu dle rakouského práva dřívějším podáním žádosti v podatelni. Dle n. o. z. (§ 879) po vzoru dříve již platných německých řádů podle dne podání, takže více podání

z téhož dne má stejné pořadí.

Zásada legality vyžaduje, aby zde bylo svolení oprávněných, doložení listinami určité zákonné formy, na př. ověření podpisu. Taková výjimkou z těchto předpisů jsou zájnamy (praemotace) práva zástavního (Vormerkungen), povolované již tehdy, dokud tu není všech náležitostí pro řádný knihovní zápis.

§ 39. Akcesorita a samostatnost práv zástavních.

Rímské právo zástavní charakterizuje jeho akcesorita. Předpokládá pohledávku, kterou pojistuje, je jen její příslušenství, accessorium. Nemá-li pohledávku, není accessoria. Tento pojem římského práva zástavního odpovídá hospodářským poměrům římským. Dvěř pořizovaly jen osoby, byl proto jen osobní.

Jinak v právu německém. Zde již v zástavě s arábou leží úvěr věci, úvěr tedy reální. Takovýto úvěr reální ležel však také v koupi

důchodu, kterou německé právo znalo. Z rozmanitých příčin, nejvíce však proto, aby kapitály na pozemkový majetek pod širok ukládány býti mohly, kupovaly se totiž z pozemků za tyto kapitály důchody. Počátek jich padá na konec 12. stol. do měst severo- a jihoněmeckých.

A této koupi důchodů připojila se i moderní forma německého práva zástavního. Rozvrhá se v něm totiž úvěr osoby od úvěru věci.

Věřitel drží se zastavené věci a je mu zcela lhostejno, zda je či není pro jeho pohledávku závazná také osoba. Tento úvěr vedl k jakémusi sesamostatnění hypotéky. Hypotéka odpoutala se totiž úmyslně od svého obligacního základu, stala se samostatnou bere všeho ohledu na to, jaký byl poměr mezi prvotním věitelem a prvotním dlužníkem. V Prusku a dnes dle n. o. z. vedl tento vývoj ke dvěma tvarům: jednak ke staré hypotéce, která chvátna jest před námitkami, jež dlužníku proti prvotnímu věiteli vzešly, pouze důvěrou nabyvatele ve stav knihovni, - jednak k dělu pozemkovému (Grundschuld), který ně-

(accessorita)
(samostatnost)

jakého materielního důvodu obligacního práva nerná, moha býti zřízen i vlastníkem pro případ příhody bere všeho poměru k nějakému spolusmluvci. Vzhledem k tomu mluví se také o vlastníkovi hypotéce (Eigenthümerhypothek), se kterou vlastník volně může nakládati. Může si ji zříditi sám pro sebe a pak ji postoupiti někomu jinému, nebo ji vyplatiti a zase na sebe připsati a při rozvrhu nejvyššího podání při dražbě část jeho, která na ni vypadá, pro sebe pořadovati.

§ 40. Pojem a druhy moderního práva zástavního.

Pojem stanoví se jinak, převládá-li v právu princip akcesority, a jinak, ovládá-li tu hypotéka samostatná.

Při principu akcesority libuje si theorie klásti důraz na negativnost obsahu práva zástavního, jež v tom záleží, že vlastník povinen jest trpěti, aby věitel se učinil zaplacená ze zastavení nemovitosti, a to buď

z jejich plodů při sequestraci, anebo z její kupní ceny po provedeném exekucním prodeji.

Při principu samostatnosti hypoteky záleží zástavní právo v závarku majitele hypoteky, aby jako takový hypotekářnímu věřiteli platil, nemá-li tento sám sequestraci nebo zástavním prodejem zaplatení si vzíti.

O. z. pro říši německou stanoví i pro pojem hypoteky (§ 113) i pro pojem dluhu pozemkového (§ 119) obsah téměř stejný. Obě záleží v tom, že se zavazení nemovitosti určité summa tomu, komu je zavazena, má se platiti. Toliko při hypotece při její akcesornosti je však uvedeno, že toto placení diti se má k uspokojení zástavního věřitele v přičině pohledávky, která jemu přísluší. Římská akcesornita a nesamostatnost hypoteky dělí zástavní právo k nemovitostem na dluh pozemkový a obyčejnou hypoteku. Ie moderního pojmu práva zástavního k nemovitostem není mezi nimi nijakého rozdilu než ten, že dluh pozemkový nemá žádného vztahu ku nějakému právnímu jednání, kdežto hypoteka povždy k němu se nese.

Jiné rozdily v právu zástavním týkají se jen jeho vedlejších vlastností. Tak mluví se o simultánní hypotece, zvané v n. o. z. Gesamthypothek, je-li pro tutíž pohledávku vše nemovitostí zavazeno, takže každá z nich za celou pohledávku ručí. Mluví se o kaucovní hypotece (Kauzionshypothek), je-li zřízena hypoteka jen pro nároky, které teprve v budoucnosti vzniknou nebo dosavad svým obnosem jsou nejisté. Mluví se o hypotece důchodů (Revenüenhypothek), nelze-li nemovitost pro její nezcizitelnost zastaviti, nýbrž toliko její důchody. Mluví se o dluhu důchodovém (Rentenschuld), zavazuje-li dluh pozemkový k opakujícím se platím.

Zvláštní postavení zaujímají zástavní práva hypotečních listů, které vyvinuly se z úvěrního zřízení starooského za Bedřicha II. prostředkem zástavních listů. Hypoteční listavy dávají svým dlužníkům místo zápisných a hypotekou pojištěných peněz své zástavní listy. Dlužník opatruje si peněz jich prodejem na burse dle kursovního listu. Zástavní listy, takto do oběhu přišlé, jsou tedy uhru

ženy hypotekami jednotlivých dlužníků. Dlužníci umožňují své hypoteky ročními annuitami. Z došlých annuit splácí se pak zástavní listy, které se k tomuto splácení dle určitého plánu vylosují.

Hypoteka soudní vzniká dle rakouského práva nuceným zřízením práva zástavního, a to buď vkladem práva zástavního za vykonatelnou pohledávku, nebo poznámkou její vykonatelnosti, bylo-li již zástavní právo pro ni dobrovolně zřízeno; dále však také poznámkou dražebního řízení, nebo nucené správy pro vykonatelnou pohledávku. Dle německého zákona o nucené dražbě a nucené správě ze dne 24. března 1897. vzniká soudní hypoteka povolením nuceného prodeje nebo nucené správy. Dle jeho terminologie má povolení toto povahu zabavení (Beschlagnahme des Grundstückes) a účinky zápočtu zřízení.

Prozatímní zápis práva zástavního dobrovolný nebo soudní, povolený pro nedostatek všech náležitostí řádného zápisu, zvaný záznak, praemolace, potřebuje napotomního spravení (ju-

zifikace) a to dobrovolně zřízenou vkladu schopnou listinou nebo soudním rozsudkem.

§ 41. Vznik a převod práva zástavního.

Zástavní právo ku nemovitostem v knihách pozemkových zapsaným vzniká zápisem v těchto knihách. To platí obecně v právu rakouském. Od chvíle zápisu může zástavní věřitel právem zástavním dále nakládati.

Je tak v právu německém dle n. o. z. Zástavní věřitel nabývá tu zástavy teprve tehdy, když mu majitel hypoteky o hypotekě nebo o dluhu pozemkovém vydá list zástavní (Hypothekenbrief), nebo dlužní list pozemkový (Grundschuldbrief), nebo dlužní list důchodový (Rentenschuldbrief). Listy tyto vyhotoví knižovní úřad. Jsou jako takové výslovně označeny a uvedena jest v nich výše pohledávky a zastavená nemovitost; k listům těmto připojen je výpis z pozemkových knih. Uvedena jest

v něm nemovitost dle znění pozemkové knihy, dále její vlastník, znění zápisu, který se na hypoteku vztahuje, případně i znění listiny, na kterou se zápis odvolává, a konečně i všechny zápisy, které jí předcházejí nebo stojí s ní ve stejném pořadí. Dlužní list důchodový musí nad to obsahovati i sumu svého výkupu. Listy tyto mohou zníti také na část pohledávek a zovou se pak dílčí listy zástavní (Teilhypothekenbriefe). Udělení listu může býti dohodnutím věřitele a vlastníka vyloučeno, musí však býti poznamenáno v knihách. Zákonem je vyloučeno udělení zástavního práva při kaucovní hypotece.

Převody podle rakouského práva dějí se knihovním vkladem. Neknihovní převod nesjednává účinnosti proti třetím osobám. Převody soudní předchází zájem pohledávky jako první stupeň exekuce. Jsou druhu dvojího: pohledávka přikazuje se věřiteli buď na místě placení, nebo pouze za tím účelem, aby si ji vybral (vlastně mandat).

Dle n. o. z. dějí se převody převodním

prohlášením věřitele a odevzdáním listu. Písemná forma převodního prohlášení může býti nahrazena zápisem převodu v knihách pozemkových. Nabyvatel chodí se tu ve své důvěře v knihovní zápis. Dlužní list pozemkový může zníti také na majitele, a pak platí o jeho převodu předpisy o papírech majiteli svědčících. Je tedy třeba ku jich vydání státního povolení. Ztratí-li se list zástavní, může zvláštním řízením prohlášen býti za bezúčinný. Hypoteka sama může býti přeměněna v dluh pozemkový a tento zase v hypoteku. Podobně i dluh pozemkový může býti přeměněn v dluh důchodový a naopak. Na místo pohledávky, pro níž hypoteka byla vzata, může se svolením vlastníka a věřitele jiná pohledávka býti postavena (§ 1180).

Účinky zástavního práva jeví se jednak v soudní ochraně hypoteky, i bere vši součinnosti hypothekárních věřitelů. Je jim dáno vědět o všech změnách na hypotece, které by se jejich práva dotýkati mohly. Při dražbě nepřipouští se podání, které jich pohle-

dávky nekryje, předcházejí-li tomu věřiteli, který dražbu vede, při rozvrhu běže se pak na ně ohled z úřední moci. Jednak přísluší hypotekárním věřitelům právo, aby si hypoteku samu chránili. Tak mohou žalovati třetí osoby, aby hypoteku nezhorsovaly, a učiní-li tak sám vlastník, žádati zaplacení i před splatností pohledávky.

Nejdůležitějším účinkem práva zástavního je právo žádati od majitele hypoteky zaplacení, a nestane-li se tak, domáhati se tohoto zaplacení z plodu zastavení nemovitosti nucenou správou, aneb z její kupní ceny nuceným prodejem.

Hypoteka a ostatní její druhy zanikají výmazem. Jemu předchází ovšem příslušný materiální důvod jejího zániku. Od zániku toho třeba však lišiti zánik práva věřitelova. Tak může podle n. o. z. věřitel, který po 10 let se k hypotece nehlásil, zvláštním výjvácím řízením svého práva k hypotece býti zbaven. Hypoteku jeho nabývá vlastník. Nuceným prodejem zástava neranika; jen tam,

kde třeba kupní cenu složití hotově. V tom smyslu mluví se pak o soustavě výmazní (Löschungssystem) na rozdíl od soustavy přijímací (Übernahmesystem), kde se při nucené dražbě zapsaná práva zástavní vydražitelem přijímají.

Kapitola III.

Uživací a užitková práva k cizím nemovitostem.

§ 42. Dědičná stavba.

Právo míti na povrchu nebo pod ním nějakou stavbu, zove se právo ku dědičné stavbě (Erbbaurecht), poněvadž je zcizitelné a přechází na dědice. Jakkoli ústavy tohoto druhu nejsou německému právu nerannými, dnešní právo k dědičné stavbě, jak kodifikováno bylo v n. o. z. o., vyšlo z římské superficies, recipované

v Německu obecným právem. Stavba nemusí však býti vždy obydlí, může to býti i každá stavba vůbec (zdi, věže, pomníky, mosty, tunely, cesty s kolejnicemi, sklepy a pod.). Nepůpouští se však dědicí právo na část stavby. Dědicí stavba zapisí se jako závrada obtíženého pozemku. Sama však tvoří samostatný objekt majetkový, o kterém platí všechny předpisy jako o pozemcích vůbec. Má tudíž svůj samostatný list v knihách pozemkových a je předmětem i zvláštního zavazení. Jako vlastnictví nabyvá se i právo ku dědicí stavbě vdáváním se dosavadního vlastníka a souhlasným přijmáním nabyvatele před knihovním úřadem a vdáváním se převádí se i na jiné. Jako vlastnictví může se také vydržeti. Zaniká vymazem, uplynutím lhůty, která mu byla stanovena, vyvlastněním, vyjitím na prázdno po dražbě a zničením pozemku. Zničení stavby však tohoto vlivu nemá.

§ 43. Služebnosti.

Pojem služebnosti je německému právu nermánýj. Znalo však taková práva, která stejný obsah měla jako římské služebnosti. Recepte římského práva podřídila však nejen všechna tato práva římskému pojmu služebnosti, nýbrž rozšířila pojem tento na všechna jiná práva uživací k cizím věcem, třeba by se na ně vůbec nehodil a třeba by se při nich nemohly sčítati základní předpisy římského práva o služebnostech: *nemini res sua servit,* nebo *servitus servitutis esse non potest.* Jako *servitutes in faciendo* zaknovala se proto i reální břemena pod pojem služebnosti (*servitus in faciendo consistere nequit*). Jako německé služebnosti svým obsahem uvádí se dvojí druh služebnosti: služebnosti pastvy a lesní.

a) Služebnosti pastvy. Služebnosti tyto mívají obsah různý. Často bývá pro ně určen druh dobytka, někdy i jeho počet, a lze je vůbec vykonávati jen po čas pro pastvu

určiny. Pastva může však být vykonávána i více osobami společně na almeně (ius compasculationis simplex), nebo vzájemně na jejich pozemcích (ius compasculationis reciprocum), může však příslušet více osobám samostatně vedle sebe (ius compascui), a také samému vlastníku půdy (ius compascendi). Při pas-tvě ovcí může náležeti vlastníku právo na košár (Pferchrecht, ius fallagii), právo uva-vítí ovce na noc do ohrady za účelem získání mrvy.

b) Služebnosti lesní. K nim patří právo na kácení dříví v určitém množství k různé potřebě, právo na chrastí, uláma-ní větve, mrtí, právo na zírovinu t. j. právo spásti žaludy a bukvice v lese čer-ným dobytčím, a konečně i právo použi-ti lesa k jiné potřebě, jako k pálení uhlí a dobývání smůly.

Novější zákonodárství tvoření lesních služebností zakazuje a staré služebnosti pro-hlásilo na výkupné.

§ 44. Doživotní právo užívání.

Právo toto jeví se v soukromém právu německém ve formách různých. Může to být výměnek, zaopatření vdovské, ale ta-ké různé práva jiná, na př. právo otce na majetku dětí. Výměnek je forma úpla-ty pro postupy živnosti selských. Znám je již ve století 14. ve Westfálsku a byl před-mětem části regulace práv partikulárních ve století 17., 18. a na poč. 19. Poněvadž právo selské bylo upravováno zákonodárstvím zvláštním, nebyla ve velkých kodifikacích na začátku 19. stol. o něm činěna zmínka.

Když pak selské zákony byly zrušeny, trval výměnek jako právo obyčejové nezměněn dále.

V moderním rakouském zákonodárství zabývá se výměnkem teprve řád exekucní. Výměnek je vše to, co si hospodář, postupuje statek, ku svému opatření vymění. Obsah jeho může být rozmanitý. Může záležeti v bytu, užívání pozemku, ale také v jistém plně-ní se strany nastupujícího hospodáře, na př.

placení jistého důchodu, dodávání jistých naturalii nebo povozů. Nové zákony stanoví také jisté existenční minimum pro výměnkáře, jehož porážky se mu při exekuci odníti nesmějí. O zaopatření vdovským bude blíže jednáno v právu manželském.

§45. Reálná břemena.

Reálná břemena jsou práva na opakující se plnění z pozemku, který je jim zavazován. Nejstarší případy reálních břemen jsou dávkové a služby, které svému pánu ti odváděli a konali, kdož statek jeho vzdělávali. Původně byly to jen osoby nesvobodné. Pordějí přijímaly statek v takovéto užívání i osoby polosvobodné a svobodné. Dávky a služby tyto byly jaksi tedy povahy obligacní, platily jen mezi smluváři, ale poněmáhle nabyly povahy pevné a trvalé. Žádány tudíž od každého držitele takovýchto nemovitostí, třeba by se s ním nebyla vidla žádná smlouva uzavřela.

O vůli jich rozhodoval zprvu stav osoby, jež dávky platiti měla. Jiné dávky odváděli svobodní, jiné polosvobodní a jiné nesvobodní. Všechny tyto dávky, dotyčné služby, stanuly průběhem doby tou měrou na nemovitostech, že každá osoba, která držby nemovitosti jimi stíženi nabyta, musila tyto dávky platiti, ať byla stavu jakéhokoli. Nemovitost sama byla jimi zavazena. Z pouhých osobních dávek staly se takto reálné dávky.

Dávky, které pán vybíral od uživatelů jeho statku, nebyly však jedinými dávkami, které pozemkový majetek stěžovaly. Mimo ně byly i jiné různé dávky, které musily se odváděti držiteli soudní nebo fojtské moci, dále různé dávky státní, které však svoji veřejnoprávní povahu proto ztratily, že darováním, prodejem, nebo zastavením do rukou soukromíků přišly. Konečně i církev vybírala různé dávky, zejména desátky, nebo dávala si konati různé služby, které vesměs na nemovitostech k tomu povinných vávaly. Všechny tyto

dávky a služby spočívaly vlastně na jistém poměru vrchnostenském a nebyly tedy čistě soukromoprávní povahy.

Od 12. století počínají se však uzavírat i soukromé smlouvy, na základě nichž se pozemkový majetek k různým reálním břemenům, zejména platům, zavazuje.

Recepce zastavuje tvoření nových reálních břemen. Stávající reální břemena se však udržují a jsou za zvláštní svědčný německoprávní tvar pokládány. Zákonodárství všimlo si jich však jen příležitostně, nevěnujíc jim jinak plné pozornosti. Když se selství bylo vyvářeno, byla i reální břemena odstraněna, jež na poddanském poměru spočívala. Ale toliko Francie odstranila reální břemena úplně. Ostatní práva ponechala osobní smluvě stran jich nové zakládání.

Předmětem speciálních předpisů jsou reální břemena v rakouském knihovním a exekucním řádu. Samostatně o nich pojednává také n. o. z. (§ 1105 - 1112). Zákon o rentových statcích v Poranisku a západním Prusku

z 26. dubna 1886 dává jim nové rozšíření.

Povaha reálních břemen byla předmětem mnohého sporu. Dle pojmání staršího německého práva jsou reální břemena rozhodně povahy věcnéprávní. Létní prameny nemohou tu nechat v pochybnostech, uvádějíce, že statek, dvůr neb lán je povinen platiti. Držitel objektu jest jen pro držbu tohoto objektu zavázán a jenom pro tuto držbu a jenom, pokud zavázaný statek stačí. Pojmání toto souvisí s dřívější vřaností pozemkovou, kde statek platil jenom svému pánovi, a dále i s dřívějším stavem hospodářství naturálního, které v statku, dvoře, lánu hospodářskou jednotku vidělo a všechny na něm se nalézající věci, jeho užitky a pracovní síly jenom za jeho příslušenství považovalo. Doba recepce nemohla věcnou povahu jejich zneuznati. Sama dala jim jejich dnešní jméno onera realia. Povaha jich vtěšňávána do nových pro ně vymyšlených konstrukcí. Buď byly pohledávkami hypothekou pojištěnými, anebo servitutes in faciendo, nebo servitutes iuris germanici.

Tyto dva rozdíly, stránka obligacní a věcná, jsou i předmětem mnohých konstrukcí v době novější. Líní se při tom rozdílu mezi právem k celku a právem na jednotlivé plnění. (Náhledy theorii hájené mají pak i vliv na zákonodárství, které podle nich povahu reálních břemen posuzuje.) Theorie o reálních břemenech pro-
 jveně, možno dělit na obligacní, věcné a smíšené.

Obligacní kladou důraz na závazek, při němž věcná povaha je jim vedlejší, věci určuje se jen ten, kdo vlastně je zavázán. Celkový závazek tříští se v jednotlivé dávky, které však hlavní obligaci nevycerpávají. Poněvadž však tento názor římskému pojmání obligace odporuje, pokládá se podle jiných závazek za summu dávek jednotlivých, které za jistých okolností plniti dlužno.

Theorie věcné považují jak právo k celku, tak právo na jednotlivou dávku za právo věcné. Osobní závazek držitele nemovitosti, reálním břemenem stíženě, pokládají pouze za nahodilé akcesorium. Závazek sám je věcné právo svého zvláštního rázu,

při němž dle některých je dlužníkem sama nemovitost.

Theorie smíšené považují právo k celku za právo věcné, právo pak na jednotlivou dávku za právo obligacní, nebo zase nečiní tohoto rozdílu a tváří na jakémsi smíšení práva obligacního s věcným, konstruujíce za tím účelem zvláštní nový pojem anebo považujíce reální břemena za práva obligacní, s kterými spojuje se právo věcné na pozemku, směřující proti jeho držiteli, který toho času platiti má.

Dnešní povahu reálních břemen třeba řešiti podle positivních předpisů zákonodárství výsledků o té nebo oné theorii. V důsledcích historického vývinu reálních břemen leží, že jsou právy věcnými, ať již jde o právo k celku nebo jednotlivou dávku, a netřeba se tu dáti másti vzory práva římského. Tak konstruují také reální břemena n. o. z. o. Námen úrazu konstrukce věcné a obligacní, osobní závazek dočasného držitele nemovitosti za jednotlivou dávku, může tu úmluvou

stran býti vyloučen, takže k podstatě reálného břemena nenáří.

Reální břemena vznikala v dřívější době právem obyčejovým, zákonem neb smlouvou stran. Dnes je potřeba zápisu do knih pozemkových, dle n. o. z. o. věcné smlouvy před knihovním úřadem. Takovouto smlouvou převádí se i reální břemeno na jiné. Vydržení reálního břemene německé právo uznalo, jen nepamětný čas je chránil. Po recepci platila tu však pravidla o služebnostech. Německé zákonodárství vydržení vůbec vylučuje.

K plnění závazán je dnešního dne vlastník, v dřívější době ten, kdo statek měl ve své užívací držbě.

Reální břemeno zaniká vzdáním se, výmazem, uplynutím času, na který bylo zřízeno, odpadnutím služebního i panujícího pozemku nebo osoby, která je jeho subjektem, promlčením, pro něž, jde-li o osobní právo, podle n. o. z. o. 10 let dostací, dále výkupem veřejným nebo soukromoprávním, konečně i zákonným zrušením. Nezaniká však konsolidací.

P. Roudil

Reální břemena dělí se na veřejná a soukromá podle toho, zda jsou založena na právu veřejném nebo soukromém. Reální břemena mohou dále býti právy osobními, spojena jsou jen s osobou, nebo právy reálnými, spojena jsou s určitou nemovitostí. Podle toho, zda předmětem jich jsou dávky naturální, práce nebo peněžité platy, dělí se na dávky nebo činně pozemkové (Grundzinse) a desátky, roboty a důchody nebo renty. Reální břemena mohou býti měnová nebo pevná, trvalá nebo dočasná. V dějinách německého práva soukromého poutají nás z reálních břemen nejvíce dávky neboli činně pozemkové, desátky, roboty a renty.

I. Pozemkové dávky neboli činně spočívaly na různých titulech: na poddanství, protidávce za vrátky předaného statku, ochraně soudní a pod. Obsah jejich mohou tvořiti všechny hospodářské vrátky statků. Po většině bylo je doněsti oprávněnému (Bringzinse), toliko výjimkou si musel pro ně dojeti sám (Hobzinse). Nebyla-li dávka v ustanovený

čas zaplacena, mohl oprávněný svémocně zabavovati svisky na statku, pozemkovou činná stížením. Podlení mělo i někde za následek, že se pohledávka zdvoj- nebo i více násobovala. Bytvalé neplacení dávek mělo v zájmu, že statek spadal zpět na pána.

I. Desátky. Mnohé desátky pocházejí již z doby římské. Je statky římských kolonů přišly i na majetek královský a dary z téhož na majetek církevní. Církev stávající desátky ještě rozšířila. Odvolávajíc se na právo židovských levitů, požadovala na věřících 10tý díl jejich příjmů. Francké zákonodárství tuto povinnost vůči církvi uznalo a zavedlo zejména v Itálii desátek jako daň církevní. Také kanonické právo předpisovalo jej jako dávkou církvi příslušející. Jako obecná daň církevní desátek však se neurnal a zůstal církvi jen tam, kde na zvláštním důvodu spočíval.

Druhy desátek byly různé: církevní, světský, velký (z obilí), malý (z ovoce), kvavý (ze zvířat), ale také z mléka, syra a

másla, z klucenin (Neubruck) a mn. j. Desátek platil se jen z úrody. Není-li úrody, není také desátek. Vybírá si jej pán, když mu byla zří oznámena.

II. Roboty jsou původu různého. Založilo je někde poddanství, někde propůjčený statek, někde moc státní a správa místní, někde i církve. Dle subjektu, jemuž se konati měly, dělily se na státní, obecné a panské. První dva druhy buď vůbec zanikly, anebo proměnily se v čistě veřejná břemena pozemková, kterým všechen majetek podléhal. Roboty panské byly při vyvazeni selského majetku zrušeny.

Mezi robotami rozekrnávají se měřené a neměřené, pravidelné (polní) a nepravidelné (hřební, lesní, stavební, tažné, ruční nebo pěší). Povinnost uctována je často podle pracovních dní nebo hodin. Nebylo však třeba, aby vykonávala se osobně, mohl konati ji i zástupce. Požadovaná robota musila napřed býti ohlášena. Byla-li požadována, avšak nepřijata, pomíjela pro

tentokrátě.

IV. Renty počínají od konce 12. století v městech jiho- a severoněmeckých. Majitel domu přijímal tu na svou nemovitost kapitál, za nějž zvláštní rentu, 5-12% kapitálu obnášející, platiti se zavazoval. Jednání tohoto druhu zvalo se koupi renty (Rentenkauf). Renta přecházela jako břemeno na každého držitele nemovitosti, kterou stěžovala. Mohla býti vypověditelná nebo nevypověditelná (Ewiggeld nebo Erbzins). Vypověditelnost platiti mohla však pouze pro prodávací renty, poněvadž výpověď jejího kupce byla by rovnala toto právní jednání úročitelné zápujce, kterou kanonické právo zapovídalo. Pro tuto nevypověditelnost prohlašovali proto papířové koupi renty za přípustnou, ač o tom mezi církevními právníky a theology spor veden. Říšské policejní řády obměřily při rentách brani vyšších úroků než 5% a prohlašovaly renty pro vlastníka nemovitosti za vypověditelné, i když se vypověditelnosti byl výslovně zříkl. Deputační usnesení z

roku 1600 povolovalo pak výpověď i kupci renty, vyhradil-li si ji pro případ, že dlužník zůstane s placením v prodlení.

Žemské zákonodárství renty někdy zapovídalo vůbec, někde řízení jich činilo odvislým od povolení zeměpanského. Zákony o rentových statech v Německu dávají jim i dnešního dne nového rozšíření. Druh rentový, jak již uvedeno, zná také n. o. z. o.

Renta zakládána byla vzdáním. Věřitel vzdával se kapitálu, dlužník kapitál přijímal a rentu přislíboval. Mimo to bylo někde třeba zápisu do soudních knih nebo soudního potvrzení. Již záhy vyhotovovaly se při tom zvláštní listy. Za renty ručila jen nemovitost. Starý vlastník nemovitosti nebyl více k ničemu povinen, jakmile se jí vzdal. Nový majitel ručil nemovitostí i za dřívější nedoplatek. Byl-li dlužník v prodlení, mohl důchodník svémocně na statku zájem nemovitosti provésti, a nebyl-li zájmem uspokojen anebo trvalo-li prodlení již delší dobu, mohl se v statek uvázat a dáti si jej vděditi.

Hlava III

Věcné právo k movitostem.

§ 40. Gewere na movitostech a její ochrana.

Při významu, jaký v hospodářském a politickém světě měly nemovitosti, mizely movitosti jako samostatný objekt, jsouce většinou jen příslušenstvím nemovitosti. Byly-li tedy nemovitosti v Gewere někoho, patřily movitosti jako příslušenství k této Gewere.

Přes to různé vztahy osob k věcem movitým musily si vymoci i jejich samostatnou Gewere bez ohledu na nemovitosti. Tak movitá věc poutníka nebo zboží kupce, vezené cizím krajem, tak zavazadla hosta v cizím hostinci. Byla-li Gewere jen konkrétní výraz různých práv k věci, musila býti tímto výrazem i pro práva k věcem movitým. Kdyby Gewere u movitých věcí nebylo, nemohla by býti ani její ochrana,

poněvadž německé právo jen silnější Gewere chránilo.

Kdo měl Gewere movité věci, byl oprávněn si ji chrániti proti každému, kdo ji rušil, i proti vlastníkovu. Rušení záleželo zejména v tom, že mu věc násilím (loupeží) nebo tajně (krádeží) byla odňata, anebo zvířata a drůbež jeho držena, která mu zaběhla nebo odlétla, nebo že mu věc byla odplavena. K ochraně sloužila buď žaloba prostá (schlichte Klage) nebo žaloba trestní t. xv. Klage mit Anfang nebo Klage mit Anfassung, poněvadž žaloba ta začínala zvláštním řízením. Komu byla věc ukradena nebo uloupena, odebral se do bytu toho, proti němuž měl podezření, a odázal se ho, zda je ukradená nebo uloupená věc u něho, a zda ji chce ukázat a vydati. Vydal-li ji a zaplatil pokutu, byla věc vyřízena. Ukáral-li ji však, ale tvrdil, že mu věc ode dávna náleží neb od něho dobrou vírou byla nabyta, chopil se okradený věci pravou rukou, prohlásil, že jest jeho, a vyzval

držiteli na soud.

Žpřičoval-li se držitel před soud jiti, mohl jako zločinec při samém činu dopadený býti svázán a před soud dopraven. Před soudem chopil se však věci levou rukou a přísahal, že věc, kterou drží, je věcí jeho. Při dalším rozhodovalo, kdo našel se ve zlé nebo dobré víře. Věc v dobré víře nabytá nemohla po roku a dni více zpět býti požadována.

Odvolával-li se žalovaný na správce, musil jej postavit. Správce vstoupil pak ve svou na jeho místo. Podlehl-li žalovaný, musil věc vydati a pokutu zaplatiti. Placení pokuty se zprostil, odpřísáhl-li, že koupil věc na veřejném trhu. Bezpečnost vzájemného právního styku a potřeba praktického života počala však chrániti smlouvou dobrou víru.

Věci svěřené mohly býti jen od toho zpět požadovány, komu byly svěřeny. Žaloba proti třetímu nabyvateli byla vyloučena. Bylo třeba držeti se rukou, do kterých

rych věc byla dána (Hand muss Hand wahren. Wo man seinen Glauben gelassen hat, da soll man ihn suchen). Dle městského práva hamburského a lubeckého nemohly býti zpět žádaný věci, které přišly do města über See und Land, byly-li někým po rok a den v dobré víře drženy. Lidé, jsoucí v dobré víře v přičině věci ukradených a uloupených, byli povinni jen proti vrácení kupní ceny nebo zapůjčeného obnosu věci tyto vrátiti. Tato zídovská privilegia propůjčena i křesťanským bankéřům a městským a církevním zastávnám (montes pietatis).

Partikulární zákonodárství postavilo se k těmto principům německého práva po recepci římského práva různě. Někde podle práva římského připuštěna vindikace proti každému držiteli cizí věci (Ubi rem meam invenio, ibi eam vindico) a německoprávní zásada „Hand wahre Hand“ plně odmítnuta (nemo plus iuris ad alienum transferre potest, quam ipse habet). Někde však šetřena a toliko vindikace věci

kradených a uloupených přípustěna. Někde i tato vindikace se vylučovala, byl-li nabyvatel v dobré víře. Na prvním stanovisku stojí pruský Landrecht, na druhém code civile a obchodní zákoník, na třetím obecný zákoník rakouský a německý.

§ 47. Nabytí práva vlastnického.

Movité věci nabyvaly se v právu německém tím, že se nabyla jejich Gewere. To mohlo se státi převlastněním těchto věcí, smlouvou převodní anebo nabytím nemovitosti, jejíž příslušenství movitost tvořila.

Po recepci ovládly tu zásady práva římského, pozděně ovšem tu a tam vlivy německoprávními. Jako v právu římském, rozvrhují se i dnes nabyvací způsoby práva vlastnického na dvě skupiny: odvozené, derivativní a původní, originární, podle toho, odvozují-li nabyvatel své právo od převodce, anebo zakládá-li si je sám samostatným, původním způsobem.

Při odvozeném způsobu nabyvacím platí zásady práva římského. K nabytí práva vlastnického třeba je tradice, toliko v právu francouzském dostačí pouhá smlouva. Není-li tradice možná následkem tělesné povahy movité věci, nastupuje její surrogát, tradice symbolická. Používá se při ní takových znamení, kterými se převod vlastnictví znázorňuje.

Věrnými jsou v německém právu soukromém některé druhy originárního způsobu nabyvacího. Tak kořist, vrak, nález, poklad, nabytí zvířat, včel a plodů. O nabytí práva vlastnického při regalu horním a honebním bude jednáno v právu zvláštním.

I. Kořist. Věci nepřítel byly jako v právu římském věcmi bez pána. Kdo v řádné pútcě nebo bitvě věci nepřitele ukoristil, stával se jejich vlastníkem. Novější právo mezinárodní kořist obmezilo. Nevrtá se zejména na věci soukromých osob, které k vojsku nepřináleží. Naproti tomu

převlastněním
smlouvou převodní
nabytím nemovitosti

I.
II. Po
rupině

neposuzuje se stejným způsobem takové nabytí se strany nepřítel. Pokud věci, nepřítelům ukořistěné, v zemi jsou, mohou zpět býti požadovány.

II. Úrak. V starší době mohli si majitelé sousedních pozemků přivlastniti trosky lodí a cizí věci, jež ve vodě plovaly, nebo které voda na jejich pozemek vyvrhla. Právo toto platilo i tehdy, byli-li vlastníci těchto věcí známí nebo dokonce i přítomni. Bylo to t.zv. právo pobřežní (Strandrecht).

Vedle tohoto soukromého práva pobřežního vyvinula se i fiskální práva pobřežní. Býlyť brehy mořské za majetek královský nebo zeměpanský pokládány a důsledkem toho činěn nárok na věci, které voda na tento majetek přihnala.

Už záhy zapovídalo zákonodárství výkon tohoto práva pobřežního, byli-li vlastníci známí. Úroveň hrozila tu eskommunikací a stát prohlašoval přivlastnění to za loupež.

Přes to udrželo se právo pobřežní ještě po celá staletí. Teprve novější zákonodárství je odstranilo. Říšským zák. z r. 1874. byly v příčině ztroskotaných věcí vydány zvláštní předpisy. Věci tyto vydají se vlastníku proti náhradě nákladu za jejich zachránění. Nehlásí-li se na veřejné vyvržení nikdo, přičknou se věci vyvržené na břeh fisku, věci potopené a vylovené tomu, kdo je z moře vyloví. Vlastník může se však i později přihlásiti a obdrží věci zpět proti náhradě odměny za jejich zachránění, a jestliže více neexistují, jen to, čím příjemce je dosaváde obohacen.

III. Nálex. Věci ztracené, jejichž vlastník není znám, mohou nálexem býti nabyty. Nálexa musí však nálex úřadu oznámiti. Úřad vyve vlastníka veřejnou vyhláškou, aby se přihlásil. Přihlásí-li se, vydají se mu věci proti náhradě vzešlých nákladů, podle práva pozemního středověku proti náhradě nálexního. Nepřihlásí-li se, přičkne se věc nálexenou nálexci, podle ně-

kterých práv však společně i úřadu. Neschází však právních předpisů, že věci tyto nabyvá výhradně král nebo královští úředníci, úřad, soudce, obce, soudní, fojtská nebo pozemková vrchnost nebo obecní prospěšné ústavy.

Novější zákonodárství setrvalo na pořádku, aby nález byl oznámen úřadu. Je-li věc nepatná, vyrývá náleze sám vlastníka, jinak vyrývá jej soud nebo policejní úřad. Jen někde však zůstává se při německo-právním názoru, že po marném uplynutí vyrývací lhůty se ve vlastnictví nálezi přičkne. Obvykle má náleze jen držbu, která teprve ku vydržení nalezené věci může vésti. Ale n. o. z. o. nabyvá náleze práva vlastnického k věci nalezené, uplyne-li marně lhůta 1 roku ode dne vyhlášení nálezu, při věcech nepatrných ode dne, kdy věc nalezena byla. Právo nálezcovo je zcizitelno a přechází i na dědice. Nečiní-li náleze na ně nároku, přechází na obec místa nálezu. Vlastníku je však do tří

let i proti nálezi i proti obci vyhrazen nárok z obohacení.

Na věci nalezené v místech veřejných úřadů neb v dopravních prostředcích veřejných podniků se tyto předpisy nevztahují. Náleze je povinen věci tyto odevzdati orgánu úřadu nebo podniku. Úřad nebo podnik dá věci vydražiti, nepřihlásí-li se jich vlastník na veřejní vyxváni. Dražební výtěžek případně po 3 letech subjektu dotyčného úřadu nebo podniku (zemskému nebo říšskému fisku, obci neb osobě soukromé).

IV. Pokladem jsou peníze nebo drahocevné věci, které tak dlouho někde byly ukryty, že vlastníka jejich více nelze vypátrati. Podle saského zrcadla patřil poklad králi, nalézal-li se hlouběji pod zemí, než pluh zajede. Právo na poklad bylo tedy právem regálním. Zvláštními privilegii udílen tento regál zeměpánům. Ale i bez těchto privilegii vykonávan fakticky jak zeměpány tak fojty a pozemkovými vrchnostmi.

z recepty přijaty o pokladu předpisu práva římského: polovice měla připadnouti náležci, polovice majiteli pozemku. Regál- nímu právu německému činila však v partikulárním zákonodárství koncese potud, že jeden díl pokladu byl vyhrašován fisku. (v Rakousku 1/3). Osoby, kterým vedle práva poklad připadal, nabývaly jej na základě zákona již samým náležením. N. o. z. o. přijal ustanovení práva římského, vyhrašena však tu zůstávají regální práva jednotlivých území.

Zemské právo může také státu vyhrašovati nabytí starozitnických věcí, historicky nebo umělecky cenných proti přiměřené náhradě (Hessenský zák. z. r. 1902).

I. Nabytí zvířat a věl. Zvířata, která nikomu nepatřila, mohl si kdokoli jako věci bez pána přivlastniti. Právo dřívějšího vlastníka u zvířat divokých, ale zkracených, pomíjí teprve tehdy, odvykne-li zvíře ke svému pánu se vraceti. Volně mohli také chytáni býti holubi. Ze některých právo par-

tikulárních mohli je držeti pouze rolníci. Holubi osob jiných mohli volně býti chytáni.

Včely, které se někde usadily, mohl si kdokoli přivlastniti. Jen někde bývala okupace toliko vlastníku půdy vyhrašována. Kdo si je na svém nebo obecním pozemku přivlastnil, měl strom nebo místo, kde se roj nalézá, svým znamením opatřiti. Roj, který nikomu odlétl, mohl býti pronásledován a do určité doby (tehoro dne nebo ve 2-3 dnech) na cizím pozemku chycen.

II. Nabytí plodů. O plodech platilo v německém právu pravidlo, že je má mítí ten, kdo na ně příslušnou práci a náklad vynaložil (Wer säet, der mähet). Plody mu přinazejí, třeba by bylo jeho právo užívací mezi tím pomínulo. Na těchto plodech má vzdělavatel již před tím, než byly odděleny, své právo vlastnické, které přechází také na jeho dědice. Právo na plody nabývá tu však jen tehdy, provádějí-li se přípravní práce u výkonu vlastního práva aneb ale-

spoň v dobré víře, že jde o takový výkon.
Kdo vědomě cizí pozemek vsadí a seje,
ztrácí práci i semeno.

U recepce vnikly do obecného práva,
jakož i do větší části partikulárního zákonodárství zásady římského práva o nabytí plodů. Pokud nejsou plody odděleny, nelze je pokládati za samostatné věci. Idili při oddělení osudy věci hlavní anebo se zakládá cizí vlastnictví někoho jiného než vlastníka věci hlavní teprve okupací po jich oddělení. Toliko pruský Landrecht přiznával užívateli právo vlastnické i k plodům, dosud neodděleným. N.o.z.o. přijal tu zásady práva římského.

Kapitola II.

Zástavní právo k movitostem.

§ 48. Před recepceí.

Obsah zástavního práva k movi-

tostem je týž jako při nemovitostech. Pojišťuje se jím, případně i docela uhrazuje nějaký nárok. Může býti zřízeno dobrovolně, a tu mluví se o zástavě dané (Gesetztes Pfand), aneb proti vůli dlužníka a tu se mluví o zástavě vzaté (genommenes Pfand). Starší právo německé zná jen zástavu ruční, řídic se zásadou: ohne Besitz kein Pfand. Jejím předmětem jsou buď věci neživé (Kästenpfand, Schreimpfand) nebo zvířata (essende Pfänder). Povaha nemovitosti a movitosti liší ruční zástavu od zástavy nemovité s dřívou. Nemovitosti, zejména pozemku, třeba užívat, aby hodnoty své nepozbyl. Movitost však užíváním obvykle hodnoty pozbyvá. Je proto užívání zástavy zapovězeno, anebo jen potud dovoleno, pokud se jím věc sama v dobrém stavu uchovává. Ruční zástavou přechází na věitele její Gewere. Ale staršího pojmání ručí tedy zástavní věitel jako při nemovitostech i za náhodu. Jen při zastavených zvířatech jest ručení toho prost, ztrácí však pohledávku. V pozděj-

ruční
Gewere
a

sích, zejména jikoněmeckých pramenech pro-
 nika náhled, že náhoda zástavního věřitele
 nepostihuje. Kromě toho přistupuje ku zásta-
 vě i slib dlužníka, že zaplatí, nehledíc tedy
 ani k zástavě.

Tímto různým názorům odpovídají
 i účinky práva zástavního. Při prvním
 pojímání je dání zástavy zatímní pla-
cení s výhradou dlužníkovy výplaty.

Zástava je tu, pokud to obvyčejem nebo
 ujednáním stanoveno jest, zástavou pro-
padnou. Přibývá-li se však placení vedle
zástavy a mimo zástavu, musí se platiti,
 i když zástava nestačí ku krytí pohle-
 dávký. Toto krytí nebo nekrytí zjistí se
prodejem, a tak ze zástavy propadné stá-
vá se zástava prodejná a ze samostat-
 něho práva zástavního jen akcessorium
 pohledávký. Při propadné zástavě propadá
celá zástava, při prodejně vyplácí se však
 dlužníku hyperocha. Propadná zástava
 se věřiteli soudem přikne, nepropadá-li jí
 sama dle úmluvy. Při prodejně zástavě se

věřitel soudem zmocňuje, aby ji prodal,
 může ji však také dále zastaviti, a tu
 jest dlužníku volna její výplata.

Zástava vratá vzniká buď zájmem
soudním neb i zájmem soukromým. Zaji-
 máni soudní mělo postupem doby svůj
 různý vývoj. V době práv národních
 dochází tu hrabě se z rachimburky k
 dlužníku, přikazuje mu, aby zaplatil nebo
 dva odkadce jmenoval. Pak dává svršky
dlužníkovy odhádati a odevzdává je věřiteli
na místo placení. V době právních knih
 odejíma věc dlužníku soudní sluha, Fronbole.
 Věc dává se pak leckde někomu do uschování
 (ze borge), dle saského práva tříkrát provolává,
 aby se třetí osoby se svými námitkami hlásily,
 a na to dlužníku „zu Haus und zu Hof“ k
výplatě nabízi. Po té následuje jako při
nemovitostech druhé stadium exekuce. Věc
dává se věřiteli ku dalším jejím úkonům,
 kterými jsou Versatz, prodej, a když se
 uskuteční, vdědění. Věc dále zastavenou
 může dlužník vyplatiti vždy, prodanou

jen dle některých práv.

II.

Soukromé zajímání (Privatpfändung) bylo možno jen v určitých případech. Volně zajímání při prokázaných dluhích dovoluje pouze právo langobardské. Dle franckého práva povoluje i vykonává zajímání soud. Dle bavorského je pouze povoluje, ponechává výkon soukromníku. Způsob francký stává se obecným právem v Německu a volně zajímání se zapovídá, a ježto se tyto záповědi zachovávají, stávají se opětovným předpisem zemských mírů. Přes to však dovoleno bylo v následujících případech.

- 1.) Lze zajímání cizí dobytek na cizích pozemcích pro škodu, kterou na nich způsobil.
- 2.) Lze obstarati cizí osoby na cizím pozemku postihli pro škodu, které se na něm dopustily, nebo pro porušení nějakého práva.
- 3.) Lze zajímání svršky na úročném statku pro plat úročný.
- 4.) Lze zajímání na statku, důchodem stíženém, pro dlužný důchod.

- 5.) Lze zajímání při nepopíratelných dluhích.
- 6.) Lze zajímání, kde zabavovací doložkou to dovoleno.
- 7.) Lze zajímání konečně i v případech nouze, ač to zemské míry zapovídají. Sem patří případy, domáhal-li se věřitel nadarmo soudní pomoci, a to buď že se mu odpírá nebo ukáže se býti bezmocnou.

Sem patří zajímání pro pohledávky, které pořadem práva nelze vymáhati, jako pohledávky z her a pohledávky hostinských.

Zástavní právo bez drůby uznává se jen při generální hypotece. Recepce práva římského připojuje k ní, jak již dříve bylo uvedeno, své generální hypoteky všeobecné a zvláštní, zákonné a smluvené.

§ 49. Po recepci.

Zástavní právo je dnes povahou svou akcesoriem pohledávky, kterou pojistuje. Tato

je na něm nezávíslel, může samostatně býti vymáhána a dlužník ručí za ni i osobně, ne pouze zástavou. Bere proto také přebytek výtěžku z prodeje zástavy, není-li pohledávkou věřitelovou vyčerpán. Zástava může býti dána dobrovolně nebo vzata proti vůli dlužníka. Mimo to uznává se však i zástava zákonná, jednak pro poplatky, které na movitostech z těch kterých příčin vzniknou, jednak na *invecta et illata* pro nároky pronajímatele a propachtovatele, jednak pro nároky hostinských na věcech hosta, jednak i pro nároky obchodním zákonodárstvím porádané jako nároky kommissionáře, špeditera, provozníka a pod.

Soukromé zástavní právo k movitostem vzniká odevzdáním, které může býti také *traditio brevi manu*, a možno je nahraditi tradicí symbolickou tam, kde nelze, jako při zástavě zboží v krámě, provésti tradici skutečnou. Při lodích vzniká zástavní právo dle n. o. z. o. zápisem do lodního rejstříku. Při papírech majiteli svědčících

odevzdáním, při papírech na řád znějících rubopisem (*indossaci*) a odevzdáním. Při pohledávkách třeba zastavení poddlužníku oznámiti.

Zastavena může býti i věc cizí a nabyvatele chrání tu dobrá víra ve správnost nabytí; platí tu: „*Fland muss Fland wahren*.“ Toliko věci ukradených a ztracených nelze zastavením nabytí. Než i tu platí výjimka pro zastavárny.

Takž věc může býti zastavena i více osobám a to buď tak, že jeden z věřitelů drží věc ve jménu svém a ve jménu ostatních, aneb že drží věc pro všechny věřitele osoba třetí.

Zastavená věc nesmí se užívati, ale může to mezi stranami býti ujednáno. Je-li však odevzdána v zástavu věc plodonosná, má se vůbec za to, že se svěřílo i vybírání plodů. Bere-li věřitel plody, musí je sčítovati.

Proti tomu, kdo ruší zástavního věřitele v jeho zástavní dvůbě, lze nastoupiti

právními prostředky ku ochraně dražby.

Nejhlavnějším účinkem zástavního práva je však prodej zástavy. Prodej tento může se dle rakouského práva díti mimo případy, v obchodním právu zvláště stanovené, toliko pořadem exekučního řízení. Dle n. o. z. o. třeba dříve dlužníku prodejem pohroziti, a pak lze prodati věc z volné ruky, má-li věc bursovní nebo tržní cenu, prostřednictvím obchodního selsála nebo osoby ku provádění veřejné dražby oprávněné. Jinak jen veřejnou dražbou anebo také cestou exekučního řízení, má-li větitel pro svou pohledávku titul exekuční.

Zástava vrata vzniká soudním zabavením a realizuje se prodejem.

Zástavní právo ke movitostem zaniká soudním prodejem zástavy a všemi ostatními způsoby, kterými pohledávka nebo věc movitá zaniká nebo z dražby nikoho uchází.

Díl II.

Právo obligací.

§50. Pojem.

I (Prvotní ráz).

Prvotní povaha německého práva obligací má svůj základ v kulturním a hospodářském stavu národa germánského. Tam, kde za dluh dává se do rukou zástava, také zástavní větitel nabývá jakéhosi omezeného práva vlastnického k této zástavě, nemůže ani nějaká smlouva býti uzavřena, kterou se jedna strana druhé zavazuje pouze abstraktně ku nějakému budoucímu plnění. I zde musí býti věc konkrétní, vše musí býti plněno x ruky do ruky, něco za něco, hned s reální skutečností. Primitivnost takového stavu proniká všechny poměry. Kdo je ve svém právu uražen nebo poškozen,

zjednáva si svépomocí, odvetou zadostiucí-
 ním sám. Půjčka má ráz loupeže, a kdo
 půjčené věci zpět žádá, svémocně sám je od-
 níma anebo později trestní žalobou zpět
 se jich domáha. I později ještě znatelná
 je reální povaha plnění. To, co má být vě-
 řiteli plněno, má mu být dáno, poněvadž
mu to patří, poněvadž je to jeho. Zadržu-
 je-li se mu proto vrácení, pácha se bezpráví,
 které mimo skutečné plnění ještě pokutou smí-
 řeno být musí. Jen novým tvarem pak je
 v přístím vývoji, z místo pokuty se stano-
 ví právem pevná odškodněná, aneb ještě v
 dalším vývoji, z se tato odškodněná hned
 při uzavírání smlouvy přislíbují.

způsob

čas plnění

Primitivnost poměru je viditelná i
 později na způsobu i času plnění. Pro způsob
 plnění berou se míry podle části lidského těla
 anebo práce vykonané v jisté době. Odtud znám
 pak loket, stopa, píď, hrst, jitro a pod. Čas plně-
 ní určuje se zjevů života hospodářského, na př.
 sklizni, nebo dle ročních svátků.

II (Vadiace a slib).

První důvod k dluhu dává delikt.

Zakládá nárok na odklad nebo soukromou
 pokutu. Nesplní-li jej pachatel dobrovolně, vy-
 zývá jej věřitel, poškozený nebo i jeho příbuzní
 na soud. Vyjde-li zde jeho vina na jeho
 soudním nálezem nebo z provedeního důka-
 zu, musí fidem facere t.j. přislíbiti splnění,
 jinak mimo mír se postaví. I tento slib
 má ráz všech prvotních právních jednání
 germánských. Zaslíbení musí se díti skutkem.
 Musí se plnit reálně, hotově, z ruky do ruky.
 Slouží k tomu vadium, zástava, kterou se
přislíbené plnění zajišťuje. Vždy však není
 snad po ruce příhodný předmět zástavy anebo
 vývoj mění původní formu. I zavazuje se
 za splnění rukojní, a melze-li rukojní po-
 staviti, zavazuje se dlužník sám. I při ru-
 kojních i při zavazování se dlužníkově pou-
 žívá se vadia, které však je nyní jen ne-
 patrný předmět, zástava na oko, fístuca.
 Od vadia zove se pak akt sám vadiace.

Vadiace
Soudní

kyj
au.

plnění
rukou do
rukou

Teprve fidem facere způsobuje zavazeni a to buď da-
nou zástavou anebo postavenými rukojmími či sa-
mým dlužníkem. Že jmění rukojmí nebo ze jmění
dlužníka lze pak dosti náhrady plnění provedenou
exekucí.

Již za doby práva národních objevuje se ta-
ké vadiace mimosoudní. Je-li kdo z nějakého
právního důvodu cosi dlužen, nemusí k tomu
teprve soudně býti nucen, nýbrž může se zavázati
vadiací i mimosoudně. Děje se to při dlužích
likvidních, nepopíraných, výši svou již existujících.
Vadiace má tu tedy ještě povahu placení hoto-
vými, není to ještě příslibování dluhu. Zde se
užívá zprvu rukojmí aneb zavazuje se dlužník
sám svou osobou. Vadiace činí nárok vykona-
teľným. Do jmění rukojmího nebo dlužníku může
pro dlužní nárok vésti se exekuce; toliko však
proti tomu, kdo se jí zavázal, je-li to tedy
rukojmí, pouze proti rukojmím. Je-li tudíž
rukojmí, zaniká i nárok věřitele. Dspokojí-li však
rukojmí věřitele, vydá mu tento vadium a ná-
rok věřitelův přechází na rukojmího. Rukojmí
nabývá tím vykonatelného práva proti dlužníku.

U dalšího vývoji hraje velkou úlohu vždy
více a více se opětuji zavazování dlužníka samo-
tného a vadiace při dlužích docela ještě neji-
stých. Vadiace není tedy více plnění z ruky do
ruky, nýbrž zakládá jen obligaci pro dluh
příští. Důležitost její podlamují také záповědi
soukromého zájímání i námitky dlužníkovy
proti mimosoudní vadiaci připouštění.

Posléz odvrhuje se i forma. Zavazání vadia
není více potřebí a místo něho příslibuje se přisa-
hou, podanou rukou anebo prostě jen věrou (Je-
loben auf Treue). Staré fidem facere však tu
ještě zarnívá ve věře. U saském zrcadle při-
cházející geloben bei seinen tuwen (Treugelöbnis),
jak theorie uvádí, je jenom stará vadiace v
nové formě, nikoli ještě bezforemný všeobecný
slib dlužní. Jako předmět zástavy dává se
tu čest. Nesplní-li dlužník svého zavazku,
může mu věřitel láti a slovem, obrazem i
písmem za nečestného jej vyhlášovati. O vadia-
ci sepisoval se list, porzději však odevzdání
listu přímo jí nahrazuje. Posléze dostací již
jen bezforemný slib ku založení zavazku.

Ve vývoji německého práva obligačního třeba tedy činit rozdíly mezi dluhem (Schuld) a závazáním (Haftung). Závazení je zájistiání budoucího plnění buď věcí, rukojmím nebo samým dlužníkem.

Po recepci více rozdíly mezi dluhem a závazáním nečiní. Každou bezformnou smlouvu bylo možno žalovati. Bylo však třeba vytknouti její právní důvod. Forma bez důvodu, jako v dřívějším německém právu, nyní nezavazovala. Přes to zůstaly platnými abstraktní písemní sliby při směnkách, kupeckých poukázkách a zavazovacích listech. N. o. z. o. uznává abstraktní písemní slib za úplně závazný.

III. (Kontrakty reálné).

Slib na věru vyšel z reálného plnění. Vedle něho zůstaly však i nadále ještě jiné smlouvy, kde jedna strana druhé plní ve skutečnosti, kontrakty reálné. Pokud tu plnění není, nevstává žádná smlouva a netřeba také druhé straně plniti. Aby i pro budoucnost

vzájemné plnění se zájistiovalo, přistupuje právní vývoj ku plnění částečnému, který připouští se ihned při uzavření právního jednání. Pravidelně plní se totiž částečně již napřed, dává se závdavek. Závdavek tento směřuje se někdy s vadou, konečně však zbývá při něm pouze povaha prostředku, kterým se smlouva utvořuje a smlouvy jsou platny i bez skutečného plnění.

IV. (Smlouvy ve prospěch osob třetích).

Podle římského práva připouštějí se smlouvy ve prospěch osob třetích jen tu a tam výminkou. V právu německém mixe cizí osoba bez vší překážky nabývá práva z jednostranného slibu osoby druhé, přirozeně tedy i ze smlouvy dvou neb více osob. Prameny sice princip smluv ve prospěch osob třetích řádně nevyslovují, nicméně v částých případech praktických jasně vyjadřují. Vlastník připouští „salmanovi“ neboli věrné ruce svůj majetek, a salman se zavazuje, že jej po smrti vlastníkovi aneb v ustanovenou dobu nějaké třetí osobě předá. Man vzdává se léna, a pan se

zavazuje, že je nějaké jiné osobě zase udělí. Někdo vyplácí jinému kapitál, a tento se zavazuje, že někomu třetímu zvláštní rentu zřídí.

Někdy smlouvou ve prospěch třetího nenabývá třetí ještě žádného práva. Právo přechází naň teprve skutečným plněním. Vlastník může svůj převod, man své vzdání odvolati, osoba, která na rentu dala kapitál, zpět jej požadovati.

Po recepci stává se k tomu theorie různě. Považuje mezi stranami smlouvu za zavaznou, třetí však nabývá práva buď přistoupením ke smlouvě neb akceptací slibu. Tyto názory mají i vliv na pozdější zákonodárství. Nikde nepřiznává se třetímu přímé právo ze smlouvy.

Podle n. o. z. o. vzniká však třetímu již přímo ze smlouvy neodvolatelné, pevné právo. Nemí třeba, aby slib ze smlouvy přijali anebo ke smlouvě přistoupili. Tak je tomu zejména při pojistění ve prospěch osob třetích, při důchodu pro třetí osoby, darech, převodech, při nichž pro někoho třetího co plniti se ukládá.

V. (Více věřitelů a dlužníků).

Na obou stranách, jak dlužnické tak věřitelské, může i v německém právu býti více osob. Má-li býti více dlužníků zavázáno k nedílnému plnění, jeden za všechny a všichni za jednoho jednostejně, je k tomu třeba zvláštní úmluvy. Jinak ručí každý jen za díl. Jednostejně s dlužníkem ručí i rukojmí. Když z vadyce stal se průběhem času bezforemný slib dlužníkem, nabylo totiž i rukojemství jiného rázu. Něbylo to více zastavování rukojmí, nýbrž závazek jich vedle dlužníka. Věřitel pak má na vůli, od koho z nich dříve dluh svůj bude požadovati.

VI. (Převody obligací).

Německé právo obligační nerná převody pohledávek na jiné. Je to přirozeno jeho povaze. Slib svědčí jen té osobě, které se učiní. Odpomoc skýtají tu zvláštní klausule, kde dlužník slibuje plnění jinému. Na př. v 7. stol. : „vel cui dedit hanc cautionem ad exigendum“, aneb ve

12. stol. „vel cui ordinaverit,“ nebo „wer mit seinem Willen den Brief hat.“ Pokud ovšem přecházela nějaká věc, s níž nárok nějaký byl spojen na kohos jiného, přechází s ní i nárok. Tak je tomu při nájmu a pachtu, při papírech majiteli svědčících nebo na jméno znějících, při koupi celého jmění, při koupi firmy, nemovitosti, při právu pozdějšího povozníka v přičině práva povozníka dřívějšího a pod.

III. (Utvorení smluv).

Smlouvy utvářejí se svrchu již dotčeným závdavkem, který zove se pak arrha confirmatoria. Zvláštní druh jeho je litkup (Reugeld) arrha poenitentialis. Je to odstupní strany, je-
jíž vinou se smlouvy schází. Dala-li závdavek, ztrácí jej. Přijala-li jej, dvojnásob jej vrací.

Jiným utvářovacím prostředkem je ležení (Einlager, obstagium). Je to jakýsi druh soukromého vězení. Dlužník slibuje, že se svými průvodci odebere na nějaké místo, kde tak dlouho s nimi zítí a tráviti bude, dokud dluh

nebude zaplacen. Později může však za sebe zástupce ustanoviti. Hospodské útraty těchto tzv. ležácků jsou tedy jen donucovacím prostředkem, aby dlužník svému závazku vyhověl.

Utvářovacím prostředkem smlouvy je také konvenční pokuta slibovaná pro případ, že se smlouvi nevyhoví.

§ 51. Druhy obligací.

I. Koupe.

Tak již uvedeno, zavazuje koupe v dřívějším právu jen tehdy, bylo-li plněno (Bar-geschäft). Pokud se tak nestane, přislíbují se plnění jen vadiací anebo zajišťují se smlouva plněním částečným, závdavkem. Koupe dodávací je vůbec zapovězena. Prodej obilí na stojatě za nižší summu než v čas zni zakázán.

Novější právo stará omezení odstraňuje, za to však stanoví zase zákazy nové. Tak nesmí zaměstnavatel svým dělníkům prodávati

Rd.

zboží na úvěr, zapovídá se někde prodej losů na splátky, neplatné jsou propadné doložky při prodeji lhůtním. Kupní cenu třeba vedle partikulárního zákonodárství ode dne upomenutí anebo ode dne splatnosti zúrokovati, dle n. o. z. od té doby, kdy věci koupené věci na kupce přecházejí.

Při předávání věci z ruky do ruky nese nebezpečí prodávač až do odevzdání věci, při nemovitostech až do vřdání. Dle římského práva přecházelo nebezpečí již uzavřením smlouvy. Novější zákonodárství a také n. o. z. o. trvá tu při zásadě německoprávní, že nebezpečí přechází na kupce teprve tehdy, když se mu věc odevzdá.

Ručení za chyby jest v německém právu dosti obmezeno. Za chyby zřejmě se vůbec neručí (Augen für Geld). Po recepci přimyká se tu právo německé ku právu římskému. O ručení za vady zvířat platí různé zvláštní předpisy. Pro podstatné chyby zvíře musí se zpět vrátit a kupní cena vrátiti. Za zjevné a známé chyby se neručí, leda že se lstivě

zamlčí. O některých vadách stanoveny jsou tu právní domněnky, že jsou již v čas odevzdání, ovšem konstatují-li se po tomto odevzdání do určité lhůty. O všech vadách připouští se však protidůkaz. Laesio enormis neboli ultra dimidium vnikla do německého práva již dávno před recepci.

I. Nájem a pacht.

Římské právo zná jen locatio conductio rei. Německé právo činí však rozdíil mezi nájmem a pachtem. Nájem je užívání cizí věci za určitou odměnu, nájemné, pacht nad to i braním jejich plodů. Postavení nájemníkového nebo pachtýřového je podle německého práva jistější než podle práva římského. Ač zde jde pouze o právo obligacní, přes to jeví i toto právo své účinky nejen proti universálnímu, nýbrž i singulárnímu successorovi pronajímatele nebo pachtovatele. Platí v německém právu zásada: "Kauf bricht Miete nicht", a dále "Miete geht vor Eigen". Porůznu platí ovšem tu před-

pisu rormanité. Po recepci počíná platiti obecnoprávní zásada: *Kauf bricht Miete*. Přes to zůstane však partikulárně v platnosti dřívější zásada německá, a novější právo dopomáhá jí k účinnosti ještě zápisem práva nájemního nebo pachtovního do knih pozemkových. Vedle n. o. z. o. zápisu toho potřeby není, poněvadž prodej nemovitosti právo nájemní nebo pachtovní vůbec neruší. Podle římského práva připouštělo právo partikulární podnájem a podpacht, jakož i slevu na pachtovním pro případ neúrody. N. o. z. o. odstranil oboje.

Pro zadržení nájemní nebo pachtovní měře pronajímatel nebo podpachtovatel na svěřících nájemníka nebo pachtýře provésti svémocně zájem. Po recepci nastupuje na místo toho zákonné zastavní právo *ad invecta et illata*. Toto právo platí dle n. o. z. o. vztahuje se však pouze na věci nájemníkovy a pachtýřovy, nikoli na věci jeho manželky, jeho dětí a osob jiných. Z jeho věci pak ještě vyloučeny jsou ty, které podle exekucních předpisů nelze zabavit.

Nájem a pacht uzavřea se obvyčejně na

určitou dobu. Není-li tato doba stanovena, třeba dáti výpověď, o níž platí v partikulárním právu různé předpisy. Lhůty výpovědní a stěhovací stanoví se tu namnoze podle zvyků místních. Dle n. o. z. o. ůdí se výpověď dle toho, podle jakých lhůt se nájemní počítá. Platí-li se denně, vypovídá se den před tím; platí-li se týdně, vypovídá se první den v týdnu pro jeho konec; platí-li se měsíčně, vypovídá se vždy 15. každého měsíce pro jeho konec. V ostatních případech nejpozději třetí všední den každého čtvrtletí, ke stěhování při jeho skončení. Pacht vypovídá se v první všední den druhé polovice posledního roku (1/III.).

Do pachtu může býti dle německého práva dán také dobytek (*Viehverstellung*). Dobytek přijímá se tu na výživu, hlídání a úrtek proti jistému platu. Modifikace smlouvy mohou býti různé. Smlouvy tyto byly obvyklé zejména v krajích, kde se pěstoval chov dobytka. Poněvadž bylo možno jimi lichvářské jednání zakrývati, věnovala jim kanonická věda svou pozornost a vydávala předpisy, kterými se hledělo zabrániti, aby rolník

nebyl vykořisťován. Zejména bylo zapovídáno ručení za náhodu.

III. Smlouvy čelední.

V nejdávnější době byly práce čelední vykonávány osobami nesvobodnými. Někdy již v době právních knih známých jsou časově omezené poměry odvislosti svobodných osob od svých pánů, takže se v některých krajích přímo vytvořuje zvláštní právní ústav — nájem čeledi. Zvyky, které se při tom vyvinuly, potrvaly namnoze až do dnešního dne. Tak na př., že smlouva čelední je jen tehdy závazná, byl-li dán závdavek nebo slůžba uskutkna nastoupena. Čeledě vstupuje v domácnost svého pána, má nárok na stravu, byt a mzdou, jakož i ošetření a lékařskou pomoc v případě nemoci. Je povinna konati příslušné čelední slůžby, poslouchati svého pána, býti věrna a mravna. Dříve měl pán nad čeledí právo tělesné kázně. Dnes je právo toto skorem obecně odstraněno. Káraní pánovo nelze však ani nyní pokládati za urážku.

IV. Smlouva učednická, pomocnická a dílnická.

V dřívější době, jako čeledě, vstupovali i učedníci a pomocníci neboli tovaryši v domácnost svého pána. Smlouvou učednickou zavazoval se pán, že po jistou dobu bude učedníka v řemesle učiti a nad jeho mravní výchovou bděti; učedník pak se zavazoval, že bude přikázané mu práce konati, svého pána poslouchati a domácí pořádek zachovávat. Za nezletilého učedníka uzavírá smlouvu jeho otec nebo poručník. Na pána přechází i právo kázně.

Smlouvou pomocnickou přislíboval v řemesle vyučený tovaryš nebo pomocník, že bude pánu svému proti placení mzdy živnostenské práce konati. I tovaryši neboli pomocníci byli v jakési kázeňské odvislosti od svého pána. Později však se stala smlouva tato pouhým poměrem obligacním. Obojí druh smlouvy, učednickou i pomocnickou, pořádají dnes zvláštní předpisy práva živnostenského, dotyčně při obchodních pomocnicích předpisy práva obchodního.

Volné úmluvě stran byla dříve přenechá-
na smlouva dělnická. Ve veřejném zájmu sta-
noví tu však dnešního dne horní a živnostenská
zákony zvláštní předpisy ku ochraně dělníka před
vykořisťováním se strany zaměstnavatele. Tak sta-
noví se hranice stáří, od které mladý dělník
do práce přijat býti může, určuje se počet ho-
din denní práce, ukládá se za povinnost, aby
mzda vyplácela se hotově, nikoli v naturaliích,
zapovídá se věření zboží se strany zaměstnava-
telů a pod. Zvláštní zákony nutí zaměstnavatele,
aby přispíval na dělníky pro případ jich nemo-
ci nebo úrazu do zvláštních pojišťoven, a mzda
nemůže se dělníku odjmuti ani cestou exekuce,
jsouc do jisté výše nezabavitelná.

V. Zápujčka.

Zápujčka je smlouva, dle níž jedna stra-
na od druhé peníze nebo jiné zastupitelné věci
přijímá a se zavazuje, že věci stejného druhu,
v stejném množství i stejné dobroty druhé stra-
ně vrátí. Zápujčka je v době nejstarší povždy

kontraktem reálním. Ačkoli reálním kontraktem
je také v právu římském, uznána přes to i
po recepci zápujčka jako kontrakt konsensuální,
jakož i slib zápujčku poskytnouti, pactum de
mutuo dando. Konsensuálním kontraktem je
zápujčka zejména tehdy, prohlašuje-li někdo, že
peníze, které z jiného právního důvodu dluhu-
je, jako zápujčku dluhovati bude. Slib poskyt-
nouti zápujčku je závazný i podle n. o. z. o.
Lze jej však odvolati, změní-li se dlužnickovy
poměry majetkové tou měrou, že nárok na vra-
cení je tím ohrožen.

Není-li pro splacení zápujčky žádná lhů-
ta stanovena, musí podle n. o. z. o. býti vyověřena,
a to obnosy pod 300 marek do 1 měsíce, obnosy
přes 300 marek do 3 měsíců. Je-li vyjednáno
placení úroků, musí, nebylo-li nic jiného ustano-
veno, vždy po vyjití roku býti placeny, při krat-
ší lhůtě, když se zápujčka vrátí.

o placení úroků platily dříve různé zápro-
vědi. Již v Mojžišových zákonech bylo židům
zapovězeno bráti úroky od svých souvěrců. Předpi-
sy tyto jako ius divinum vztahovali otcové církev-

ni i na lid křesťanský a učili, že křesťanům není dovoleno od křesťanů úroky bráti. Poněvadž však římské zákonodárství brání úroků dovolovalo, obmezily se soudobé synody a církevní předpisy pouze na to, že zapovídaly bráti úroky toliko klerikům. V 8. století rozšířena tato zapověď v Anglii také na laiky a nedlouho na to nabyla obecné platnosti také v říši francké. Zapovědi tyto obsahovaly i falešné kapitularie. Od 12. století stěhli je papežové s největší přísností.

Papež Klemens V. (1305-1314) vyhlásil dokonce klatbu na všechny vrchnosti, které brání úroků dovolují a dlužníka, ku jich placení nutí, a prohlásil za kacíře všechny ty, kdo by hrůšnost lichvy popírali. Zapovědi tyto přes to nebyly vždy zachovávané, a tak jich nemá ani saské zrcadlo. Mohly také snadno býti obcházeny při zástavách nemovitostí s dráhou a rentách.

Reformace těmito zapověďmi silně otriásla. V evangelických státech a městech brání úroků povoleno, a konečně i poslední snesení říšské deputace z roku 1654 prohlásilo slib 5% úroků za úplně platný a žalovatelný a zapovědělo pouze

brání vyšších úroků než 6%. Židé podrželi však vždy svá zvláštní privilegia, dle nichž mohli bráti až 12%.

V novější době je brání úroků ponecháno volné úmluvě. Proti lichvě vydány jsou však zvláštní předpisy. Vyšší úroků z prodlení bývá stanovena zákonem: v Rakousku 5%, v Německu 4%.

II. Rukojemství.

Staré rukojemství bylo jedním ze způsobů vadiace. Charakterisovaly je dva momenty: Přijatý rukojmí byl přijatým plněním se strany věřitele, dlužník byl dluhu sprostěn. Rukojmí je zástavou za dluh, je to tudíž zástava osoby, která nemůže přejíti na dědice. Tovaha rukojemství, jak již bylo uvedeno, se změnila, jakmile dávání vadia nebylo skutečným plněním, nýbrž jen pouhým slibem. Rukojmí nemohl tu sám na místo slibu se postavit, nýbrž vedle slibu dlužníkova sám se stejně jako on slibem zavázati. Tím se stal spoludlužníkem

vedle hlavního dlužníka k nedilní ruce s ním jako spoluplatce. V tom jeví se z minulosti i v době pozdější charakteristický rys německého rukojemství, které beneficia excussio- nis nexna. Naopak partikulárně tu a tam dokonce i stanoví, že věřitel, který dříve požá- dá placení od hlavního dlužníka, ztrácí všechno své právo proti rukojmím. Z takovéto změněné povahy rukojemství vyvinul se také již jeho přechod na dědice, a to buď samostatně, nebo za vlivu práva římského. Někde musilo však za tím účelem rukojemství dědici býti přisli- beno, někde naproti tomu zase vyjednáno, že dědicové rukojemství jsou prosti.

Zaplacením nabývá rukojmí práva ná- hrady proti dlužníku sám sebou; není třeba, aby mu věřitel svou pohledávku proti dlužní- kovi zvláště postupoval.

V pozdním středověku podléhají názory o rukojemství různým změnám. Tak začíná se rozšiřovati náhor, že rukojmí rucí jen podpůrně, a že je třeba zvláštního výslovného jeho přivolení, má-li ruciti jako spoluplatce s hlavním dlužní-

kem jednostejně.

Rukojemství mohly dle německého práva přijmouti na sebe i ženy. Jenom tam, kde pla- tila cura sexus, musil rukojemství potvrditi curator sexus. Obmezení římského práva (P. L. Velleianum a Novella authentica: si qua mu- lier) obcházel se tím, že se ženy v rukojem- ských listech vydávaly právního dobrodini, kte- ré jim v přičině rukojemství příslušelo. Pod vlivem práva kanonického uznával se pak za platný i každý jejich závazek, který přiseřně zaslibily, třeba by jinak byl neplatný.

Novější zákonodárství odstranilo úplně všechna tato obmezení. Dle n. o. z. o. má ruko- jmí všechny stejné povinnosti jako hlavní dluž- ník; za smluvené úroky rucí však jen tehdy převzal-li výslovně na sebe takový závazek.

Škadí však věřiteli i náklady výpovědi a vy- máhání pohledávky.

Více rukojmí rucí společnou rukou. Po- stih mezi nimi řídí se podle smlouvy, a ne- ni-li této, nese každý díl stejný.

Jednáním mezi věřitelem a dlužníkem nemůže však závazek státi se přísnějším. Rukojmí rucí toliko podpůrně, nelze-li dosáti zaplacení na hlavním dlužníku. Z mize od-
pírati placení, pokud proti hlavnímu dlužní-
ku nebyla v jeho bydlisti provedena mobilární
exekuce. Práva toho však nemá, odstěhoval-
li se dlužník do ciziny, upadl-li v konkurs
aneb je-li jeho insolvence obecně známa.
Rukojmí může se však zavázati také ke spo-
lečné ruce.

III. Hra, sázka a diferenciální obchod.

Hra a sázka jsou smlouvy, dle nichž
jedna strana druhé přislíbuj, že buď jí nebo
někomu jinému bude co plniti, bude-li míti
činnost jich samých neb osob jiných (hra) jistý
výsledek, anebo nadejde-li nějaká dosavad ne-
určita okolnost (sázka).

Hra byla v německém právu dovolena,
dluh ze hry žalovatelný. Pro prohru mohl hráč

svršky svého soupeře svémocně zabaviti, pokud
se ještě nalézá v domě, ve kterém se hrálo.
Podle některých práv mohl jej dokonce pro
dluh ze hry obstarati a tak dlouho ve vazbě
držeti, pokud dluh zaplacen nebyl. Za dřívější
doby hráno o věci veliké hodnoty, nerrídka i
o dům a dvůr. V staré době také docela o
osobní svobodu. Od 13. stol. byla žalovatelnost
prohry v mnohých městech odpírána, přes to
vsak dopouštěna svépomoc zabavením soupeř-
ových svršků. Po různu platí sice právo různé,
celkem však obecně urrdvá se zásada, že kaž-
dý může tolik prohrati, kolik má s sebou.
V 14. století jisté druhy her, zejména o veliké
peníze nebo hry v noci, někde vůbec všechny
hry zapovídaný.

Po recepci činěn rozdíil podle římských
dovolených a nedovolených her mezi hrami hazard-
ními, kde výsledek závisí na náhodě, a hra-
mi ostatními, kde vůbec anebo po většině jen
dovednost hráčů rozhoduje. Hry hazardní byly vi-
bec zapovízeny aneb uspoň potud, pokud šlo
o vysoké obnosy.

Novější zákonodárství odstranilo veškerou trestnost i žalovatelnost her. Trestní zákoník německý trestá jen řemeslného hráče, podle n. o. z. o. nemůže pak zpět býti požadováno, co se ve hře vyhrálo.

Kombinace her je loterie. Při ní uzavírá podnikatel současně s více osobami smlouvy toho obsahu, že se jim zavazuje vyplatiti proti jistému vkladu za losy s čísly jistou summu peněz nebo odevrdati jistou věc, padne-li při tahu losu na jich číslo výhra. Loterie tyto jsou většinou zřízeny od státu. Jsou dvojího druhu: t. z. malá loterie a třídni loterie.

Při malé loterii lze z čísel od 1-90 sestaviti pro každý tah zvláštní kombinace. Podnikatel hraje tu na zisk a ztrátu. Vklad není v žádné souvislosti s výhrami. Musí tedy sám doplatiti, nekryjí-li se učinění vklady s výhrou.

Při třídni loterii volí se také čísla pro více tahů, při nichž třeba pak vklad pokaždé zvláště doplniti. Počet losů i vkladů odpovídá počtu výher.

Joukromé loterie musí stát schváliti.

Sázka nebyla v německém právu žalovatelná, vysoké sázky dokonce trestány. Později však malým sázkám žaloby přixňávány a toliko velikým odpírány. Platná-li sázka u někoho třetího, byla platná. Na tomto stanovisku stojí i právo partikulární. N. o. z. o. klade sázku na roven hře. Sázka je nežalovatelná, byla-li však vyplacena, nemůže býti zpět požadována.

Diferenční obchod je dodavací koupě na bursovní zboží nebo bursovní cenné papíry, při níž úmysl stran směřuje pouze k tomu, aby se tou neb onou z nich vyrovnala pouze difference mezi smluvenou cenou a bursovní cenou v den dodání. Zboží nebo cenné papíry nejsou tu předmětem právního jednání, nýbrž pouze prostředkem, aby hausse a baisse dala stranám příležitost ku zisku. Obchod diferenční je svérázná odvažná smlouva, při které dodání zboží nebo cenných papírů se pouze simuluje. N. o. z. o. klade obchod diferenční na roven hře.

VIII. Smlouva pojistovací.

Již v době karolinské uzavírány spolky, ve kterých se strany sobě vzájemně zavarovaly, že společně nahradí škodu, kterou některá z nich ztroskotáním lodi, požárem a pod. utrpí. I v saském zrcadle našel ten, kdo za úplatu převzal průvod, za škodu, která komu při průvodu lupiči nebo nepřitelem byla způsobena.

Vlastní pojistovací ústavy povstaly však teprve ve 14. století v Portugalsku, Španělsku, Holandsku, Francii a Belgii a v 18. století také v Německu. Pojištěním rozděluje se riziko hospodářsky na více ohrožených osob. Pojistovní je smlouva, kterou pojistovatel se zavazuje proti placení jisté premie, že pojištěnému nahradí škodu, již tento z nějakého nebezpečí utrpí. Podle placení premii zove se toto pojišťování premiové. Místo premie přijímá také pojištěný sám vzájemně nebezpečí, které stáhne pojistovatele, a tu mluví se o pojišťování vzájemném. Pojištěný je tu zároveň sám pojistovatelem. Místo premii platí roční příspěvek, jehož výše řídí se dle škody, kterou

společnost pojistovací má toho rokuhraditi. Příspěvek vybírá se však již napřed a kvóta neupotřebená se pak jednotlivým účastníkům k dobrému připočte. Smlouva pojistovací potřebuje pravidelně písemného osvědčení. Pojistovací ústav vydává o pojištění pojistku. Škoda, proti které se pojištěný zabezpečuje, může býti různého druhu. Může vzejíti z jisté pohromy (ohně, krupobití, vloupání, ztroskotání a pod.), může býti také náklad, který má někoho postihnouti (služba vojenská, porotní zasedání, výbava), anebo nemoc, útraty a smrt pojištěnce. Při smrti je vlastně pojištěn někdo jiný, než osoba, s kterou pojistovací smlouva byla uzavřena. Ve prospěch třetí osoby může však zníti i každé pojištění; třetí osoba musí však, pokud nejde o pojištění životní, na věci býti súčastněna. Při pojištění na život vyplácí se summa, která byla pojištěna; při jiném pojištění vyplácí se však jen skutečně utrpěná škoda. Pojištění na větší obnos, jakož i pojištění dvojité je neobvyklé. Pojistovatel, který pojištěnou summu vyplatiti má, může se zase sám pro škodu, která mu z vyplacení pojištěné summy hrozí, zajistiti (Rückversicherung).

Novější doba zavádí pojišťování nucené. V německé říši je to pojišťování domů a pojišťování dělnické. Dělnické pojišťování rozpadá se na pojištění pro případ nemoci, úrazu a invalidity nebo stáří. Při pojištění na případ nemoci obdrží nemocný lékařské ošetření a podporu na 13 neděl. Pro případ úrazu dostává pojištěný od 14. týdne po úrazu rentu. Pro případ invalidity a stáří 70 let bere pojištěný doživotní rentu 120 - 800 marek.

Příspěvky na toto pojišťování platí při pojišťování úrazovém zaměstnavatelé, při nemocenském $\frac{1}{3}$ zaměstnavatelé, $\frac{2}{3}$ dělníci, při pojištění pro případ invalidity a stáří $\frac{1}{2}$ zaměstnavatel a $\frac{1}{2}$ dělníci. Stát však připlácí na každou rentu sám 50 marek. Při pojišťování pro případ nemoci nebo úrazu nastává pojištění vstupem do závodu. Při pojištění pro případ invalidity nebo stáří je nucené přistoupení. Renta nabývá se tu však jenom v tom případě, odvádějí-li se po delší čas již příspěvky.

IX. Smlouva o doživotním důchodu.

Smlouva o doživotním důchodu byl vlastně také výměnek. Keč výměnek zahrnuje oprávnění různého druhu a je zvláštní formou pro převody majetku selského. Bylo tudíž o něm jednáno na jiném místě.

Vlastní smlouvy o doživotním důchodu mají svůj počátek v 13. století v městech. Jedna strana dává kapitál, a druhá se zavazuje, že jí doživotně v ustanovených lhůtách platiti bude důchod. Touto časovou obměřeností liší se doživotní důchod od rent jiných, které i na dědice přecházejí a proto také věčnými se zovou. Kapitál na doživotní důchod určoval se počtem pravděpodobnosti hledíc ke stáří důchodníka. Důchod byl buď na jeho osobu obměřen, anebo přecházel po jeho smrti ještě na osobu jinou a odpa- dal teprve smrtí této. Důchod mohl však příslušet také více osobám. Při tom mohlo býti stanoveno, že důchod se nemění, zemře-li jedna z nich, a že zaniká teprve, až

země osoba poslední.

Důchod může býti vyplácen osobě, která dala kapitál, ale dle ujednání stran i osobě třetí a to hned, anebo teprve, až nějaká okolnost nadejde, na př. smrt manžela nebo otce při pensi vdovské a sirotčí. Partikulární práva mají také předpisy o zaniknutí důchodu přivoděním xlym činem dlužníkovým na př. zavražděním nebo zabitím důchodníka. Celý kapitál dlužno tu vrátiti. Byl-li tento zanik přivoděn sebevraždou nebo trestem smrti u důchodníka, má se vrátiti kapitál s odpočtením zaplacených již dávek. N. o. z. o. skýtá pro tyto případy jen odškodninou. Nadejde-li smrt důchodníka, měla se platiti renta dle některých práv v posledním roce jen až do dne úmrtí, dle jiných za celý poslední rok.

Smlouvy s jednotlivci o doživotním důchodu jsou údké. Zabývají se jimi hlavně zvláštění k tomu zřízené ústavy.

X. Papíry na řád a papíry majiteli svědčící.

(Orden- a Inhaberpapire).

Jak již uvedeno, platil slib dlužníkovi jen tomu, vůči komu byl učiněn. Věřitel nemohl tedy svou pohledávku na jiného převést. Dotčené již doložky: „cui dederit hanc cautionem ad exigendam“ zavazovaly však dlužníka, aby platil i jinému, než převodnímu věřiteli.

Z různých těchto doložek došly v románských zemích největšího rozšíření ty, které rozkaz věřitele značily. Pro tento rozkaz vešlo pak v obvyčej pojmenování „ordre“. Toto pojmenování vytlačilo pak i v Německu různé jiné doložky. Doložkou takovou byl i jiný presentant papíru než převodní věřitel oprávněn dluh vymáhati. Papír tento musil se však dostat do jeho rukou převodem převodního věřitele. Převod dokazoval se zvláštěním listem převodce. Příběhem času stalo se pak zvykem, že prohlášení o tomto převodu zapisovalo se na samém listu, který se převáděl. Podle francouz-

ského vzoru byl tento převod poznamenán na rubu papíru (in dorso), poznámka tato pak zvána odtud indossament. Původně bylo možno papíry jen jednou převést. Opětovná indossace přípustná nejprve při směnkách, později vůbec. Doložka na ordre, která česky nesprávně se překládá „na řád“, stala se pak vůbec poukazem k udílení dalších rozkazů, takže posléze legitimovala každého majitele papíru, třeba by jenom z této doložky své právo ke papíru odvozoval. Hlavními druhy papírů na řád jsou směnky. Mimo to sem patří různé papíry práva obchodního. Indossament, pro který se užívá také slovo „gio“, může být dvojího druhu: indossament úplný a neúplný neboli indossament in bianco. Při indossamentu neúplném píše převodce (indossant) na rub listu pouze své jméno. Plný indossament obsahuje převodní doložku se jménem nástupce (indossatáře) a s podpisem převodce. Indossament slouží v první řadě ke převodu vlastnictví papíru. Může jím však zároveň být i jen právo používací nebo zástavní

nebo jen plná moc na př. k inkassu být udělena. Glukník povinen je platit pouze tomu, kdo nepřetržitou řadou indossamentů je legitimován. Při členských listech, rubopisem převoditelných, zjednává indossament nárok na zaplacení indossatáře do seznamu členů.

Ztratí-li nebo znič-li se papíry na řád, mohou zvláštním výživacím řízením prohlášeny být za amortisované. Na základě rozsudku, který se o řízení výživacím vyda, může se provádět právo z papíru proti každému, kdo je z něho zavázán.

Papíry na řád lze zabavit tím způsobem, že je soudní vykonavatel držiteli odejme. Zabavení zjednává právo zastavní k papíru i ke právu z papíru.

Doložku na řád možno také vyloučiti, takže papír zní pouze na určité jméno. Papíry tohoto druhu zovou se rektapapíry.

Mimo papíry na řád a rektapapíry zná však německé právo také papíry bez všeho jména oprávněného věřitele; jsou to papíry majiteli svědčící (au porteur, Inhaberpapiere). Oprávněným

z papírů je tu ten, kdo papíry tyto má ve své držbě. První papíry podobného druhu přicházejí již v právu langobardském v 11. století. V Německu rozmohly se teprve ve století 13. a 14. Obvyčejně se uvádalo při nich dvoji formy. Papír měl na určité jméno a alternativně také na každého, kdo papír bude mít ve své ruce, anebo vůbec pouze na majitele. Každý majitel byl oprávněn práva z papíru vymáhati. Tak papírů nabyt, nemusil dokazovati. Po recepci žádán od majitele papíru prokaz, že papír na něho řádně přešel. Přes to však právo obvyčejové a také zákonodárství novější přivedly papíry majiteli svědčící k jejich původnímu principu. Papíry majiteli svědčící nosí v sobě svou hodnotu a jsou proto papíry se svou vlastní hodnotou, papíry cenné. Držba jich je důvod práva.

V papíru může býti slib pouze abstraktní, po většině je však v něm udán určitý právní důvod.

Papíry majiteli svědčící mohou býti různého druhu: mohou opravňovati k právu osobnímu, věcnému a obligacnímu. K právům osobním

ve spolku opravňuje na př. akcie. K právům věcným pozemkové a rentové dlužní listy, pokud se na zavalený pozemek nějaký vztahují a na majitele zni. K právu obligacnímu opravňují papíry peněžní a ostatní papíry jisté plnění přislibující. Papíry peněžní mohou býti rázu rozdílného. Mohou určeny býti pro massy, jako papírové peníze, anebo jsou pro jednotlivce jako spořitelni knížka. Peněžními papíry může se přislibovati určité plnění aneb i plnění neurčité, jako na př. při losích. Papíry na jiné plnění jsou zejména vkladní listy, lístky a známky v obchodě kolující, jako lístky železniční, divadelní, lázeňské, známky na jídlo, pivo a pod. Některé druhy papírů nebe vůbec na majitele vydati, tak směnky a listy v horních kuckech.

Papíry peněžní, papírové peníze i dlužní listy majiteli svědčící lze vydávati pouze se svolením státním. Papíry proti záporům tímto vydané jsou neplatné, a vydatel zavázán k náhradě škody.

O právu k papíru platí předpisy věcného práva k movitostem. Podle německoprávního principu je však vindikace při nich vyloučena.

i tehdy, byly-li papíry ukradeny, pokud jen nabyvatel je v dobré víře. Jako movité věci mohou i papíry majiteli svědčící býti exekučně zabaveny.

Kdo je držitelem papíru, může žádati to, k čemu jej papír opravňuje; ne ovšem ten, komu byl papír pouze půjčen nebo u něhož byl papír pouze uložen. Zastavení papíru zjednává i právo ku pohledávce z papíru.

Dlužník legitimaci majitele zkoumati nemusí. Je však povinen tak učiniti, kdyby jeho jednání odporovalo poctivosti i dobré víře právního styku (Freu und Glaube).

Papíry majiteli svědčící mohou inkulovány býti na určité jméno; tím přestávají svědčící majiteli a stávají se rektapapíry. Převod u nich neděje se více převodem z ruky do ruky, nýbrž zvláštním prohlášením, které o převodu musí býti vydáno. Inkulace papíru zajišťuje majitele před jeho odcizením a ztrátou. Na majitele svědčící dluhopisy ruských, německých a pruských mohou také v dluhy knihovní býti přeměněny. Dluhopisy tyto odevzda-

jí se totiž státu, a dluh zapíše se do ruské nebo státní dlužní knihy se jménem dlužníkovým. O dluhu takovém platí pak obecní předpisy práva obligáčního.

Ztratí-li neb zničí-li se papír, zaniká právo z papíru. Positivní předpisy právní skýtají tu však jakýsi surrogát papíru ztraceného nebo zničeného. Papír takový lze prohlásiti za bezúčinný, lze jej amortisovati. Nálex o bezúčinnosti nebo amortisaci nahrazuje tu pak původní papír. Amortisaci nebo prohlášení bezúčinnosti je však vykloučeno, není-li již v samém papíru povoleno nebo jako nepřipustné uvedeno. Na žádost dosavadního majitele zahájí se zvláštní výzývací řízení v příčině ztraceného neb zničeného papíru. Přihlásí-li se jeho držitel, zastaví se řízení, a navrhovatelé jest se domáhati práva svého na nynějším držiteli papíru. Dokud není papír za bezúčinný prohlášen nebo amortisován, je stále předmětem právního obchodu, a může na základě jeho dlužníkem také býti placeno. Novější zákonodárství na návrh zahajovatele výzývacího řízení toto placení zastavuje (Zahlungssperre).

O tom, jak při papírech na řád a při papírech majiteli svědčících závazek povstává, názhledy se různí. Kreační theorie klade vznik závazku již do zřízení papíru. Závazek vzniká tu tedy jednostranně. Theorie emissní přidává k tomu ještě předání papíru v ruce jeho nabyvatele. Šiní theorie kladou vznik závazku do smlouvy převodní, kterou se vlastnictví papíru vydavatelem převádí a nabyvatelem nabývá. Pro určení pevné povahy vzniku závazku podává výklad historický vznik papírových obligací. Papír je listina konstitutivní, která právo samé zakládá, užíje-li se při tom všech podle práva potřebných náležitostí. Těmito náležitostmi bylo vedle vyhotovení listiny odevzdání listiny vydavatelem do rukou toho, pro něhož byla určena. Základ papírových obligací je tedy smlouva.

II. Ručení za škody.

U římském právu ručí se pouze za škodu, která způsobena byla zblým úmyslem nebo nedbalostí. Německé právo naproti tomu

zavazuje ku náhradě za každou i bezvinnou škodu (Wer unwillig gethan, muss willig zahlen). Náhrada škody neplyne tu ze zavinění, nýbrž z činu, kterým škoda byla způsobena. Škodu musí tedy nahraditi i ten, kdo je vůbec nepřičítelný, i ten, kdo ji neavinil, ba i ten, kdo jen v nutné obraně jednal. Partikulární zákonodárství po recepci přijalo však v základě principy práva římského o potřebě viny, ale názory německoprávní jevíly i tu jakýsi vliv potud, že zčásti stanovena povinnost k odškodnění i u dětí a osob duševně nespůsobilých. U pruského Landrechtu ručí za škodu děti, slabomyslní a šílení, nelze-li dosíci náhrady od jejich rodičů a dohlížitelů, ale jen potud, pokud škůdci není tím odňata potřebná výživa, dítěti prostředky ku vychování podle jeho stavu. Toto stanovisko přijal také n. o. z. o. Z různých případů, kdy škoda se nahrazuje, třeba vytknouti náhradu z tělesného poškození a zabití, mimomanželskou soulož, poškození zvířaty a třetími osobami a úředníky.

1) Zabití a tělesné poškození. Za zabi-

tého platil se dle staršího německého práva jeho rodině odklad. V právu pozdějším stihal při zlém úmyslu a vině pachatele trest. Odklad bylo pak platiti jenom mimo zlý úmysl a vinu. Po recepci odklad sice odpadl, ale rodině zabitého přimávan nárok na náhradu všech výloh a všeho toho, co jí smrtí jejího člena ušlo.

Při tělesném poškození nahrazoval se zprvu taktéž díl odkladu, anebo platila se jistá určitá pokuta. Později platí se pokuta a nahrazuje škoda, která tělesným poškozením ve jmění poškozeného povstala.

Po recepci vřito tu souhlasných principů práva římského. Poškozený má nárok na léčebné, náhradu výdělku po čas léčeni a všechen úbytek pro budoucnost, který mu z jeho případné nespůsobilosti vzejde. I na znetvoření bere se ohled, zejména při ženském pohlaví, pokud se tím vyhlídka na sňatek zmarí. Mimo to přisuzuje se novějším zákonodárstvím i bolestné. O náhradě za bolesti mluví se teprve v pramenech 15. století. V tělesným poškozením uvedl v souvislost náhradu za bolesti Carpov, učí, že

poškozenému dáti jest náhradu i za jeho bolesti. O. z. o. n. přisuzuje pro případ zabití náhradu pohřebního, rentu těm, které zabitý žít byl povinen do té doby, do které by asi byl žil, a průměrnou rentu osobám, které měly nárok na služby zabitého. Pro případ tělesného poškození dává nárok na rentu za zmenšenou způsobilost výdělkovou a zvýšení osobní potřeby a dále slušné odškodnění v penězích za škodu immaterielní, do níž i bolestné počítati dlužno. Klausální souvislost mezi činem škůdce a škodou třeba pro případ sporu dokázati. Zákonodárství pruské (1838) a německé (1871) zavazuje však majitele obzvláště nebezpečných podniků, při nichž úrany často povstávají, ku náhradě škody zabitím nebo tělesným poškozením, které v podniku nastalo, pokud nedokáže vlastní vinu poškozeného nebo vis maior. Rakouské právo (zákon ze dne 5. března 1869) vyslovuje tu právní domněnku viny podnikatele.

b) Nemanivelská soulož. Kdo souložil s bezúhonnou nevdanou ženou, byl již podle star-

šeho práva povinen zaplatiti rodině nebo jejímu poručíkovi pokutu. Podle práva židovského, které přešlo i do kanonického práva, měl svůdce dívku svedenou za ženu si vzít, nebo nechtěl-li tomu její otec, věno jí dáti. Toto půsbné ustanovení zmírněno na pouhou alternativu zemitby nebo dáni věna. Dle různých práv má tento nárok jen osoba, která ze souložě obtěžkala. Nárok měla však pouze osoba bezúhonná, i vdova, ne však osoba, která dříve již jednou byla těhotná, a také ne osoba, která na to s jinými muži pomě začala, nebo za soulož peníze vzala. Naproti tomu náhrada šestinedělí může od kterékoli ženy býti požadována. I tento nárok nemá místa tam, kde jako v n. o. z. o. platí exceptio plurium concubentium, anebo jako v code civile, kde po otcovství pátrati není dovoleno.

N. o. z. o. nedává žádného nároku za defloraci. Byla-li však nějaká osoba hrozbou, lstí nebo zneužitím poměru služebního k souloží pohnuta, má nárok i na náhradu škody imaterielní.

c) Poškození zvířaty. Dle staršího německého

keho práva rucí pán zvířete za každou škodu, kterou toto způsobí. Dle některých práv hradí však jen $\frac{1}{2}$ nebo $\frac{2}{3}$ škody a může se často všeho rucení sprostiti, vydá-li zvíře poškozenému. Je-li zvíře odevzdáno dohledu pastýře nebo svěčeno kočím, rucí pouze tito za škodu, a toliko nelze-li jí dosíci nebo utekl-li koci nebo pachtýř, rucí i pán. Právo toto shodovalo se v celku s právem římským. Partikulární práva činila však rozdíl mezi zvířaty divokými a krotkými. Za zvířata divoká rucil vlastník zvířete vždy, neměl-li poškozený na své škodě sám vinu. Za krotká zvířata rucil vlastník, byly-li mu známy jejich nebezpečné vlastnosti, a opomenul-li v této příčině učiniti potřebná opatření. N. o. z. o. vrací se tu zase k názorům německoprávním. Vlastník zvířete rucí za každé poškození, které zvíře způsobí (§833).

Od 16. století vydávají se také zvláštní předpisy, dle nichž pán honitby je povinen nahraditi škodu, kterou způsobí zvěř v přílišném množství dřevu. N. o. z. o. zavazuje majitele honitby, aby nahradil škodu, kterou

zvíř zpusobí na pozemku a na plodech oddělených, dosavad však neodverenyých.

d) Poskození osobami třetími. V nejdávnější době byl otrok roven zvířeti, stejně tedy jako u zvířete ručil pán za škodu, již zpusobil otrok. Ie některých práv mohl se však pán této povinnosti zbavit, vydal-li otroka poskozenému. V pozdějším právu ručí však pán také za čeledína, který škodu zpusobí, ponechá-li jej dále ve své službě, dovědiv se o škodě. Pán ručí též za osobu cizí, kterou do své domácnosti přijme.

Kdo se k nějakému plnění zavazuje, ručí za škodu, již jeho zřízenci při výkonu plnění zpusobili („ das ist darumb gesetzt, dass man siecht voran dy wirtleut und nicht di ehalten.“ Ruprecht frysinský II. c. 39).

Rímské právo stojíc při náhradě škody na principu viny, činilo za třetí osoby zodpovědným jen tehdy, mohla-li tomu, kdo za ně ručil, vina býti přičítána. Vina taková zde byla, vyvolil-li si pro své služby osoby nezpusobile aneb zanedbal-li nad svými zřízenci

potřebný dohled (*culpa in eligendo et custodiendo*). Jen výminkou se činil zodpovědným pater familias za otroky a osoby jeho moci podrobení, hospodští a lovníci za krádeže a poskození, které jich lidé na majetku cestujících zpusobí a vlastník bytu za škodu, bylo-li z tohoto bytu co vyhozeno nebo vylito.

Pod vlivem práva římského žádalo tudíž i partikulární zákonodárství při ručení za škody culpa in eligendo et custodiendo. Nicméně praxe těchto úzkých předpisů nedbala, a hledíc k potřebám praktického života, rozšiřovala výminečná ustanovení práva římského na případy jiné. Z novějšího zákonodárství nepřijalo princip práva římského právo francouzské, Ie čl. 1384 code civile ručí rodiče za své děti, učitel a mistrové za své schovance a učedníky, pokud jsou pod jejich dohledem. N. o. z. o. sice tyto předpisy práva francouzského reeipoval, ale pro obor smluvních závazků připustil protidíkar, že zaměstnavateli žádná culpa in eligendo nebo custodiendo přičítána býti nemůže (§ 831).

e) Poskození svědků. Ijým přípo-

kdádním k určitému statku, svým zvláštním důchodem, svou dědičností a malou svou souvislostí s centrální mocí jsou středověké úřady samostatné. Způsobí-li tedy úředníci škodu, je se přímo na úřednících odškodnění domáhati.

Poměry tyto se změnily, když místo feudálního úřadnictva nastoupilo úřadnictvo placené, doživotně ustanovované. Změna tato musila vésti nutně a logicky k ručení toho, jehož orgány úředníci byli, k ručení tedy státu, obce neb jiného veřejného svazku. Soudobně platné římské právo principu tomuto nepříčalo, vidouc ve zřizencích státních ne orgány, ale zástupce státu, a vztahujíc na ně předpisy o culpa in eligendo.

Praktická potřeba xarí tu cestu náhledům novým. N. o. z. o. stázkou tohoto ručení ještě xplna nerozřešil, toliko pro obor poměrů soukromoprávních (modej) učinil stát zodpovědným za poklesky úředníků. Pro obor poměrů veřejnoprávních činí za poklesky zodpovědnými pouze úředníky. Nechal však v platnosti předpisy zemského práva, pokud stanoví zodpovědnost státu za úředníky.

Díl III.

Právo rodinné.

Oddíl I.

Právo manželské.

§ 52. Doba před reformací.

Germanské manželské (é, Éwa) bylo od pradávna doživotní společenství jednoho muže s jednou ženou. Více žen měli v pohanské době jin velmožové. Od dob křesťanských zvyk ten však pomínil, a u Langobarďů stihaly dokonce vysoké tresty toho, kdo za života prvního manžela nové manželské uzavřel. Germanské manželské novstavalo za doby nejdávnejší buď kupem nebo lupem. Žena unášená ze své rodiny se svou vůlí (únos) nebo proti své vůli (lup). Při lupu musila uzavřená rodina odkladem uloupené ženy

býti usmířena. Okolnost tato přiměla některé badatele k domněnce, že koupě nevěsty je pozdější vývoj z lupu. Obojí forma trvala však asi dojista samostatně vedle sebe. Cena za ženu rozdělena mezi příbuzenstvo. Manželství z lupu bylo však tehdy platné, přichýlila-li se žena k únosci, byvši mezi něho a rodinu postavena. Někteří mají za to, že stává se právoplatným, když byla soulož vykonána. Implouva svatební uzavírána mezi ženichem a otcem nevěsty nebo celým jejím příbuzenstvem. Volení nevěsty se neřádkalo, poněvadž se považovala za předmět koupě. Toliko svobodná žena nemohla býti ku snátku nucena. Koupě tato byla původně reálním kontraktem. Ženich dával peníze (nuptiale pretium, Mundschatz) a dostával nevěstu. Odevzdávání její dělo se zpravidla za šetření zvláštních symbolických znamení, jako odevzdání ošepu a podobných znaků mundia, z kterého nevěsta vycházela. Na to odváděl si ženich nevěstu domů, aby provedl soulož, kterou teprve, alespoň podle pozdějších pramenů, manželství stávalo se perfektním. Později rozpadala se

koupě nevěsty (Brautkauf) na dva akty: zasnoubení (desponsatio) a odevzdání dívky (traditio puellae). Peněz placený ženichem dával později otec nebo držitel mundia nevěstě do manželství, takže to bylo vlastně věno, dávané ženichem nevěstě. Nebylo-li plněno držitelem mundia, nebyla-li tedy dívka odevzdána, nemohlo se na to žalovati. Jen pokudli propadl ten, kdo bez zákonného důvodu závazku nevyhověl. Nevěsta, lida že to byla vdova, nemohla však jednostranně ustoupiti. Byla ženichu věcností povinna a dle některých práv pro tělesné obcování s jiným stejně jako cizoložnici trestána. Byla-li unesena někým třetím, měl ženich i držitel mundia (Vormund) proti němu právo žaloby. Jouhlasil-li držitel mundia s únosem, propadal pouze ženichovi pokudli, tento však právo žaloby neměl.

Společenství mužů a ženy bez oddavků zakládalo manželství nižšího stupně (Kebs - nebo Friedelehe). Manželství toto rovnalo se v právně povinnosti manželů mezi sebou, ochrany manželství naproti třetím osobám a částečně

i diictví dětí v rodině manželové, manželství řádnému. Ale naproti držiteli rodinné moci nad ženou (Mundwalt) bylo obmezeno. Tento měl i nadále mundium nad ženou i zplozenými dětmi. Z manželství tohoto vyvinulo se později manželství morganatické.

Otoci nemohli až do IX. století řádně manželství uzavíratí. Pán mohl muže i ženu od sebe odloučiti a ženu komukoliv jinému přidělití. Později bylo vsáck spojení jich chráněno.

Manželství zakládalo jednak moc muže nad ženou, ale také zodpovědnost za její činy. Žena nabyla práva na zaopatření pro případ vdovství (widem) a nemohla také svévolně býti zapuzena, jinak příbuzní její mohli žalovati na zaplacení dvojitěho widemu a opovídati boj na život a na smrt. Toliko žena sızoložná mohla býti odstraněna. Ale langobardského práva mohl jí muž do otroctví prodati, a čivila-li úklady jeho životu, i zabítí. Právní účinky manželství povstávají

teprve vykonanou souloží. Místo formálního zasnoubení a odevzdání dívky nastoupilo v pozdější době oboustranní zasnubování a oboustranní oddávání za svolení držitele rodinné moci.

Rozepiti mohli se manželé po obaplném ujednání mezi manželem a příbuznými ženy volně. Jednostranně mohl manžel vystoupiti z manželství jen pro řádnou příčinu, na př. pro neplodnost ženy. Byli kdo z manželů mimo muž postaven (Friedlos), bylo tím jeho manželství rozvázáno.

Do IX. století pořádají poměry manželské předpisy královské. Odtud snaží se však církev osobiti si zákonodárství a pravomoc manželskou. Stalo se tak z části na základě nepravých dekretů a kapitularií Pseudoisidora a Benedikta Levity, z části za Řehoře VII. a jeho nástupců. Veliký vliv měl tu obzvláště Gratian, kteřý ve svém dekretu sebral v soustavném zpracování výroky církevních otců, koncili a papežů o manželství.

Jeho dílo čteno na universitách a nabývá tak obecní vážnosti, zařaděno bylo v corpus iuris canonici a stalo se tak církevním zákoníkem pro poměry manželské. K vítězství dopomohlo mu také mínění theologů, od III. století projevované, že manželství je svátost. Zastáváno bylo nejprve Petrem Lombardem (+ 1160-64), přijato také do Gratianova dekretu a obecně předpokládáno ve sbírce dekretalů Řehoře IX. z r. 1234. Nejdůležitější ustanovení kanonického práva byla tato:

1.) Snoubenci mají hlásiti se u kněze, chtějí-li sňatek uzavřítí. Tento zkoumá, zda tu není překážek manželství, čími za tou příčinou veřejnou vyhlášku, proclamatio, a zapovídá sňatek, je-li tu překážka. Sňatek sám pak požehnává před kostelními dveřmi nebo před kostelem: in facie ecclesiae nebo ad valvas ecclesiae.

2.) Místo dřívější formy uzavírání sňatku prohlášeno berforemní svolení snoubenců za postacitelné (consensus facit nuptias).

3.) V souhlasu s římským právem byl k uzavření sňatku manželského potřebný věk u mužského pohlaví na 14, u ženského na 12 roků uvcín.

4.) Rozloučení manželství zapovězeno, přípustěno však jeho rozloučení papežskou výsadou nebo rozsudkem, nebylo-li tělesné spojení (copula carnalis) vykonáno (matrimonium consumatum). Zavedeny dále různé záповědi manželství, jejich nedbání mělo v zářpěti jeho neplatnost. Přis to však dovedlo si i světské zákonodárství na manželství svůj určitý vliv uřaditi. Tak žádají některá práva svolení otce nebo poručníka ku sňatku dcery nebo poručenky, svolení otce ku sňatku syna, pokud nedosáhl věku 20. let, stihající neposlušnost ztrátou výbavy i práva didického. Naproti tajným manželstvím, od církve za platná prohlašovaným, reagovala státní moc požadavkem formálnosti, které svědkové musili dosvědčovati. Právní následky manželství vzhledem ku právu didickému a jmění manželů nastávaly, jakmile vstoupili do man-

zelského lože. Část právních předpisů rozuměla tím tělesné spojení, část pro obtíž důkazů spokojovala se s okolností, že se manželé před vstupením do lože rozpásali, a že je společná překryvka překryla. Tělesné spojení měl také dokazovati dar jitění (Morgengabe), dávaný manželem manželce po první noci manželské, zvyk to dlouho v šlechtických rodinách zachovávaný a ještě v rak. o. z. o. zmíněný (§ 1233). Morgengabe zvalo se také donatio morganatica, donum morganaticum a dalo asi jméno t. zv. manželství morganatickému, při němž vdávala se manželka jen na Morgengabe, nikoliv na ostatní rodinná práva a výsady manželovy. Sňatky toho druhu zvaly se také k levé ruce, poněvadž manžel při odavkách podával své ženě levou ruku. Právní následky jich upravovány zvláštní smlouvou.

Převládají s nestejnorodými ženami, později i se stejnorodými, nechtěla-li se zejména dědická práva dětí z dřívějšího manželství zkrátiti. Právo takových sňatků poskytují vyšší šlechtě její autonomní domácí

řády, platné dnes i v německé říši podle n. o. z. o. Při morganatickém manželství vrácejí se následky manželství v přičině manželky a dětí smlouvou. Pojme-li muž vyššího stavu manželku stavu nižšího (disparagium), nastupují následky v přičině manželství děti samy sebou. Manželství je sice platné, ale neskytá dětem a manželce stavovských výhod manžela a práva v dědičnou posloupnost ve jméni rodinné. Nárok na slušné zaopatření se ovšem neodpírá.

§ 53. Doba po reformaci.

Reformace porušila církevní jednotu práva manželského. Dala vznik protestantskému právu manželskému, kteréž je státním předpisem podrobilo. Příběh doby dospěl pak ke manželství bezkonfessiijnímu, platnému pro všechny konfesse nebo jen pro osoby bez konfesse. V protestantských státech posunuta způsobilost zasnubování a uzavírání sňatku

až do 25. roku. Poskytována však dispensace. Při osobách pod mocí otcovskou nebo poručnickou žádáno povolení otce neb poručníka.

Sňatky proti těmto předpisům byly buď neplatné nebo dávaly rodičům právo odpíratí dcerám výbavy anebo děti vůbec vyděditi. Ku zasnoubení i sňatku žádalo se veřejnosti. Církevní oddávky nebyly nutným požadavkem. Evangeličtí zeměpánové osobovali si vůbec právo poddané od církevních sňatků dispensovati. Následovalo-li po řádném zasnoubení těhotenství snoubenky, mohli snoubenci dle zákonů 13. a 14. století býti nuceni, aby dodatečně církevní sňatek uzavřeli. Zápovědi manželství značně sníženy, po rozvodech připouštělo se manželství nové. Rozvody tyto vyslovovaly se buď soudními rozsudky anebo milostí zeměpána. Manželství zeměpánovo rozváděl zvláštní soud smírčí, nebo také evangelická právníká fakulta, nebo zvláštní za tím účelem sestavené konsistorium. Tridentský koncil vystoupil proti protestantskému zákonodárství ve věcech manželských v

usnesení svém dne 11. listopadu 1563: celou řadou usnesení. Dogmatizoval manželství jako svátost, vyhradil zákonodárství a soud nad ním církevi, a kdo by tomu odporoval, tomu hrozil exkomunikací. Dosavadní bezformnost uzavírání manželství umožnila protestantům, kteří žili v katolických zemích, aby beze všech obtíží platná manželství uzavírali. Tomu mělo býti zabráněno a předepsáno tudíž, že vše veřejti ve sňatek manželský musí býti prohlášeno, „in aesente parochio ordinario et duobus vel tribus testibus“, při čemž dostacila i jeho assistencia passiva.

Kde stát protestantským svým poddaným na pomoc tím nepřišel, že pravomoc ve věcech manželských světským soudům vyhradil, musili protestanté za účelem uzavření sňatku manželského před katolického kněze se dostavovati, jinak bylo jejich manželství neplatné, děti z něho pošlé nemanželské a k dědictví nepřisobilé.

Sňatky mezi protestanty a katolíky, t. z. smíšené sňatky, byly sice po augšpur-

ském náboženském míru z r. 1555 platny, ale nebylo žádného přiměřeného soudu, který by o manželských sporech, tuto vzniklých, rozhodoval. Ve většině německých zemí bylo však toto manželství zapovídáno, kteráž záповěď i pro cizince platila.

Od polovice 18. století počínají zákonodárcové pokusy, vytvářející bezkonfesiční státní právo manželské, a to nejdříve v Prusku v jednotlivých částech říše, Landrechtem z roku 1799 však v celé říši. Předepsány tu byly sice obecní církevní oddávky, kterýž výraz vůbec nehodil se na protestantské kazatele, takže jejich funkce při oddávání subsumována byla jako funkce státních zřízení. Než i katolický manžel mohl po rozloučení svého sňatku nové manželství uzavřítí.

V zemích rakouských vyprostil věci manželské ze zákonodárství a soudnictví církevního císař Josef II. Reformy jeho přešly i do o. z. o. z roku 1811. Konkordát ze dne 18. srpna 1855 přikázal však pravomoc ve věcech manželských zase církvi, a císařský pa-

tent ze dne 8. října 1856 vyhlásil zvláštní zákon pro manželství katolíků. Teprve konfesiční zákon ze dne 25. května 1868 obnovil zase důvější právo. Zákonodárství první francouzské revoluce odstranilo všechny církevní vlivy při manželství a prohlásilo uzavření jeho před státními úřady za jediné platnou formu (civilní manželství obligatorní). Francouzské právo rozšířilo se zejména v německých obvodech francouzského práva. Obecně zavedeno civilní manželství obligatorní nejprve v Prusku zákonem ze dne 9. března 1874. Zakony ze dne 6. února 1875 stalo se pak závazným pro celou říši německou, jsouc přijato též v n. o. z. o. Teprve po uzavření civilního sňatku mohou novomanželé vstoupiti ve sňatek církevní. V Rakousku zná se civilní manželství obligatorní při sňatcích osob bezkonfesičních, jako podružní tam, kde kněz oddati nechce z důvodu, který občanský zákon nemá.

Oddíl II.

Majetkové právo manželské.

§ 54. Historické základy.

První zprávy o majetkovém právu manželském podává již Tacitus ve své Germanii. Shledáváme v nich jeho základní obrysy. Čteme tu v kapitole 18.:

- 1.) Manželka muži něco zbraní přináší.
- 2.) Věno ne žena muži, ale muž ženě dává. Přítomni jsou rodiče a příbuzní a zkoumají dary, jež nejsou vybrány ženě k zálibě a okrase, nýbrž byci, koni v uzdě, oštěp a meč.
- 3.) Co žena přijímá, zachováti má dětem nezkráceně a v stejné hodnotě.

První je výbava (Aussteuer, Gerade, Ausradung). Manželka je jí vybyta ze své rodiny. Vycházejíc z rodiny jedné, musí býti přijata v rodinu druhou. To vyslovuje věno, které jí dává muž. Je to jen symbol, jehož jednotlivé věci nemohou trvale zůstati

věnem manželky, poněvadž časem se opotřebují a novými nahrazují. Manželka přijímá se do rodiny, ve které žije a trvá s dětmi i po čas svého vdovství. Vlastnictví všeho zůstává dětem. To je třetí zpráva Tacitova. Jméni tvoří tudíž jeden celek, jehož vlastníkem je muž, který vládne jako dux mundia a hlava rodiny. Za manželství není jiného jméni než mužovo. Výbava ženina splývá s ním, a co zbývá po jeho smrti, zůstává dětem, a sice synům, kteří vládu v domě přijímají, jsouce povinni své sestry živiti a při snátku vybývati. V tomto jméni jako oprávněná, nikoliv na milost odkázána, žije i vdova. Z počátku tvoří jméni jen movitosti, ale když vzniká soukromé vlastnictví k nemovitostem, jsou ženy nezpůsobilé, aby je měly. Vystupují ze své rodiny, kde na nich žily, a žijí na nich jako manželky a vdovy také v rodině nové. Nějakého uštvacího práva na nemovitostech dětmi zděděných však vdova ještě nemá. Chlebí na nich pouze a nemůže odporovati, prodají-li se. Vývoj právní dává právu

vdovy určitéjší obrysy. Podíl manželky na statku mužově dává u Langobardů vdově právo na jeho díl. V Německu tvá celkem po dobu práv národních stav Tacitem vylišený. Vybava ženina plyne do jmění mužova. Toliko ornamenta muliebria zůstávají ženě. Manžel vysazuje jí naproti tomu (tanto dono) dos, jejíž užívání jí i pro případ opětního sňatku zůstává, ale vlastnictví její je vyhrazeno dětem (Verfangenschaftsrecht). Mimo to chlebí žena na statku manželově. Děti mohou toto chlebení vyloučiti, vykážou-li vdově nějakou část jmění ku doživotnímu užívání. Poměry tyto odpovídají době, kdy dcery nebyly ještě při právu dědičném na roven postaveny mužům, jsouce z otcovského domu vybyvány jen movitostmi, bez vši naděje na nějaké další jmění. Průběhem doby pozdvihá se však rovné právo dědičné s bratry a tím zdvihá i majetkové právo ženy vdané i vdovy. Statek, který žena do manželství přináší nebo v manželství dědí, nemůže spadnouti prostě na manžela, a manželka nemůže více jen pouhým právem pozíva-

ším býti odbyta. Z normanických tvarů přechodních, které tu povstaly, vyruštají jako závěr vývoje dva systémy. System zevního statkového spojení (Güterverbindung) a system statkového společenství (Gütergemeinschaft), principy to, které s různými odchylkami a také mezi sebou pomíšený, majetkové právo manželské pořádají.

Při prvním (nesprávně také Güterverwaltungsgemeinschaft) zůstávají statky zevně spojeny, právně však rozloučeny, a proto zove se tento system také společenství formální. Správa a užitky spojeného jmění přísluší manželce. Vývoj právní dospěl k tomuto systému uravnění jmění rodinného. Statek do manželství přinášející a v manželství dědění neodnímá se nadobro rodině původní. Spadá na ni anebo zůstává vdově i pro nové manželství. Takový system, ač ne v provedení důsledném, nalézá se i v saském zrcadle.

Při soustavě statkového společenství spojuje se jmění manželovo a manželčino v jeden celek. Stává se jměním manželským (Chevermögen), pro něž se také užívá jména

vlastnictví pospolití (Gesamteigentum), jehož subjektem jsou manželé, a jež romanisující iurisprudence zvala dominium plurium in solidum. Vznik tohoto způsobu majetkového práva manželského podporovala volnost rodinného majetku. Nebyli-li spoludědicem zavázán, mohl přejít v rodinu druhou. Nově nabyté jmění (Erzungenschaft) po čas manželství je tu prvním krokem ke společenství, k němuž zejména cílý život hospodářský v městech přispíval. Tu zakládají se nové rodiny a vznikají nové domácnosti s novým jménem. Jméni nové je jmění společné, v němž rozhoduje většinou společná ruka manželů (Gesamte Hand), jsouc nucena zanechat je jen dětem z manželství tohoto poslym (Verfangenschaft). Posléze pada' i toto pouto a vytváří se čisté společenství statků, zvané také společenství hmotné neboli materielní.

§ 55. Doba před n. o. z. o.

Recepce římského práva přivedla do

německého práva nové živly. Princip římského práva, že jmění manželčino, pokud není věnem, v manželství odděleno zůstává, stál ve zjevném odporu s principem správy mužovy dle práva německého. Z kompromisu obou vzešly nové tvary. Vlivem zejména právníků saských vznikl ústav, který obvykle se označuje jako manželské právo užívací (ususfructus maritalis). Mimo to trval system statků spojených neboli společenství formální a dále system statků společných neboli společenství hmotné. Nově vzniklo společenství statků částečné.

I. Manželské právo užívací.

Při manželském právu užívacím zůstává manželce jmění, které do manželství byla přinesla, manželovi přísluší však na něm právo správy a užívání, o němž platí celkem zásady římského usufruktu a quasi usufruktu. Žena je oprávněna ke všemu nakládání tímto jménem, které se užívacího práva manželova nedotýká. Manžel neplatí tedy z jmění

ni toho dluhy manželčiny, které bez jeho svolení vznikly v době trvání manželství, ovšem však dluhy vzniklé před tímto manželstvím, jakož i dluhy společné domácnosti. Jinak musejí věřitelé manželčiny čekat, až užívací právo manželovo pomine, mohouce se po čas manželství hojiti toliko na jmění, které si byla sama pro sebe vyhradila. Podle některých právních jsou tyto dluhy vůbec neplatné, podle některých možno pro dluhy z deliktů sahnouti i na jmění v rukou manželových. Manžel je povinen, aby z důchodu manželčina jmění živil manželku a děti podle svého stavu. Tuto povinnost mají věřitelé manželovi, chtějí-li jeho právo užívací do konkursní podstaty vrátiti. Po zrušení manželství musí manžel vydati jmění manželčino jejímu dědicům, nýsa zodpověden za nahodilou ztrátu, nemoha však také pro sebe si ponechati nahodilé jeho rozmnožení. Jistotu za navrácení jmění dáti nemusel, obecnoprávní praxe však skýtala manželce zákonné právo zastavní na jeho jmění.

U zemích rakouských ovládaly man-

želské právo původně německoprávní zásady, kterým se však po recepci postavilo římské právo v cestu. Tak zejména platilo mezi sel-ským lidem po právu obyčejovém společenství statků. Teprve Josefsinský zákoník zavedl obecně římský systém odděleného jmění. Na téměř stanovisku stojí zákoník občanský. Manželu přísluší však správa jmění manželčina do té doby, dokud tomu manželka neodporuje.

II. Spojení statky.

Při soustavě statků spojených, neboli společenství formálním, přechází na manžela veškerá správa a užívání statku, který žena do manželství přinesla nebo v něm zdědila. Toliko statek, který si manželka pro sebe vyhradila (Sondergut, Einhandsgut), nepodléhá této správě. Manžel může volně nakládati všemi jejími movitostmi, jež nejsou určeny ku jejímu výhradnímu užívání. Nemovitosti může sčiziti jen se svolením jejího nebo v případě nouze, anebo je-li prodej nutný k výživě rodiny. Za dluhy

manželčiny před sňatkem ručí její jmění do manželství přenesené a v manželství nabyté. Za dluhy její v manželství ručí pouze její vyhrazené jmění, po zrušení manželství jmění na ni spadlé. Manžel ručí za ně jen potud, pokud k nim žena následkem svého hospodářského postavení v domě jest oprávněna, aneb pokud on sám dal k nim své svolení. Za dluhy manželovy může se sáhnouti na jmění manželčino jen potud, pokud sahá jeho dispozice v přičině tohoto jmění. Nemovitý statek je tedy vyloučen.

U pordejších právech městských může však manžel jmění manželčino i dluhy obtížiti. Manželka je dokonce z jeho činu osobně zavázána, takže se musí výslovně vzdáti všeho podílu na manželském jmění, chtěli pro své jmění budoucí všeho závazku býti prostá (beneficium abdicacionis). Při zrušení manželství spadá na ženu pouze to, co do manželství přinesla. Majetek tento zůstává však ještě nyní podpůrným předmětem exekuce věřitelů manželových. Manželka neřádá však pouze jen to, co vskutku zde ještě z

jejího jmění zbývá, nýbrž má též nárok na náhradu toho, co považito bylo k uspokojení věřitelů manželových a co buď pro dolus nebo nedbalost z jejího jmění ušlo.

III. Společenství statků všeobecné.

Při statkovém společenství neboli společenství hmotném tvoří, jak již uvedeno, veškeré jmění manželů jeden celek. Nečiní se tudíž rozdíl mezi jměním do manželství přeneseným a jměním později nabytým. Ovšem může manžel do manželství přinést jen to, co sám má. Obmezení plynoucí z děleného vlastnictví při svazku lenním, fideikomisním a selském trvá dále. Nežádného vzdání se při převodu jmění jednoho manžela na druhého není potřebí. Toliko při nemovitostech se žádá, aby se přepsal majetek manželky na jméno manželovo, anebo jmění manželské na jméno obou manželů. Manžel má právo správy, jemu přísluší úžitky. Ze některých práv

může i nemovitosti volně zcizovati, dle jiných vázán je na souhlas manželky. Něžádá-li jejího odporu, může manželka žádati aby jemu byla správa odníata a manžel do-cela za marnotratníka prohlášen. Na případ smrti pořizovati se může jen vrájemnými testamenty mezi oběma manžely anebo smlouvou dědickou. Jen někde platí tu odchylné předpisy. Jméni společné ručí za dluhy manželů před uzavřením sňatku, za dluhy manželky z deliktů a dále její dluhy, ke nimž manžel dal své svolení, anebo které učinila při řízení domácnosti. I zde musí se manželka po smrti manželovi podílu na společné jmění vzdáti, nemá-li pro budoucnost za dluhy manželovy za trvalé manželství vzešlé, ručiti. Žeší-li se společně manželství smrtí jednoho z nich, může nastati tři případy:

- buď dědi pozůstaly manžel celý statek,
- buď dělí se on s ostatními dědici,
- anebo zůstává na společném statku i s dětmi v nedělnosti.

IV. Společnosti statků částečné a vyhrazené jmění manželů.

Proti všeobecnému společství statků stavi se společnosti statků částečné, jež zahrnuje v sobě zejména tak zvané společnosti statků nabytých (Errungenschaftsgemeinschaft) a společnosti mobiliární (Mobiliergemeinschaft). Společnosti statků nabytých vztahuje se na vše, co manželé v manželství získali, aneb co jich společný statek jim vynesl. Tyto statky nabyté tvoří protivu statků, které do manželství byly přineseny anebo některému manželu darem nebo dědictvím připadly. Tyto statky jsou jich jméním vyhrazeným, k nimž čítati dlužno také jmění některému z manželů již před uzavřením sňatku připadlé anebo oboplným jich usnesením ze společného jmění vyňaté.

- Společnosti statků je tedy trojí druh jmění:
- 1) Jméni společné, které posuzovati dlužno podle zásad platných o společnosti statků vůbec.
  - 2) Vyhrazené jmění manželovo, nad nimž při-

sluší pouze manželovi dispozice.

3.) Vyhrazení jmění manželčino, nad nímž přísluší manželu správa a volné nakládání movitostmi, a manželce volné nakládání nemovitostmi, pokud se správa a užívání manželova nedotýká.

Ža dluhy manželovy ručí jeho jmění vyhrazené a jmění společné. Ža dluhy manželčiny jen její jmění vyhrazené, a také tu může manžel exekuci odmítnouti, vznikl-li dluh z právního jednání, jež přesahuje hranice její dispozice v manželské domácnosti. Ža dluhy obou manželů, dále za dluhy manžele jako zástupce manželského společenství, pak za dluhy manželky při vedení společné domácnosti, jakož i náklad na statek společný ručí nejen jmění společné, ale také vyhrazení jmění obou manželů. Po zrušení manželství obdrží manželka své jmění vyhrazené a polovici jmění společného, kolik ho zbyvá po uspokojení společných věřitelů. Jmění společné hraď také náklad, který pro účely manželské učinilo jmění vyhrazené. Jmění vyhrazené jednoho manžela hraď náklad, který

pro ně učinilo vyhrazené jmění manžela druhého anebo jmění společné.

V. Hěno.

Hěno (dos) ve smyslu římského práva rozšířilo se v Německu teprve po jeho recepci. Jsou to všechny věci, ať movité nebo nemovité, které manželka do manželství přináší. Jmění toto zove se také výbava (Ausstattung). Platí o něm obecné předpisy systému, jenž to které majetkové právo ovláda. Výbava má býti přiměřena stavu a jmění rodičů, již své dceři je dáti jsou povinni. Přijetím výbavy není dcera odbyta, nýbrž běží podíl i na dědictví pozdějším. V podíl její dědičský se však hodnota dotis započítá. Toliko u šlechty a dříve u selského lidu bývala dcera přijetím výbavy odbyta.

VI. Dar jitiní.

Dar jitiní zůstal v platnosti nejvýše

jen ještě u šlechty. Odevzdáním přecházel ve vlastnictví ženino a zůstával jí i pro púští snátek. Ztrácela jej však, bylo-li manželství vinou její rozloučeno. Manželu přísluší v příčině něho všechna ta práva, která mu vůbec v příčině jmění ženina přísluší.

VII. Vdovský podíl.

Zaopatření pro případ vdovství, t. zv. vdovský podíl, viduum, vidualicium, může býti přislíbeno buď posledním pořízením nebo právním jednáním mezi živými. Ale středověkého práva zajišťováno manželce doživotní užívání některých dílů jmění manželova. Později záležel vdovský podíl buď ve vdovském obydlí, buď v užívání pozemku a kapitálu, ve brani naturalii nebo peněžitých důchodů. Zpravidla řídí jej manžel z dobré vůle, jen tu a tam ukládá jej zákon nebo právo obyčejové. Ale mnohých zákonů pomíjí, provádě-li se vdova.

VIII. Obvěnění.

Jiný druh zaopatření vdov se rozšířil, když zejména ve šlechtických rodinách žena do manželství také kapitály donášela. Vzhledem k tomuto věnu řizována byla manželem contrados, obvěnění (Wiederlage, donatio propter nuptias). Dědicové vypláceli je po smrti manželově, jsouce povinni, aby je širokovali, nebylo-li v čas zapláceno. Ale dřívejšího saského práva mohla tu vdova žádati buď věno s obvěněním, nebo doživotní důchod rovnající se dvojnásobným širokým obvěněním.

§ 56. Majetkové právo manželské dle n. o. z. o.

Jakkoli se německé manželské právo majetkové dalo uvésti na několik základních forem, a to římské právo dotální, spojení statky, společenství statků nabytých a movitých a všeobecné společenství statků, přece bylo jeho tolik rozmanitých tvarů, že ke konci 19. století

všitkým jmění manželčina. Všechně manželčiny mohou se táhnouti na veškeré její jmění, jsouce při vymáhání svých pohledávek za trvání manželství obmezení uzivacím právem manželským, které musí zůstati nedotknutí. Právo manželovo končí vedle ustanovení zákona jeho smrtí, rozvodem a zrušením manželského společenství, dále také manželskou smlouvou, nikoli však jednostranným prohlášením.

Oddíl III.

Právní poměry z příbuzenství.

§ 57. Příbuzenství.

Nejdávější době zakládá svazek příbuzenský matka. Děti náležejí k rodině matky. Jsou majetkem rodiny. Kdo je zplodil, je lhovstjno. Materství je přesná, nepopíratelná skutečnost, lze je smysly sledovati, je předmět nazírání, kdežto otcovství je před-

metem úsudku. Proto říkají Římané: Mater semper certa est, pater est, quem nuptiae demonstrant. "Konal-li člověk, že v žilách jeho proudí krev jeho matky, musel přijíti na myšlenku, že i jeho sourozenci jsou s ním stejné krve. Přemýšlel-li dále, musilo mu napadnouti, že stejné krve jsou s ním i bratři a sestry jeho matky, pocházejíce spolu s jeho matkou od společné matky jine! Stopuje takto svazek krve, zakládání matkou a ženami vůbec, musil přijíti ku příbuzenství prostřednictvím žen.

Historická doba tohoto pojmu příbuzenství více merna. Příbuzenství tu zakládá muž. Vedlo k tomu asi zakupování žen z jejich rodin. Muž nabyval tím právní moci nad ženou i nad dětmi, kteří zplodila. Vyhradní panství mužovo nad ženou, nepochybnost otcovského zplorení a moc otcovská nad dětmi ztravuje přirozený poměr krevního svazku mezi matkou a dětmi a staví na místě něho krevní svazek svůj.

Tak dává se základ agnatskému přátelství,

kteří odvozuje svůj původ od společného otce. V nejdávnější době zove se u Germanů přátelstvo toto Sippe, kteréž slovo vedle svého původního významu má i význam podružený, značíc tolik jako přátelství a mír.

Příbuznost v Sippe rozpadá se ve dva kruhy. První tvoří otec, matka, syn, dcera, bratr, sestry (gesippteste sechs Hände, lidé domácí, rodiče a sourozenci), druhý ostatní příbuzenstvo (Magschalt). Bližkost jeho s prvním kruhem označuje se dle nejbližších kolien.

Koliená počítají se tedy při linii sestupující kolenem prvním teprve u vnuků, při vzestupující u druhých rodičů. Sippe žije mezi sebou v míru. Msta mezi příbuznými v Sippe je vyloučena. Sippe skýtlá však ochranu všem svým příslušníkům a v nejstarší době dává i přijímá odklad za zabitého. Společnou rukou slibuje za svého příbuzného mstu a platí pokutu. Příbuzní ze Sippe pomáhají svému členu ve sporu přísahou jako spolupřísežníci, (Eideshelfer). V nejdávnější době má příbuzenstvo i společný majetek, který po smrti jednoho příslušníka sám sebou zůstává ve vlast-

nictví ostatních. Stopy jeho jeví se také v právu dědickém, které ovšem nejbližší příbuzní na prvním místě ku dědictví povolává. Sippe stará se o své schudlé příslušníky a zastává poručinství nezletilých a žen, které nemají otce nebo manžela. Sippe má společný pojem cti, jejíž porušení na svém příslušníku tresce. V době nejdávnější tvoří asi jednotu i ve válce. Ze Sippe je však možno vystoupiti, a všechny vzájemné povinnosti mezi vystouplým a Sippe tím zanikají. Ale i Sippe může svého příslušníka vyloučiti. Dle nordických práv může však Sippe i cizince ve svazek příbuzenský přijati. Změna hospodářských, sociálních a politických poměrů uvolňuje svazek příbuzenský a na místo jeho nastupují svazky jiné, jako lenní a dvorské. Sippe je svazek příbuzenský, jí naproti stojí rodina, jež je jen společností lidí v téže domácnosti. Nemáležejí k ní pouze manžel, manželka a děti, nýbrž i osoby služebné a nesvobodné. Základem rodiny je Mund, pamství, jemuž podléhají všichni členové domácnosti. Novější

práva a také n. o. z. o. přímky se o přibuzenství k pojmu řmskoprávní.

§ 58. Pomeř mezi rodiči a dětmi.

I. Základ.

(Moc otcovská, moc matčina, moc rodičů).

Ne v přibuzenství, ale v moci leží prvý poměř otce k dítěti. Ne zrozením dostává se dítě do rodiny, ale tím, že otec zrození dítě do této rodiny přijímá. Zrozené dítě klade se před ním na zem. Zdvihne-li je, přijímá je, nedvihneme-li, odstraňuje se nebo zabijí. První poměř otce k dítětem je jen poměř vlastníka k majetku. Otec může k zaplacení pokuty dítě zciziti a v nouzi i do otroctví prodati. Děti ženy unesené patří dřívějšímu muži, nalezené dítě nalenci. Práci dítěte a jmění jeho užívá otec pro sebe. V pozdějších právech objevuje se vedle moci otcovy také moc matčina. Nabývát žena,

práta svaskú z poručenství, již větší samostatnosti a způsobilosti ku jednání. Za živobytí manželova je moc matky více v pozadí, obmezujíc se pouze na spolupůsobení při vychovávání, ale po smrti otcově vykonává právo rodičů buď sama nebo za spolupůsobení poručníka.

N. o. z. nahradil moc otcovskou moci rodičů, má ji tedy i matka. Její moc je však vedle moci otcovy vedlejší, rozvíjí se teprve po jeho smrti nebo i v jiných případech, kdy moc otcova končí nebo se nevykonává, v moc plnou.

Moc matky může býti obmezena však pomocníkem, který dává se jí k ruce. Nad svými dětmi nemanželskými nemá matka moci žádné.

II. Pzvik.

(zrození, legitimace, adopce).

Pomeř mezi rodiči a dětmi základá se

v době pozdější manželským zrozením, legitima-
ci per subsequens matrimonium, legitimaci per
rescriptum principis a adopci. Dle dřívejšího
 práva byly ty děti manželskými, které v man-
 želství byly také zplozeny. Uzavřeli-li rodiče
 sňatek po zplození, byly děti nemanželské a
 neměly naproti rodičům žádného práva dě-
 dického. Již během středověku se však rozší-
 řil názor, že je rozhodno zrození v manžel-
ství. Dnal-li otec dítě za manželské po jeho
 zrození, nemohl mu nikdo potom právo jeho
 popírati. Právo odporovati manželskému zrození
 dítěte příslušelo jedině otci. O době, do které
 dítě má se za manželské pokládati, stanovily
 již středověké prameny různé předpisy. Později
 přijaty termíny práva římského, dle nichž podle
 autority řeckého lékaře Hypokrata za manželské
 pokládá se dítě, které narodi se nejpozději
182. den po uzavření sňatku nebo 300. den
 po jeho rozloučení smrtí nebo rozvodem.

N. o. z. o. přijal v podstatě tyto lhůty a sice
181. den a 302 dny. Manželské je také dítě,
 které se dříve narodí, obcoval-li manžel s

manželkou tělesně v době kritické. Přes to je
 však nemanželské, třeba by se kdykoliv v
 manželství narodilo, je-li zjevně nemožno, aby
 od manžela pocházelo, na př. porodí-li se jiná
 rasa (bílá manželka bílochova porodí černocho),
 nebo dítě dle své zralosti pochází z nějaké
dřívejší souložě. Odporuje-li otec manželskému
 zrození dítěte, musí vyvrátit domněnku zroze-
 ní toho protidůkazem. Dle dřívejšího práva
 musil tu dokazovati nemožnost zplození, na
 př. pro nemoc, tělesnou vadu nebo nucenou
 nepřítomnost, dle n. o. z. o. stačí tu i důkaz,
 že obcování se nestalo. Právo odporu, které
 provádí se žalobou na dítě, promlčuje se v
 1 roce ode dne nabytí vědomosti o zrození dí-
 tete. Poněvadž německé právo původně žádalo,
 aby dítě bylo i v manželství zplozeno, nestá-
valy se děti mimo manželství zrozené man-
želskými tím, že rodiče spolu v manželství
vstoupili. Teprve vlivem práva římského a
kanonického uzndna ve století 13. a 14. i tato
 zásada. V římském právu dle se tak dle
 předpisu Justinianových, dle nichž nápotomní
 přeměna konkubinátu v řádné manželství dě-

tem v konkubinátu zrozeným zjednávala práva dětí manželských. I církev byla této legitimaci per subsequens matrimonium příznivá. Uznávalať t. zv. matrimonia clandestina, a byla-li dodatečně veřejně manželská vůle prohlášena, stávaly se děti dříve zrozené tím samým manželským. Teprve když tato matrimonia clandestina byla odstraněna, bylo potřeba, aby rodiče prohlášovali, že děti jsou od nich zplomeny. Dělo se to tak, že děti pod pláštěm matky do kostela k snátku byly s sebou brány (Mantelkinder), anebo že rodiče při snátku nebo i později před farářem nebo státním úředníkem (Standesbeamte) je jako své děti uznali.

I římským právem vniklo také přijetí dětí per rescriptum principis poprvé za Ludvíka Bavora ve století 14. Právo toto příslušelo pouze králi, který však je přenesl na zeměpány. U 16. století se již považovalo za právo zeměpánovo, třeba by mu císařem nebylo ani uděleno. Císařové vykonávali je vedle zeměpánů, přenesíce jeho výkon i

na právnické fakulty a university.

N. o. z. o. přijal obojí druh legitimace. Pozdějším manželstvím nabývá dítě práva dítěte manželského samo sebou, bez všeho mávku otce a bez všeho přivolení dítěte.

Takýsi druh adopce přichází již u Franků, Langobardů, Vých. Gotů, Burgundů a sev. Germánů. Vlastní otec odevzdával tu syna otci adoptivnímu, tento předsevrzal pak úkony, které jindy bývaly prováděny toliko vlastním otcem, na př. ostříhal přijatému synu vlas, nebo dal mu do ruky zbraň, učiniv jej tak k němu způsobilým. Těto poslední formy se též užívalo, aby syn, byv od někoho třetího za samostatného prohlášen, jako takový do otcského domu mohl se navrátiti. Jinak byla adopce jen smlouvou dědickou, kterou kdo za jistou protídávku, na př. živění do smrti, někoho za svého dědice přijímal.

Teprve za vlivu římského práva rozšířil se vlastní ústav adopce. Novější zákonodárství přijalo tu zásady, namnoze od římského práva odchylné. Adopce děje se smlouvou mezi

adoptantem a adoptátem, neboli mezi svojitelem a svojencem, kterou zeměpán nebo soud zkoumá a pak potvrzuje. Nezletilí mohou adoptování býti toliko se svolením otce nebo poručníka a vrchnoporučenského anebo vrchnoopatrovníckého soudu. Odmítnuta je většinou římská zásada, že nikdo nemůže své nemanželské děti adoptovati.

Svojitel musí býti věku pokročilejšího, aby bylo pravděpodobno, že již svých vlastních dětí miti nebude. Je-li svojitel ženat nebo osoba vdaná, žádá se přivolení druhé manžela. Otcovská moc se adopci nenabývá, nýbrž xjednáva se jen pomě otce k dítěti. Dítě obdrží jméno svojitele, může ale vésti také jméno své vlastní. O nabytí šlechtictví rozhoduje tu samostatně zeměpán. Všichni svému svojiteli nabývá dítě práva dítěte vlastního a spolu s ním i jeho děti, kteří stávají se vnučky svojitelovými. Má nárok na alimentaci a dotaci, musí vsak i naopak v čas potřeby svojitele alimentovati. Na jmění svojence nemá svojitel právního práva, toto zůstává ve správě vlastního otce. Svojitel

nemá tíž žádného dědického práva všic svojenci. Svojenc má naproti tomu všic svojiteli všechna dědická práva vlastního dítěte. Na ostatní příbuzné rodiny svojitelovy se vsak jeho právo nevztahuje.

Dle n. o. z. o. xjednáva adopce plná práva rodičů a plná práva dětí vlastních.

Svojitel nesmí vsak miti ani dětí, ani vnuček, musí býti 50 let star, ač může býti pro menší věk dispensován. Svojenc musí nejméně o 18 let býti mladší než svojitel.

Osoby ženaté nebo provdané potřebují svolení manžela, aby svojence mohly přijmouti nebo jimi se státi. Manželské děti potřebují do svého 21. roku svolení svých rodičů, nemanželské své matky. Děti po 14. letech uravíra ji smlouvu adopční osobně, před tím jejich zákonní zástupci. Však je vsak třeba schválení vrchnoporučenského soudu. Adoptovány mohou býti i děti nemanželské. Ku smlouvě adopční je třeba soudní nebo notářské formy, kteřá příslušným soudem musí býti potvržena. Svojenc obdrží jméno svojitelovo.

Je-li svojitelem žena vdána nebo vdověla, obdrží jméno její, jež měla za svobodna.

III. Učinky. (osobní a majetkové).

Z poměru mezi rodiči a dětmi plynou jisté důsledky, jednak pro osobu dítě, jednak pro jeho majetek. Děti náležejí k rodině otce, mají jeho jméno a stav, jeho státní příslušnost a domicil. Děti jsou vůči rodičům povinny k úctě a poslušnosti.

Rodiče řídí jejich vychování, mají právo je mírně trestati a určují, ve kterém vyznání mají děti býti vychovány. Od 14. roku má však obvykle již dítě samo právo své náboženství si zvoliti. Při smíšených manželstvích platí tu předpisy různé. Vyznání synovo řídí se někde dle vyznání otce, vyznání dcery dle vyznání matčina, někde rozhodno jest jen vyznání otce. Někde mohou manželé již napřed smlouvou určovati

vyznání svých dětí. V novější době však prohlašují se tyto smlouvy za nezávazné.

Rodiče mají právo dožadovati se soudní pomoci, aby se dítě k nim a do jejich domu vrátilo, aneb někdo třetí, u něhož se nalézá, je vydal. Rodiči jsou povinni dítě živiti a naproti tomu jsou děti zavázány, aby své rodiče v případě nouze vydržovaly.

Dětem pak přísluší, aby v domácnosti a živnosti svých rodičů bezplatně služby konaly. K uzavření sňatku potřebují děti svolení svých rodičů. Předpisy o tom se různí. Jako pravidlo platí však celkem, že toliko nezletilé synové potřebují svolení svých rodičů. Totéž platí někde i pro dcery, někde však potřebují svolení svých rodičů po celý život.

Sňatek bez svolení rodičů uzavřený má podle některých právních systémů zápatí ztrátu práva dědického, podle jiných i ztrátu vlastního jmění dítěte. Podlejší práva partikulární prohlašují nedostatek svolení rodičů za impedimentum impediens, manželství však jest platné. Nedbá-li se ho, má to za následek újmu

majetkovou, jako ztrátu výbavy nebo polovice povinného podílu, nebo vůbec všeho práva dědického, podle jiných i ztrátu vlastního jmění dítěte. Podle některých jest manželství takové vůbec neplatné. Dle n. o. z. o. potřebují děti až do 21. svého roku svolení rodičů.

Únatek bez svolení rodičů má u dcery v zá-
pětí ztrátu nároku na výbavu, mimo to ne-
končí požívání otce, které má ku jmění své
dcery. Nerletilí dítě zastupuje před soudem
otec, toliko v těch případech, kde se dítě
může samo zavazovati, může i samo nastu-
povati na soudě. Zavazovati se děti dle
drívějšího práva vůbec nemohou, ale pro
potřeby denního života připouštějí se časem
výjimky. Tak zejména, zaplatí-li si syn
hotově svůj účet v hostinci nebo prohrají-
li hotové peníze. Také může své šaty nebo
i hodnotu až na košili prohrát a vůbec
až do této výše dluhy dělati. Pro tyto
dluhy může také na jeho šatech zájem
býti proveden. Dle n. o. z. o. mohou se děti
zavazovati pro dluhy, jež povstanou při

živnosti, kterou provozují, nebo při poměrech
pracovních a služebních. Také mezi dětmi a
rodiči mohou smlouvy býti uzavírány, ale dítě-
ti musí býti dán zvláštní opatrovník. Jméni
děti původně bez výjimky užíval a spravo-
val otec. Nová práva rozexnáávají podle roz-
dílů, které římské právo činilo, mezi pecu-
liem castense a quasi castense s jedné
strany a peculium adventicium regulare
s druhé strany, mezi svobodným a nesvobod-
ným jméním dítěte. Toliko právo rakouské
medělí majetek dítěte a ponechává otcí jeho
užívání jen pokud, pokud je potřebno k
výživě dítěte. Z ostatních vůtků musí
otec složití účet. Mezi svobodným a nesvo-
bodným jméním dítěte činí rozdílný pruský
Landrecht a také n. o. z. o. Dle těhož má
otec správu veškerého jmění dítěte, která
ovšem tou osobou, která dítěti jmění da-
la (zůstavitelem nebo dárce), může býti
vyloučena. Při správě této potřebuje otec k
některým právním jednáním schválení
vchnoporučenského soudu. Správa tato re-

ni jen právem otce, ale také povinností vůči dítěti. Otci přísluší dále na jmění dítěte právo pozivací. Z práva toho jsou však vyločeny věci, kterých svou prací nebo samostatnou činností získalo, a dále věci, které jako svobodně jmění jeho jsou vyhrazeny tím, kdo mu věci ty daroval nebo zanechal. Toto právo pozivací pomíjí zánikem moci otcovské, sňatkem dítěte a vzdáním se otce. Vzdání toto musí být prohlášeno vůči úřadu vchnoporučenskému.

IV. Zánik moci otcovské a moci rodičů.

O zániku moci otcovské mají některé předpisy již práva národní. U pozdějším středověku setkáváme se s touto zásadou:

- 1.) Syn může zvláštním formálním aktem z moci otcovské být propuštěn,
- 2.) vychází z moci otcovské, odděliv se od otce a založiv svoji vlastní domácnost,

3.) nad dcerou zaniká pak moc otcovská jejím sňatkem.

Recepte nepřivodila žádných změn. Na rozdíl od římské emancipace označováno vystoupení z moci otcovské samostatnou domácností jako emancipatio tacita nebo emancipatio iuris germanici, nebo emancipatio saeonica. Na tomto stanovisku stojí i partikulární zákonodárství. Tak zaniká moc otcovská dle práva rakouského buď výslovným propuštěním, které soudně se schvaluje, nebo vedením samostatné činnosti za svolení otce. N. o. z. o. to nepřijal. Dle něho zaniká moc rodičů toliko nabytí zletilosti, ovšem i smrtí rodičů a dítěte, a dále v půčinně otce i rozsudkem pro zločin spáchaný otcem na dítěti, kde otec odsouzen do žaláře nebo uvězněn na dobu nejméně 6 měsíců. Moc matky zaniká jejím provdáním. N. o. z. o. zná také klid moci rodičů, jsou-li rodiče nepřisobilí k právnímu jednání nebo je-li jim pro trvalé překážky zabráněno, aby ji mohli vykonávat, na př. pro nepřítomnost, nemoc a pod.

§ 59. Nemanželské děti.

Nemanželské děti byly od nejstarší doby až po dobu nejnovější jakýsi druh nesvobodných, kteří králi nebo zeměpánovi náleželi. Zřecadlo saské prohlašovalo, že všechny osoby, které mimo manželství jsou zrozeny, jsou bez práva. Nedostatek jejich práva jevil se zejména v následujícím: nebyly členy obce, nemohly být svědky a spolupřísežníky ve sporech proti svobodným, byly vyloučeny od veřejných úřadů, rytířské služby, stavu duchovního, nebyly jim přístupny cechy a gildy. Za jich zabití platil se pouze poloviční odklad.

Žalobu na odklad prováděl veřejný soudce nebo králov zástupce, poněvadž tu nebylo příbuzných, kteří by byli k žalobě oprávněni. Odklad připadal královské komoře. Král vybíral od osob mimo manželství zrozených roční plat; plat ten obnášel ve Francii 12 denárů a zval se chevagium - chevage. Po osobách mimo manželství zrozených dědily jen jejich manželské děti. Neměly-li jich,

připadala celá pozůstalost králi a jejich poslední pořízení ne mohlo toto právo královo vyloučiti. I krále přešlo toto právo na zeměpána a říšská města. Rýnský falckrabě činil docela nárok na pozůstalost nemanželských dětí nejen ve svém vlastním území, nýbrž i ve světských a církevních zemích sousedních. V Uhrách usnesla se roku 1279 v Budině synoda, že děti posvěcených kleriků mají připadnouti jako nesvobodné osoby kostelu biskupskému. Od 15. a 16. století se poměry lepší. Dokud nejsou způsobilými k práci, přiznává se dětem nemanželským proti jejich matkám a jejím rodičům nárok na alimentaci a ponehlu i právo dědické po těchto osobách. Průběhem času uznává se pak i právo osob mimo manželství zrozených pořizovati o svém majetku na případ smrti. V 16. století má již nemanželské dítě i nemanželská matka nárok na živění i proti nemanželskému otci. Novější právo připouští pak vesměs žalobu na nemanželského otce na placení alimentů, vypravení syna k živnosti, výbavu a věno nemanželských

dar. Pruský Landrecht přiznal nemanželskému dítěti podpůrně i právo na pozůstalost nemanželského otce. *Exceptio plurium concubentium* neuznávána nikde. Toliko francouzské zákonodárství zapovídalo v *code civile* čl. 340 pátrání po nemanželském otci a podle něho i zákonodárství italské a belgické. *N. o. z. o.* ponechal nemanželské děti, které se narodily před 1. lednem 1900., kdy tento zákoník v platnost vstoupil, při jejich právech, dotyčně obmezených podle dřívějších zákonů. Dětem nemanželským po tomto dni zrozeným přiznal proti nemanželskému otci nárok na plnou výživu až do 16. roku. Je-li pak následkem svých tělesných vad nemanželské dítě nezpůsobilé i později, aby se samo živilo, musí je nemanželský otec vyživovati. Povinnost tato je však tím obmezena, že nesmí nemanželský otec býti zkracován, aby mohl žíti podle svého stavu. Výživa dítěte vyměřuje se podle postavení matčina, nikoliv jako v právu rakouském podle jmění otcova. Za nemanželského otce se pokládá, kdo s matkou tělesně obcoval v době od 181 - 302 dne před zrozením dítěte.

Nemanželskému otci je však vyhrazen protídůkaz, že dítě z jeho tělesného obcování pocházeti nemůže, poněvadž na př. matka byla již těhotná, anebo že zralost dítěte neodpovídá jeho obcování. Nemanželský otec má dále pro sebe *exceptio plurium concubentium*; není otcem, obcoval-li také někdo jiný s matkou v době kritické. I tu však lze vésti protídůkaz, že dítě z tohoto druhého obcování pocházeti nemůže. Mezi dítětem a nemanželským otcem není podle *n. o. z. o.* žádný poměr příbuzenský. Toliko přikázku manželství zakládá poměr tento, jako při příbuzenství v linii rovné.

Oddíl IV.

Poručenství.

§ 60. Poručenství nad nezletilými.

Nedospělé osoby, nedovedouce zbraněmi se hájiti, nemohou vystupovati a hájiti se také na soude. Mají-li otce, jedná za ně otec,

nemají-li otce, stará se o ně příbuzenstvo a pordeji stát. V nejstarší době skýtalo jim ochranu příbuzenstvo, Tippe. Toto vybíralo pordeji nezletilému za ochránce jednoho ze svého stědu, z nejbližších příbuzných po mci; ochrana tato zove se Mundeburdis, nositel její mundporis, Mundwalt, pordeji Formund, v Rakousích a Bavorích Gerhab, poručník; nezletilec v ochraně pak podle toho muntilicius, Mündling nebo Mündel, poručenec. V pozdějším středověku se svazky příbuzenstva stírají. Na místo poručení rodinného nastupuje poručení vrchnostenské. Podle práva německého končí poručení dospělostí, která se stanoví dobou mezi 12 - 18 lety. Vliv římského práva zavedl pak lhůtu další, zletilost, nastupující od bytým 25. rokem. Až do tohoto věku rozšířil říšský policejní řád z roku 1548 poručení nad nezletilými, vyrovnávají tak rozdíl mezi římskou tutelou, trvající po dobu nedospělosti, a kuratelou po dobu nezletilosti. Vlivem práva římského je poručení nad nedospělci a nezletilci jednotné, úřadem

dávání. Úřad je tu základem celého poručení, bere poručníka do slibu, stará se o inventář jmění poručencova a řádné účty z jeho správy. Odtud a proto zove se úřad, který stojí nad poručníkem, úřadem vrchno-poručenským (Obervormundschaft). Osoba poručníka brána z nejbližších příbuzných poručencových, nejdříve po mci, a není-li jich, po přísluci. Podle některých práv měla na poručnictví v první řadě právo matka, ku pomoci dáván jí však spoluporučník. Někde ustanovoval poručníka již otec pro případ své smrti, jinak jej jmenovala vrchnost. Kdo může býti poručníkem, o tom mají prameny středověké různé předpisy. Nehledíc k matce a babě, nemohou jimi býti ženy, cizinci, duchovní, osoby bez práva, nepřátelé otcovi a jini. Poručník musí býti stejnorodý s poručencem. O ustanovení poručníka se pečije z úřední moci, jakmile se úřad o osobě bez poručníka doví. Říšský policejní řád z r. 1548 pak předepsal, že každý poručník obdržeti má dekret poručenský a přísahně slíbiti, že bude své povinnosti plniti a jmění poručencovo

věrně spravovati. Někdy zřizováno ku větší jistotě poručence i více poručníků. O společné nebo rozdělené jich správě platily pak zvláštní předpisy. Poručník uvažuje se v osobu, jmění svého poručence. Nalézá-li se poručenec u kohos jiného, má právo žádati, aby mu byl vydán, kterážto žádosti nemůže odporovati ani matka poručencova. Jméni poručencovo měl poručník ve své Gewere, bral jeho užitky, máje povinnost poručence z nich vydržovati. Co přebývalo, mohl si dle starého práva ponechati (tute la fructuaria), máje povinnost, jen to při ukončení poručenství vrátiti, co zde bylo, když poručenství povstalo; pordeji byl však povinen z přijatých plodů klásti účet, máje za svou správu zvláštní mzdu, ustanovovanou úřadem nebo již samým zákonem. Nestacily-li důchody ze jmění, mohlo za převzetí rodiny a soudu i na samu podstatu jmění býti sazeno. Poručník má svého poručence vychovávat, a nechová-li se dobře, i tělesně jej trestati. Zastupuje poručence na soudech v civilních i v trestních

věcech. Poručenec může se zavazovati jen v případech těch, kde dítě se pod mocí otcovskou zavazuje, jinak jedná za něho poručník za spolupůsobení vrchnoporučenského soudu. I k uzavření sňatku je třeba svolení poručnickova.

N. o. z. o. převzal z Landrechtu pruského rozdíly mezi poručnictvím a opatrovnictvím, které se tu zove Pflegschaft. Poručenství vztahuje se na péči o osobu a jmění poručencovo ve své veškerosti, — opatrovnictví naproti tomu týká se jen některých záležitostí anebo některého jejich kruhu.

Do n. o. z. o. přešla také z pruského zákonodárství rodinná rada. Je to ústav francouzský. Ve Francii udrželo se totiž staré právo, dle něhož příbuzenstvo skýtlá ochranu nezletilým svým příslušníkům v instituci rodinné rady. Z francouzského zákonodárství převzal rodinnou radu pruský řád poručenský ze dne 6. července 1875 a odtud i n. o. z. o. Spletité záležitosti, zejména průmyslových podniků, vyžadují přehledu a péče, jichž nelze žádati od

soudce, který zastává úřad poručenský.
 Vypomáhati poručenskému úřadu při vedení těchto záležitostí je úkolem rodinné rady. Zřízení její je obligatorní, nařídili tak rodiče poručencovi. Poručenský soud může ji však zříditi na návrh příbuzných poručencových nebo jeho poručníka, uzná-li to za vhodné v prospěchu poručencově. Členy rodinné rady mohou býti i ženy a také i cizí osoby, povolal-li je otec aneb zřízená již rodinná rada nebo soud poručenský. Členství není potřebí přijmouti. Přijme-li se, třeba povinnosti rodinné rady vykonávati jako povinnosti úřední a může ku jich plnění i pokutami býti doháňeno. Rodinné radě předsedá soudce poručenský. Mimo něho mohou býti členy nejméně 2, nejvíce 6 osob. Členové neobdrží žádných honorárií, nýbrž jen útraty svých výloh.

Z pruského práva převzal n. o. z. o. také sirotčí radu. O organizaci její rozhoduje právo zemské. U pruského práva zemského má pro každou obec nebo její části jmenován býti jeden nebo více členů

obce jako sirotčí rada. Členství v sirotčí radě je bezplatným úřadem obecním. Úkolem jejím je oznamovati poručenskému soudu případy, kdy je třeba poručníka nebo opatrovníka zříditi, navrhovati vhodné osoby pro poručníky a rodinnou radu, dohlížeti na poručence svého obvodu a hlásiti poručenskému soudu případy, kdy jmění poručencovo je ohroženo.

§ 61. Poručenství nad ženami.

Vyloučení žen z veřejného života mělo pro ně následky i v právu soukromém. Ule staršího práva nebyly ženy před úřadem nikdy samostatnými, po celý svůj život zůstávaly v mundiu svého otce, nejblížeších příbuzných po matce nebo svého manžela. Vývoj stírá časem tuto nesamostatnost. Potřeba, aby k jejich sňatku dával otec neb nejblížeší příbuzný své svolení, odpadla za vlivu církve. U evangelických zemích byla sice zase zavedena, ale

19. století odstranilo svolení všude. Svolení toto zbylo jen pro nezletilost. Od 15. století mohla žena svůj otcovský dům opouštět a svou vlastní domácnost zakládati, zejména do cizích služeb vstupovati. Lechovní řády nedovoľovaly však nevdaným ženám provozovati řemeslo a obchod na svůj účet, připouštějíce pouze vdovu ku provozování živnosti zemělského manžela. V Bavorsku a Frankách mohly svobodné ženy již ve 12.-13. století svůj majetek, pokud jejich rodiče na něm své právo porůvaci neměli, volně spravovati, movitosti a nemovitosti zcizovati, o nich pořizovati a smlouvami se zavazovati. To platilo i v Sasku, Frýsku a ve Švábsku. Jen v některých krajích a městech potřebovala svobodná žena až do nejnovější doby svolení, později rady poručníka, chtěla-li své nemovitosti zciziti nebo darovati. Poručníka toho mohla si však vyvoliti sama. XIX. století odstranilo všechna obmezení toho druhu.

Podle staršího práva nemohla žena před soudem samostatně vystupovati, ani

trestní ani civilní žaloby vznášeti, ani na ně odpovídati, potřebujíc vždy poručníka k tomu. V některých zemích odpadlo to již ve století 14., v některých potrvalo pro důležitější spory. Tento poručník má však později jen povahu pomocního rádce, který má ženu ochraňovati, aby pro nermalost práva a soudního řízení lsti cizí do škody nepřišla.

§ 62. Ostatní případy poručnictví.

I. Poručnictví nad šilennými, mrazky a neduřivci.

Šilenní nalézali se vždy pod poručnictvím. O šilennosti rozhodovala rodina se sousedy, někdy i soud zvláštním rozsudkem. Bylo-li to zjištěno, bylo to veřejně prohlášeno. Právo na poručnictví mají v první řadě příbuzní po matce, pak po

pieslici. Zakmile se vyvíjí úřad vrchnoporučenský, pečuje i tento úřad o to, aby sílenému poručník byl zřízen. Za sílené jedná jejich poručník. Někteří práva partikulární považovala však právní jednání, která předsevzali sílení ve světlych okamžicích, za platná. V novější době zavádí se zvláštní řízení, kterým se dotyčná osoba za sílenou prohlašuje. Pokud se toto prohlášení nemusí, nemůže žádné právní jednání uzavírat. To platí i podle n. o. z. o.

Způsoblost mrazáků k právním činům byla obmezena. Byli vyloučeni z práva dědického na nemovitostech, majíce ve své rodině toliko nárok na alimentaci. N. o. z. o. zřizuje osobám, které pro tělesné vady své záležitosti spravovati nemohou, zvláštního opatrovníka.

II. Poručenství nad marnotratníky.

Německé právo reagovalo proti marnotratníkům různými prostředky. Hledělo je polepsiti, připouštějíc u mladých marnotratníků

uvěznění, hledělo jim saniti místní příležitost k utrazení, naučujíc jejich vypovězení, a hledělo je konečně neškodnými učiniti, dávajíc je pod poručenství. Marnotratník byl zbaven svéprávnosti. Dával k tomu podnět buď návrh příbuzných anebo zakročoval sám úřad z úřední moci. Zbavení svéprávnosti (Entmündigung) musilo dle některých pozdějších práv partikulárních veřejně býti vyhlášeno. Obmezení marnotratníka poručenstvím jde jen tak daleko, pokud se dotýká jeho majetkových poměrů. Jinak je úplně svéprávným. Bez vši překážky může zejména manželství uzavřít a potřebuje toliko ke svatební smlouvě svolení. Někteří práva dávají mu i volnost porizovací. Poručenství nad marnotratníkem přišlo i do n. o. z. o.

II. Poručenství nad nepřítomnými.

Byl-li kdo nepřítomen, spravovala jeho jmění žena. Šel-li se nevěstným,

bylo vydáváno nejbližším dedicům, dali-li jistotu, že jmění vratí. Kraceli však pouze jmění, nikoli přijaté užitky. To se dělo i po recepti. Dřeba nejbližších dediců proměňovala se pak ve skutečné dedictví, mohlo-li se jíž za to míti, že nezvěstný jíž nezíje. Toto předběžné uvedení dědiců v dřebu zváno v 16.-18. století cura anomala, aby v římském právu se pro ně nějaká forma vy-
nalezla. Pordeji se jíž připojovalo právo těsně na římské předpisy. Cura anomala uchovala se po řádku. Většinou záruje se pro neprítomného opatrov-
níka. Tento ma' vsak podle předpisů římského práva pouze cura bonorum, uchovati jmění (= custodia). Sprá-
va jmění (= administratio) jemu vsak neprůsluší.

Stanovisko toto některá partikulární práva o-
nustila. Swěrují opatrovníku plnou správu jmění ne-
přítomné osoby, také se od poručenství nezletilých
nijak neliší. Poručenství toto zaniká návratem ne-
zvěstného a odevzdáním majetku dedici, je-li ne-
zvěstný za mutua prohlášen.

Díl IV.

Právo dědické.

§ 63. Úvod.

Co zeměděj zanechal, zvalo se heredi-
tas, Erbe, pordeji Erbschaft. Kdo porušenost
zeměděleho přijímal, zval se heres, Erbe.
Nejbližší dědic zván Anerbe, spoludědic pak
cohaeres, Geerbe, Ganerbe. Slovy těmi označ-
valo se vsak také vlastnictví, dotyčné
vlastník. Slovo „erben“ značilo dědití, ale
tíž činiti dědicem. Odtud příslovi: „Der
Todte erbet den Lebendigen.“ Dědili-li před-
kové, spadalo dědictví do klína, z něhož
posel zůstavitel. (Schöszfall).

Nejstarší dědické právo obmezuje se
na členy domácnosti, kteří jako spoluvlastníci

nedělení na svém statku žijí. Země-li jeden z nich, přirůsta jeho podíl ostatním. Ostatní příbuzenstvo (Magschaft) třídi se dle kolen. Koleno běží se svou celou parentelou, všemi osobami, kteří od společného otce pocházejí. Dle něho řídí se i blízkost příbuzenství v parentele. Posloupnost zákonná je všobec pravidlem, jen výminkou se připouští jiné opatření zůstavitele. Významný rozdíl mezi movitostmi a nemovitostmi v německém právu jeví své důsledky i v právu dědickém. Činí se rozdíl mezi různými podstatami dědickými z věcí nemovitých a movitých.

Za dluhy zůstavitelovy ručili dědicové původně jen, pokud movita pozůstalost sahala, od 13. století pak, pokud sahala i pozůstalost nemovita. Některé dluhy, jako rukojmi, dluhy z deliktů a her na dědice všobec nepřecházely.

Pozůstalost samu nabýval dědic ipso iure smrtí zůstavitelovou. Něbylo žádné hereditas iacens. Dle všobce uvedeného již přísluví: „Der Todte erbet den Lebendigen“

činil mluvy jiného vlastníkem pozůstalosti. Dědic nepotřeboval žádného uvedení ve zdědění statek a pokračoval ihned v drábě zůstavitelově. Zásada tato potrvala i v pruském Landrechtu, i v côde civile a přijal ji také n. o. z. o.

K rozdělení pozůstalosti přístupovalo se teprve třicátý den po smrti zůstavitelově. Do té doby zůstalo vše při starém. Žena řídila domácnost jako dříve, a věuitelé nesměli žádati zaplacení z pozůstalosti. Došlo-li k dělení mezi více dědiců, dělil dle staršího práva nejstarší a volil nejmladší (der Älteste teilt, der jüngste kümt). Co se již napřed dostalo, to musilo se v dědické podíly vpočítati. Od 15. století předpisovalo se zapečetění pozůstalosti, nebyli-li dědicové přítomni.

Stupně příbuzenství označovaly se dle lidského těla (hlava - rodice, krk - děti, rameno - bratranec, loket - děti bratrančovy, atd.). Vysoká a nížší šlechta užívala kmene (rodokmene, Stammbaum).

§ 64. Posloupnost zákonná.

Posloupnost zákonná je u různých kmenů rozdílná. Ze staršího práva frankého byly ženy vyloučeny z posloupnosti v majetek nemovitý, porádjí pouze v majetek panský, dědice na selských sídlech jako dcery, nebylo-li synů; jako sestry, nebylo-li dcer. Nápad statku na obec byl tímto dědictvím žen omezen. Jiná práva národní vylučují příbuzné po přeslici vůbec, porádjí však povolávají je ke spoludědictví. V mnohých právech trvá však přednost mužů před ženami.

Všichni dědicové stejného stupně příbuzenství dědí stejně. Právo representacní se neuznávalo. Platilo jen u některých kmenů. Sporný případ v roce 938 před císařem Ottou I. přivedený, zda dědí synové předešlých synů stejně se svými strýci, byl rozhodnut soudním soubojem ve prospěch synovců. Říšská usnesení z roku 1498, 1500 a 1521 prohlásila pak representacní právo pro

všechny vnuky, nehlídá na jejich pohlaví. Odtud pak se zásada tato rozšířila ve velké části Německa. Ze některých práv připadaly statky, od otce pocházející, straně otcovské; statky od matky straně matčině. (Paterna paternis, materna maternis).

Zvláštní posloupnost znalo právo německé v statky kmenové, rodinné, fideikomissní, o čemž blíže pojednáno bude v právu zvláštním.

V recepci vnikla do Německa posloupnost Justinianova. Nová práva partikulární stanovila různé jiné systémy. V manželím přisuzuje se v nich zvláštní díl pozůstalosti, t.zv. portio statutaria ($\frac{1}{4}$ anebo $\frac{1}{2}$). Pruský Landrecht stanovil tyto třídy: 1.) descendenty, 2.) rodicé, 3.) plnokrevné sourozence a jejich descendenty, 4.) ascendenty s plnokrevnými sourozenci, 5.) ostatní postranní příbuzenstvo dle blízkosti.

Côde civile stanovil: 1.) descendenty, 2.) rodicé (každý $\frac{1}{4}$) a sourozence s jejich descendenty, 3.) vzdálenější ascendenty, 4.) postranní příbuzní.

Rakouský o. z. zavedl čistou posloupnost dle parentel. Na každého ascendentu připadá podíl podle hlavy, který přechází i na jeho descendenty, jakoby se o jeho pozůstalost jednalo.

N. o. z. o. zavedl řád jiný. Prvními jsou descendenté, pak první parentela a poté parentely ostatní. V prvních třech „řádech“ (Ordnungen, descendenté, I. a II. parentela) platí pro potomky právo reprezentace. V ostatních řádech rozhoduje blízkost příbuzenství dle stupňů, které se dle počtu porodů počítají, jež příbuzenství sprostředkují. (Strýc a synovec třetí stupeň). Manžel dědí vedle descendentů $\frac{1}{4}$ pozůstalosti. Vedle první a druhé parentely polovici, všechny ostatní příbuzné však vylučuje. Není-li příbuzných ani manžela, dědí fiskus onoho spolkového státu, kterému zůstavitel náležel. Byl-li zůstavitel Němec, který nenáležel žádnému spolkovému státu, dědí fiskus ruský.

§ 65. Posloupnost zvolená.

Testamentární jmenování dědice je staršímu právu německému neznámo. Přicházelo pouze tam, kde mezi Germány i Římany bydleli. Postoupení dědictví nějaké určité osobě mohlo se však připravit již za života zůstavitele. Převáděl své jmění na osobu, již chtěl obdarit, vyhraduje si jeho užívání až do své smrti anebo postupoval je své věrné ruce se zárukem, aby je po jeho smrti obdarěnému vydala (affatomie). V době karlovske je věrná ruka (Salman) již jen plnomocníkem, který traditione cartae nabývá převáděný majetek. Také se stává, že k větší jistotě vyměňuje se obmyslenému již za života zůstavitelova zvláštní plat.

Prvními jednostrannými posledními porizeními na případ smrti byly tak zvané Seelgeräthe. Církev přislíbuje se tu pro případ smrti na msě za spásu duše nějaký majetek. Podle zákona Mojžišova (5 kn. 17, 6), že na slovo dvou nebo tří svědků rozsudek

vydán býti může, prohlašovala církev za platné testamenty, které zřízeny byly před knězem a dvěma svědky. Ustanovení tato přešla i do sbírky dekretů Řehoře IX. Buxy však vzmahající se moc světská zapovídá takové testamenty před kněžími a kleriky, požaduje, aby před ní byly zřizovány, v městech pak před rychtářem. Říšský řád notářský z roku 1512 prohlásil římské právo za obecně platnou normu. Testamenty byly ústní nebo písemné. Písemné byly buď přičteny, nebo jako testamenty i zapečetěny prohlášeny. Při všech testamentech žádala se pak forma římského práva, buď forma soudní nebo 7 svědků. Z formy kanonické (kněz a dva svědci) přijata i forma státní (notář a 2 svědci). Ale některých práv dostáčovalo však pouhé sepsání a podepsání testamentu zůstavitelem, testamentum holographum. Pro testament ve válce připouštěna forma mírnější, na př. prohlášení před dvěma důstojníky. Z instituce Salmana stal se při testamentech jednostranně zůstavitelem jmenovaný vykonavatel poslední vůle. Příslušel mu buď dohled na pozůstalost nebo její rozdělení.

Některá práva činila rozdíl mezi testamentem a codicilem, podle toho, zda byl dědic jmenován, čili jen jisté věci odkazovány. N. o. z. o. rozdíl tento odstranil; uznává soudní, notářské a vlastnoručně psané testamenty.

Funkci dědického odporu má po recepci ústav povinného podílu, který z římského práva všechna partikulární zákonodárství přejímají, i n. o. z. o. Ale téhož mají nárok na povinný díl potomci, rodiče a manžel zůstavitelův, pokud by byli dědici zákonnými. Podíl tento činí polovici podílu zákonného.

Právní věda od polovice 17. století vytvořila také instituci smluv dědických a sice dvojího druhu: affirmativní, jimiž se právo dědické zakládá, a renuntiativní, jimiž se zrušuje. Smlouva může mít však mimo to za předmět pouze odkaz určité věci, a pak se mluví o singulárních neboli partikulárních a odkazovních smlouvách. Smlouvou dědickou není smlouva o dědictví, kterou se dědic nějaké třetí osobě zavazuje, že jí dědictví, až mu připadne, vyda. V affirmativních

smlouvách ustanovuje jeden kontrahent druhého nebo oba sebe vzájemně, nebo i osobu třetí za dědice. Ve smlouvách renuntiativních zrušuje se právo dědické, které někomu přísluší ze smlouvy nebo ze zákona, zejména také portio statutaria (mezi manžely), nebo na základě zřízení rodového posloupnost v určité statky rodové nebo selské. Smlouva affirmativní dědická nezakládá žádné obligace, nýbrž jen důvod k delaci. Předmětem jejím je právo dědické. Jako každá smlouva, předpokládá i smlouva dědická, že oba dva úmluvci jsou oprávněni smlouvy uzavírat. K uzavření smlouvy žádá se jistá formálnost, zejména písemnost nebo osvědčení notářské. Smlouva může se vztahovati na celou porůstalost nebo jen na její kvotu. Smlouvi lze odporovati pro zkrácení povinného dílu. Smlouvu dědickou nelze jednostranně odvolati. Disposice jměním za živobytí není však vyloučena. Zejména zřízením všeho jmění může se tedy smlouva dědická státi bezpředmětnou.

Zvláštní kategorii dědických smluv affirmativních tvoří t. zv. dědická sbratření

(Erbeerbrüderungen). Již od 14. století uzavírají rodiny vysoké šlechty mezi sebou dědické smlouvy toho obsahu, že, vymrou-li členové jedné z nich, kteří podle autonomních rádu k posloupnosti jsou povoláni, má připadnouti uprázdňené territorium rodině druhé dle jejího rádu posloupnosti.

Smlouvy tyto jsou proto zvané dědickými sbratřeními. Nejduvše používalo tu formy věčné. Rodiny vzájemně zřizovaly si gewere pro území, jež mělo býti postoupeno, později dostala pouhá smlouva. Dle staršího práva německého potřebovala smlouva taková potvrzení císařského, v době německého spolku potvrzení spolkového, dnes řídí se to dle ústavy těch kterých států.

Smlouvy renuntiativní vztahují se na dědictví. Mohou zníti všeobecně nebo ve prospěch některé osoby. Znějí-li všeobecně, dědi ten, kdo vůbec jinak ku dědictví je povolán. Znějí-li ve prospěch někoho, zrušuje se smlouva, nedědi-li ten, kdo děditi měl, poněvadž třeba zemřel nebo dědictví se vzdal. Descendenti vzdáním svého ascendentu nejsou

vázání, zeměli dříve, než dědictví napadne.
Tu dědi' sami svým vlastním právem.

Zvláštním druhem renunčiativních smluv dědických jsou renunčiaci šlechtických dcer. Když právo dědické dětí, synů i dcer, vzájemně se vyrovnalo, hleděla šlechta a rytířstvo vyhnouti se účinkům nového principu tím, že skýtajíc dcerám výbavu, dávala si při jich sňatku od nich vydávati prohlášení, kterými se všeho dědického práva na rodinné statky vzdávaly. Takovéto předpisy byly pak též do domácích řádů rodinných přijímány. Přes to však uznáváno ještě za vhodné, aby při sňatcích výslovně byla takováto resignace proklásována. Protože se tím dcery vlastně vzdávaly práva, které jim dle domácího řádu ani nepříslušelo,ovalo se toto vzdávání nutným (notwendiger Verzicht). Toliko pro bezprostřední rúšské rytířstvo mělo toto vzdávání konstitutivní význam, poněvadž pro ně neplatil žádný předpis zákona, ani práva obyčejového, který by posloupnost různým způsobem než právo obecné upravoval. Na rozdíl od zásady, že vzdání se ascendentů

nemůže pohorsiti právo descendentů, vztahovalo se vzdání dcer i na jejich potomky. Dcery za tím účelem připisovaly ke svému vzdání doložku, že se vzdávají za sebe a za své dědice.

Smlouva odkazovní zajišťuje nějaké osobě třetí odkaz. Lisí se od daru tím, že ji nelze odvolati. Právě jako dědická smlouva nebaruje však zůstavitele dispozice za živobytí, takže tu zřízením celého jmění nebo věci odkazane' může se odkazovní smlouva státi bezpředmětnou.

N. o. z. o. zná obojí druh smluv dědických, afirmativní i renunčiativní. Předepisuje pro ně notářskou neb soudní formu a osobní přítomnost smluvců. Renunčiaci vztahují se v pochybnosti i na dědice. Afirmativní mohou míti za obsah ustanovení dědice, odkazy a příkazy.

Oddíl II.

Práva zvláštní.

Díl I.

Zvláštní práva osobní.

Hlava I.

Právo na jméno a zvláštní označování.

§ 66. Právo na jméno.

Manželskému dítěti dává jméno jeho otec. Nemá-li otce, poručník. Nemanželskému dítěti matka. Obvyčejně spojeno bývá dávání jména se křtem dítěte. Spojení to je však nahodilé. U nekřesťanských dětí osvědčuje se při zápisu narození do starového rejstříku, jaké jméno se dítěti dalo. Někde stát volnost jmen obmezuje. Tak dle zákonodárství na levém

břehu Rýna z počátku 19. stol. mohla se voliti pouze jména známá ze starého zákona a z kalendářů. V Elsku mají býti odmítána jména francouzská, v Sasku neslušná a odporná. Žda jméno, do starového rejstříku zapsané, později změniti lze, nosuruje se v Německu podle zákonodárství zemského.

Při svém jméně vede každá občanská osoba ještě jiné jméno, příjmení. Je to jméno rodinné (Familienname). Nabývá ho zrozením po svém otci nebo nemanželské matce. Mění je svátek ženy, legitimace nemanželského dítěte nebo na odůvodněnou žádost i moc státní.

Právo na jméno jest čistě osobní. Nelze se ho vzdáti a nelze je převésti na jiné ani mezi živými ani pro případ smrti.

Právo na jméno a příjmení má obsah pozitivní a negativní. Právo totiž jména užívati a dále právo opřít se tomu, osobě-li si jméno to neoprávněně kdosi třetí.

Kaproti státu má vůbec i každý povinnost jména a příjmení svého užívati. Mraz dopouští, aby se více obecnostem i jiné jméno přijalo (pseudonym). Jménu tomu pak i stát

ochranu poskytuje.

Právo připouští i zvláštní jméno pro obchodníky (firmu). Zapisuje se do zvláštního obchodního rejstříku. Zápis tento dává pak právo zakázat každou jinou firmu stejného znění, třeba by jinak kdo dle práva k svému jménu k tomu byl oprávněn. I firma sama o sobě jest nepřenesitelná, toliko s obchodem lze ji na jiné přivést.

§ 67. Právo na zvláštní označování.

Zvláštního značení užívá německý lid pro svou osobu již v nejdávější době (Hautmarke). Torději zbylo z toho pouze označení rodiny, zejména šlechtické. Jednotlivci používali zvláštního značení jen v pečeti, jež již význam však průběhem doby také zanikl.

Velkého významu nabyly však v obchodě známky, které značily, že zboží od určitého výrobce pochází. Takovými nejsou však známky, jimiž živnostníci pro sebe, pro své lidi nebo pro úzký kruh odběratelů zboží

označovali. Také jimi nejsou značky, jež tu a tam zákonodárství předpisovalo, aby se proti padělatelům zboží mohlo zakročit.

Známky, dávající průkaz o původu zboží, přicházejí již dosti záhy v kraji na dolním Rýně při drobném průmyslu železářském. Předpisy o nich sahají až do XVI. století.

V Německu nastoupilo na místo dřívějšího zemského zákonodárství pro známky zákonodárství říšské. Nejprve zák. říš. ze dne 10. listopadu 1874, pak ze dne 13. května 1894. Oprávněn k ohlášení známky pro své zboží je každý továrník, majitel hor, řemeslník i hospodář.

Jako známek může učito býti všech značek na zboží, nebo jeho obalu, kterými se toto zboží zřejmě od jiného rozliší. Mohou to býti obrázky a vedle toho také číslice, písmeny a slova, nikoli však slova, kterými se jen váha, množství nebo cena udává (Freizeichen), a slova pohoršení nebo klamání obecněstva vzbuzující, ovšem však slova smyšlená (kalodont), anebo slova zvláštním výrazem

produkt označující (markoj), nebo také název časopisu.

Známka ohlási se u patentního úřadu, který o jejím přípustění a zapsání do známkové role (Zeichenrolle) rozhodne. Odmítá ji, byla-li již pro někoho jiného ohlášena a zapsána. Právo na známku lze pouze s podnikem zciziti a na dědice převésti.

Právo toto pomíjí po 10 letech, neobnoví-li se novou přihláškou, anebo neodpovídá-li obsah známky více skutečným poměrům, dále zanikem podniku a zřeknutím se oprávněného. Známky může býti užit na všech obchodních listech a vyhláškách. Vědomě porušení práva na známku se trestá.

Na útraty odsouzeného může rozsudek veřejně býti vyhlášen. Mimo to může i o náhradu škody býti žalováno.

Glava 2.

Právo původské a patentní.

2. Právo původské k fotografiím a vorkům.

I. Díla fotografického jest původcem, kdo dílo toto zhotovil. Jemu přináleží výhradní právo ku jeho uveřejnění, mechanickému napodobení a živnostenskému rozmnožení. Fotografie osob mohou jen s jich svolením a do 10 let po jich smrti se svolením jich příbuzných rozmnožovány a vystavovány býti. Svolení se předpokládá, dá-li se odměna za to, že se kdo dá fotografovati. Uveřejněny a vystavovány mohou býti podobizny z denních událostí, obrázky krajín a míst s osobami, obrázky stromů a zedění, průvodů a pod., dále i podobizny, jejichž uveřejnění a vystavování zájmem umění slouží, pokud fotografovanou osobou objednány nebyly. Z důvodů konání spravedlnosti a veřejné bezpečnosti mohou však fotografie osob bez všeho svolení jich rozmnožovány a vystavovány býti.

Ochrana díla fotografického pomíjí 10 let po jeho vydání; nebylo-li vydáno, 10 let po smrti původce.

II. Holébku práva na vzorek a model jest Francie. Původně bylo užíváno jen obrasců, později i modelů. Německé říšské zákonodárství zavedlo ochranu vzorků a modelů zákonem ze dne 11. I. 1876 a ze dne 1. VI. 1891, první pro vzorky vkusové (Geschmacksmuster), druhý pro vzorky užitné (Gebrauchsmuster). Vzorek vkusový jest výtvar vkusu, vzorek užitný jest nová forma pro nástroj nebo předmět častější potřeby. Obojí vychází z tvůrčí činnosti svých původců. K účinnosti práva původského k těmto výkonům jest třeba ohlášení u příslušných úřadů. Vzorek vkusový zapisuje se do zvláštního rejstříku vzorkového, který vede soud, jenž vede i rejstřík obchodní. Vzorek užitný zapisuje se do zvláštní role těchto vzorků, vedené pro celou říši německou u patentního úřadu v Berlíně. Při prvním trvá ochrana 3 léta, ale může vždy po třech letech před jich průjím až do 15 let býti prodloužena. Při druhém se původní 3letá lhůta vždy o 3 léta dále proti zaplacení taxy prodlužuje (60 M.).

§ 69. Právo patentní.

Středověké právo patentního nemá. Technické vynálezy staly se majetkem všech živnostníků, kteří v cechu byli seskupeni. Výchradní právo cechovní ku provozování řemesla snažilo se pak vynálezku využítí. Tato živnostenská výhrada cechovní neobstála však před hospodářským pokrokem průmyslu a techniky. Objevy a vynálezy jednotlivci vyřadovaly si uznání i mimo cechovní strany. I zde užito formy privilegii, která jednotlivým vynálezciim od 15. až 16. století ku výhradnímu užívání jejich vynálezku bývala udělována.

Než privilegia takováto neustávala omezena pouze na vynálezky. I ti, kteří nové odvětví průmyslové činnosti zaváděli nebo starý již vynález využitkovati hleděli, měli na to od veřejné moci udělena zvláštní privilegia. Privilegia sama udělována pak úplně jen dle libovůle, někdy pouze z přičin fiskálních, pro vybírání poplatky.

Nejistotnostem, které z takovéhohomo-

polisování povstávaly, cílila nejprve v Anglii parlamentní akta z r. 1623, zapovídající všechny monopoly kromě těch, které vynálezci byly uděleny.

Právo na nové privilegium nebo patent pro vynález tím ovšem nebylo vyiknuto. Myslenku tuto vyslovuje teprve zákonodárství Spojených Států z konce 18. století a s plnou určitostí francouzský zákon ze dne 7.I.1791. Každý objev nebo vynález ve všech oborech průmyslu je dle tohoto zákona vlastnictvím svého původce.

Zákonodárství různých zemí, které odtud vynálezy chrání, stojí sice ještě formálně na tom, že se udílí vynálezci zvláštní privilegium — patent. — Než materiálně třeba tu konstatovati jako podmínku udělení patentu, že tu jde o nový vynález, samostatný tedy výtvor některé osoby. Myslenka svobody hospodářské v letech 60. není právu patentnímu přízniva. Všechny monopoly i monopoly vynálezci prohlašují se tu za hospodářsky škodlivé. Potřeba chrániti vynálezy vznikla však tou měrou do obecného právního

vědomí, že zákonodárství přes všechny tyto odpory počíná se jí zabývatí. V Německu vydává se nejprve říšský patentní zákon ze dne 25.V. 1877 a pak ze dne 7.IV. 1891, v rakouských zemích privilejní zákon z 15.VIII. 1892 a patentní zákon ze dne 11.I. 1897. Mezinárodní smlouvy zabezpečují pak ochranu vynálezů i ve státech jiných.

Zakoliv právo z vynálezů vzniká již samým výtvorem, přes to jest třeba zvláštního úředního zjištění, aby právo toto stalo se výhradním právem na využití vynálezů. Děje se tak u zvláštního, pro celou německou říši zavedeného patentního úřadu v Berlíně. Úřad sestává z předsedy a odborníků technických a právnických. U tohoto úřadu třeba vynález přihlásiti.

Úřad zkoumá, zda jsou tu náležitosti udělení patentu, a zavádí zvláštní výzývaci řízení, aby osoby interessované mohly proti udělení patentu odpor podati. Na to teprve, není-li námitek, patent udílí. Při zkoumání se vyšetřuje, zda tu jde o vynález, kterým se technickému pokroku pomáhá, zda vynález

jest nový, nepoužívan snad jinými odborníky, a zda lze ho živnostensky využití. Vynález sám náleží svému vynálezci buď v nějakém tělesném předmětu anebo technickém postupu. Potravinu, léčivinu a léky, jakox i látky chemicky získané jsou z patentování vyloučeny. Právo na využití vynálezu má ten, kdo jej nejprve u patentního úřadu ohlásí. Nemusi to býti sám vynálezce. Oddělení vynálezů opravňuje však vynálezce k odporu a žalobě na neplatnost patentu. Poda-li odpor, může do jednoho měsíce patent pro sebe ohlásiti.

Žalobu na neplatnost patentu, poněvadž vynález není nový nebo se pro patentování nehodí, může podati kdokoli. Podává se u zvláštního oddělení patentního úřadu. Z rozhodnutí jeho pak jde odvolání k říšskému soudu.

Patentovanému vynálezci poskytuje se ochrana civilní a trestní. Žaloby pro porušení patentu promlčují se ve třech letech. Právo na patentování vynálezce, pokud tento nebyl ještě veřejně a známým se nestal, nepodléhá žádné promlčovací lhůtě. Patent sám trvá 15 let

od prvního dne po přihlášení počínaje. Jinak pomíjí: vzdáním se, nezaplacením povinných poplatků a zpět vzetím patentu, nevykoná-li se patent nebo neoděli-li se licence ku jeho výkonu do 3 let. K žalobě na zpět vzetí patentu jest kdokoli oprávněn.

Díl II.

Práva zvláštních právních předmětů.

§ 70. Právo lenní.

1.) Pojem.

Při lenu dává pán svému manovi užívání věci, a man se zavazuje ku věrnosti a lenní službě. Jest tu tedy třeba tří náležitostí:

1.) dvou nebo více osob ku lenu způsobilych, pána a mana,

- 2.) věci způsobilé k lénu,
- 3.) povinnosti ku lenní věrnosti a službě.

Způsobilost lenní je aktivní a passivní. Aktivní týká se pána (senior, dominus), passivní mana (vassus, vasallus). Právní knihy 13. století stanoví tuto lenní způsobilost pro dvě strany dle 7 štítů: 1. štít má král, 2. knížata církevní, 3. světská, 4. ostatní páni, 5. t. zv. schöffenbarfreie a ministerialové, 6. manové držitelé štítu pátého a 7. dle švábského zrcadla všichni manželsky zrození svobodní.

V této stupnici mohla se léna přijímat, ale štít se při tom nesměl ponížiti. Než zapověď tato se s počátku obcházela, později byla ignorována, takže lenní štíty upadly v zapomnutí.

Aktivně i passivně nespůsobilými jsou exkomunikovaní, berectní a židé. Pasivní způsobilost předpokládá službu vojenskou. Nejsou tudíž pasivně způsobilými ženy, sedláci, měšťané (aspoň pro počátek), duchovní, nemocní a mrači.

Než byly uznaný jisté výminky. Aktivně a pak i pasivně způsobilými jsou knížecí

hodnostáři církevní, aktivně způsobilými jsou i města, pasivně měšťané, nemocní a ženy. Nemocní a ženy musí však postavit osobu způsobilou, nositele léna, aby lenní služby za ně vykonávala. Ženám mohla dokonce v lenních smlouvách i lenní posloupnost býti vyhrazena. Léna tato zvala se lény ženskými.

V léno mohlo býti dáváno vše, co určiték přinášelo. V první řadě byl to majetek memovitý, statky šlechtické (feuda mobilia), selské (feuda ignobilia), budovy (feuda aedificii), hrady (feuda castru). Než i netělesné věci mohou v léna býti dávány, jako výsostná práva buď v celém obsahu (léna korouhevní u světských, zřelová u církevních knížat), aneb jen jednotlivá jako regál houbní, horní, mincovní, poštovní, cla, výsost soudní; dále hrady (hrabský, fojtský), práva na opakující se dávky, příjmy komor a sklepa, příjmy kostelů, oltářů, desátky, služebnosti, kapitály a také i zástavní dříba (feudum pignoratitium). Léna v zemi zvala se feuda in curte, mimo zemi feuda extra curtem.

2. Vznik.

Léno vzniká investiturou (*infudatio*) nebo vydržením. Investituru předsebeě buď pán sám ze svého jmění (*feudum datum*), anebo ze jmění jemu za účelem investitury přístím manem odevzdaneho (*feudum oblatum*). Investitura rozpadá se na 2 akty: propůjčení a holdování.

Pán propůjčuje léna odevzdávaje manovi symboly investitury, korouhev nebo zeklo, rukavici nebo ratolest. Man holduje svému pánovi přísahaje jemu věrnost, skládaje jemu *homagium* a slibuje, že mu bude *ten, hold und gewärtig* (*Hulde schwören*). Man klece klade pak své ruce do rukou svého pána (*Hulde thun*). Léno udílí se na lenním soudě (*curia feudalís*) před many. O investituroě sepsě se lenní protokol (*list lenní*), obsahující prohlášení pánova o propůjčení léna, dále lenní revers, obsahující prohlášení manovo o jeho přijetí (*litterae reversales*), pak seznam lenního statku. Při zřízení

léna a při každém jeho obnovení platí se zvláštní poplatek lennímu pánovi (*laudemium*) a kanceláři (*l. minus*). I léno, dosavad neuprázdněné, může býti propůjčeno. Propůjčuje se pro případ uprázdnění již jako právo věčné (*Eventualbelehnung*), takže již více nového propůjčení potřeby není, nebo se zajišťuje pouze jeho nápad. Zřizuje se totiž určitá posloupnost anebo se uděluje lenní čekanství (*Lehensepectanz*) a to buď jako na dědice přecházející nárok na udělení léna určitého (*expectantia specialis*), anebo léna, které nejprve se uprázdní (*expectantia generalis*).

I více osobám může býti léno uděleno a to jako v langobardském lenním právu, každému k jistému podílu (*Mitbelehnung*), anebo jako v německém lenním právu všem ku společné ruce (*Gesammitbelehnung*). Toto poslední propůjčení ku společné ruce má dvě formy, jednu starší a jednu novou. Dle starší drá všichni manové léno ve své společné drábě, vystupující na venek jako jedna osoba prostřednictvím svého nositele léna. Dle nové formy má jen jednu drábu a určitky léna, ostatní

mají pouze právo na lenní posloupnost, která by jim jinak dle obecných lenních pravidel nepříslušela.

Dle langobardského a později i dle německého práva nabývalo se léno i vydržením. Bylo k tomu třeba lenní služby a plnění lenních služeb dle langobardského práva po čas 50 let, dle pozdějšího německého práva za vlivu práva římského 10-20 let, byli zde iustus titulus (vydržení řádné), a 30 let, nebylo-li zde tohoto titulu (vydržení mimořádné).

3. Poměr mezi pánem a manem.

Negativně vyplňují poměr mezi pánem a manem jejich vzájemné povinnosti. Positivně jsou to jejich vzájemná práva. Povinnost jednoho jest právem druhého. Povinnosti jsou oboustranné a jednostranné. Oboustrannou povinností jest závazek ku věrnosti. Mezi pánem a manem jest etický svazek, jako v rodině mezi otcem a dětmi. Na venek vystupuje tato věrnost u mana ve zjevné úctě,

již sám pánu svému prokazují, u pána v ochra-
ni, kterou svému manovi skýtá. Kdo věrnost poruší, dopouští se felonie, která má své právní důsledky. Pán ztrácí právo na manovy služby, man právo na pánuv statek.

Jednostranné povinnosti má pán i man. Povinnosti manovy jsou jeho lenní služby. Jsou vojenské a dvorské, jízda do pole (Herfahrt) a jízda na dvůr (Hoffahrt). Vojenské jej zavazují, aby na pánovu výzvu táhl s ním do pole, anebo aby chránil hrad, jde-li o léno hradecké (Burglehn).

Dvorská služba jej zavazuje, aby na dvůr pánuv se dostavil, kdykoliv jej tam pán povolá, a to buď ku dvorské slavnosti, k radě anebo k soudu. Máť man před pánem svůj lenní soud (curia feudalis).

Jednostranné povinnosti pánovy týkají se lenního statku. Zavazují jej, aby manovi léno ponechal, a když dědičnost len se vyvinula, ani jeho dědicům ho neodnímal.

Revertem této negativní povinnosti lenního pána jest positivní právo manovo ku

lénu. Je to věcné právo k lennímu statku (Lehengeweere), neobmoxené právo používací, kterýmž lze v určitých formách i dále disponovati a které později také na dědice přechází. Prodejem disponovati lze průběhem doby lény prodejními (feuda venalia). Léna přecházejí tu jako léna, právo lenního pána se tu nepohoršuje. Trh musí býti však pánovi oznámen a tento může v něj vkročiti (retractus feudalis). V jiných případech jest možná pouze lenní dispozice: propůjčení léna zase v léno (subinfudare). Práva pána, který stává se vrchním senio-rem, se tím nijak neujíma, poněvadž mohou žádati lenní služby i od vasala i od subvasala.

Vedle theorií lenních knih mohou tato léna až šestkrát dále býti udělena. Litajíc nejvyššího lenního pána, může tedy léno až do sedmé ruky přijíti. Jinak bylo zcizení léna bez svolení pána neplatné. Man dopouštěl se zcizením felonie. Léno spadalo na pána. Pán měl na vrácení léna věčnou nepromlčitelnou žalobu (actio revocatoria).

Tako zcizení jest i zadlužení léna

zapovízeno. Toliko příjmy po čas držby dosavadního držitele léna mohou býti zabaveny. Některé dluhy postihují však i podstatu. Líní se tu rozdí-
lí mezi:

a) debita feudi legalia a consensuata, jsou-li volny po zákonu nebo povoleny pánem,

b) debita feudi absoluta a respectiva, mohou-li se požadovati od všech nástupců v léně anebo jen od některých,

c) debita feudi necessaria a subsidia-ria, mohou-li se požadovati od nástupců v léně vůbec, nebo jen tehdy, je-li alodiální dědic ku placení nespůsobilý.

Od dluhů lenních třeba lišiti lenní kmen (Lehenstamm), constitutum feudale, a lenní quantum (Lehengquantum). Lenní kmen jest na léně vázoucí, nevypověditelný kapitál, jehož úroky mají se platiti osobě některé rodiny, učení lenní posloupnosti, jako na př. za to, že se vzdala nástupnictví. Lenní kmen není žádným lenem, poněvadž tu není žádného propůjčení léna. Podobá se však lénu, poněvadž právo na braní úroků připadá dle pravidel lenní posloupnosti.

Lenni quantum jest naproti tomu onen obnos, který spoludržitel léna zavázal se zaplatiti druhému spoludržiteli za to, že se vzdal svého práva nástupnického.

4. Lenni posloupnost.

Původně nebyla léna dědičná. Dědičnost jich vyvinula se teprve průběhem doby. Na předchozí jejich neděditelnost upomíná ještě pozdější obnovení len (Lehenserneuerung). Do roka a dne po smrti pána nebo mana musilo totiž za obnovení léna býti zřídkááno. Obnovení léna nemohlo však býti oděpěno. Leno, jež se nalézá v rukou prvního nabyvatele (primus acquirens), zove se feudum novum. Leno, přešlé již na dědice, zove se feudum antiquum. Povolání k lénu jsou pouze mužští descendenti manovi, kteří jinak ku lénu jsou způsobilí, výjimkou pouze na základě zvláštních smluv i přibuzní poboční, při ženských lenech i ženy. Je-li více dědiců, je pán povinen uděliti léno tomu z nich, na němž se

spoludědicové dohodnou. Nestane-li se toto dohodnutí, má pán sám mezi nimi volbu. Povolí-li, může se léno i mezi více dědiců rozdělit. Není-li přímých dědiců, spada léno na pána. Inak zachováti léna i pobočným liniím vede ku propůjčování len ku společné a nedílné ruce více osobám (Gesammtbelehnung). Osoby tyto přijímají investituru k nedílné ruce a nedílnou rukou slibují pánovi věrnost. Služby lenní koná však jen jeden z nich, kterého k tomu výslovně učí. Zemře-li někdo z těchto spoludědiců, připadá jeho podíl přímým dědicům. Neustaví-li dědiců, přirůsta spoludědicům. Není-li dědic zletilý, kteráž zletilost kolísá mezi 16. - 18. rokem, a později stanoví se rokem 12., nastupuje t. zv. lenní poručenství. Lenním poručníkem jest pán lenní; jako poručník běže úřky léna tak dlouho, dokud nezletilec svých let nedojde a služby lenní konati nemůže. Pán může však tyto úřky někomu jinému jako feudum guardiae postoupiti. Právo pánovo na lenní poručenství zaniká

však dosti záhy. Právo na správu a vrátky léna připadají nejbližším příbuzným nezletilce, někdy se svolením pána i jeho matce. Později dohlíží na tuto správu i úřad vrchnoporučenský.

Dle langobardského práva přechází léno nejprve na potomky posledního držitele. Mezi tyto čítají se i vnuci. Neměli potomků, přechází léno na pobočné příbuzné. Kolise mezi vnuky a syny posledního držitele a dalšími příbuznými řeší se dle různých systémů: graduálního, lineálního a lineograduálního.

Dle graduálního dědi nejbližší agnát.

Dle lineálního dědi nejbližší parentela bez ohledu na blízkost příbuzenství.

Při lineograduálním systému dědi nejbližší parentela, v té však rozhoduje bližší stupeň. Právo toto recipovaly v některých zemích zákon nebo obyčej (Mecklenburk).

Šinou posloupnost zavedla pro kurfirsty zlata bulla. Dle této dědi se v liniích. V každé linii dědi nejprve prvo-

rozený, pak druhorozený atd. Jako v německém právu didictví vůbec, i léno napadá ihned samo smrtí posledního držitele. Nemí potřeby žádného zvláštního nastupování. Ovšem může se dědic napadlého léna vzdati.

Napadne-li didictví alodní někomu jinému než léno, třeba léno od alodu oddělit. Lenní dědic skýta tu náhradu za zlepšení léna, míru obvyčejného udržování převyšující, požaduje však sám od didice alodu odškodněnou za zhoršení léna v zlem i myslu nebo z hrubé nedbalosti.

Fructus percepti a zadrženi plody civilní náležejí didici alodnímu, takéž fructus stantes et pendentes, vynaložil-li na jejich získání zůstavitel sám potřebnou práci.

(Wer säet, der mähet).

5. Zánik lenního poměru.

Lenní poměr zaniká buď absolutně nebo relativně pouze dočasně v příčině ma-
na. Absolutně pomijí poměr lenní :

1.) Zánikem nebo oprávněným zrušením lenní věci;

2.) odvoláním práva pánova, bylo-li toto odvolatelné;

3.) vydržením vlastnictví v přičině léna manem nebo někým třetím;

4.) allofikací, kterou léno smlouvou mezi pánem a manem za alod se prohláší. Práva osob ku lenní posloupnosti povoláních, zůstávají tu nedotčena. Alod stává se takto jakýmsi druhem fideikomissu.

5.) zákonem. Usnesením národního shromáždění francouzského ze dne 4. VIII. 1789 a zákony, ku provedení jeho vydanými, byl lenní poměr ve Francii zrušen. Zákony tyto roku 1801 rozšířeny i na německé země na levém břehu Rýna. Zánikem říše německé r. 1806. pomínel lenní svazek nových suverenních států. Na to i v těchto státech vydány leckde zákony, které buď vůbec lenní poměr zrušovaly nebo allofikaci lén přinouštily. Po roce 1848 došlo pak ve všech státech německých ku zákonům takového obsahu.

Relativně zaniká svazek lenní konsolidací v osobě pánové. Dále může k tomu dojiti:

a) bez felonie,

b) následkem felonie,

c) následkem quasifelonie.

ad a)

1.) Vyměněním rodiny manovy a všech těch osob, kterým léno ku společné ruce nebo eventuálně bylo propůjčeno;

2.) vzdáním se mana a výpovědí jeho, kteráž jest zejména nutná, vypukne-li nepřítelství mezi dvěma lenními pány jednoho a téhož mana. Právo dědiců se však tím nepohoršuje,

3.) vydržením se strany pánovy. Z toto vydržení nepohoršuje práva dědiců.

ad b)

Felonie, totiž porušení lenní věrnosti, má za následek ztrátu léna jen ve zvláště těžších případech. Jako takové uvádí se libi feudorum odepiení lenní povinnosti nebo lenní přísahy, opuštění pána v poli, zrada, násilí a těžké urážky na pánovi spáchané, úklady jeho životu, trestní žaloby nebo

svědectví proti pánovi, tělesné souložení s jeho příbuznými, neobnovení léna, zcizení jeho, špatné hospodářství a podobné. Nová práva partikulární mají tu podrobné předpisy. Ztráta léna nastává dle nich pouze při zlému smyslu. Odnětí léna následkem felonie nepohoršuje právo descendentů provinivšího se manna.

ad c)

O quasifelonii se mluví, dopustí-li se man skutku, které jej činí bezectným, nebo spáchá-li zradu na svém spoluvasalovi. Léno tu spadá ihned na dědice.

§ 71. Právo statků rodinných.

Původní vázanost statků rodinných zůstala jednak právem obyčejovým, jednak právem statutárním jen při jednotlivých statcích zejména rodin šlechtických. Jsou to t. zv. statky kmenové (Stammgüter). Mezi nimi činí se rozdíly mezi domácími statky

vysoké šlechty a rodinnými fideikomisy neboli svěcenstvími.

1) Domáci statky vysoké šlechty.

Statuta vysoké šlechty, mající právo své autonomie, stanoví také, který statek jest jejich statkem domácím. Vlastníkem statku jest tu celá rodina. V čele rodiny stojí její hlava, která má výlučné právo na drábu, správu a užívání statku. Kdo jí jest, o tom rozhoduje rodinný statut. Právo toto nelze jí odejmouti. Agnāti mají právo na část užitku nebo renty, aparáže nebo užívání jistých dílů statku, dále právo čekanství. Právo čekanecké je oprávnění k tomu, aby podali odpor proti každé dispozici podstatou, která se děje bez jejich svolení. Agnāti mají teprve v druhé řadě právo na posloupnost, dcery a vdovy nárok na výživu a výbaru, jejich stavu průměrnou; váova jen po čas svého vdovství. Pro posloupnost platí trojí forma: Maiorat, seniorat a primogenitura (secundo- a tertio-genitura).

Při majoratu má přednost nejstarší z dědiců, se zůstavitelem stejně. Blízko příbuzných. Při senioratu nejstarší z celého rodu. Při primogeniturně nejstarší linie a v té pvo-rozený, druhorozený atd. Z těchto tří forem rozmohla se u vysoké šlechty nejvíce primogenitura.

2. Rodinná svěření.

Nížší šlechta, nemajíc právo autonomie, mohla jen prostřednictvím právního jednání dojíti účelu, který u vysoké šlechty domácí statut při domácích jejích statcích zjednával. Podléhalat' obecnému právu, které zejména při dědictví všechny děti zůstavitelovy i ženy ku dědictví povolávalo. Příklad nedělitelnosti kurfirství a pak i knížectví nabídal i nižší šlechtu ku napodobení, aby statek její nerozdělen rodinně se zachovával. Stopy podobných opatření přicházejí v Německu dosti záhy. Již v 13. století mohl vlastník nariíditi, že statek mezi více dítelii

dělen býti nesmí. Také zcizovatel nemovitosti nariídí, na koho má připadnouti, zemře-li její nabyvatel bez potomků, anebo na které osoby může býti prodána a na které nikoli. I testamentární dispozice novazuje se za platnou, dle níž nemovitost v některé rodině dle určitého řádu posloupnosti má býti děděna. Po recepci urči se již velice často posledním pořizem nebo smlouvami pevně nástupnictví pro dědění nějakého statku. Aby se takovýmto ústavim nemohlo římským právem odporovati, poučila se ku římskoprávnímu skonstruování nového ústavu po vzoru italském a španělském Justinianova novela 159. o fideikomissární substituci některé rodiny při odkazech. Odkazy mohly tu přecházeti vždy na nejbližšího příbuzného až do 4. ruky. Jurisprudence urila tu ještě předpisi práva lenního a založivši nový ústav na sukcessi „ex pacto et providentia maiorum“ vybudovala tak pojem rodinného fideikomissu neboli svěření. Časové obmezení práva římského se však odmítlo.

Zákonní předpisy o svěření vydal

nejprve bavorský Landrecht z r. 1756, po té pak i ostatní partikulární zákonodárství.

Doba novější světenství nepřeje. Ve Francii zrušily je zákony francouzské revoluce, a články 806. code civile zapověděl každé obmexení dědice.

Podlejší zákonodárství pořádá však světenství zase zvláštními předpisy. Rodinné světenství jest dle své povahy uzření kmenového statku. Jest to zvláštní jmění, které prohlašuje se za nercizitelné a dědí se v některé rodině od rodu k rodu, aby lesk její (splendor familiae) se zachoval. Zakládá se právním jednáním mezi živými nebo na případ smrti. Aby bylo i všem třetíím osobám známo, musí i do pozemkových knih býti zapsáno. Práva partikulární žádají mimo to i soudní vyhlášení a potvrzení, někde i státní povolení. V Rakousku je k tomu potřeby zákona. Dle německého práva jsou k tomu způsobilým předmětem pozemky a pozemková práva jakéhokoliv druhu; ale také peníze. Jiné movité věci jen tehdy, pokud na nemovitosti

jsou radikovány. Věci čínici předmět fideikomissu musí býti značnějšího rozsahu. Právo partikulární stanoví tu jisté minimum hodnoty nebo výnosu.

Zříditi může světenství jak šlechtická, tak i každá občanská osoba. Dle ustanovení zakladatele má správu a užitky světenství jen jediný člen rodiny. Podstata světenství musí však zůstati neporušena. Ti členové rodiny, které individualní posloupnost světenství z drůby vylučuje, mají začasto nárok na apanaž. Zvou se čekatelé (čekanci, Anwärter). Obecnoprávní přepisuje se drůiteli právo vlastnické, vázané věcným právem čekatelů. Dle práva partikulárního jest vlastníkem rodina. Dle rakouského a pruského práva náleží rodinné věchní vlastnictví, drůiteli podvlastnictví. Zřízení fideikomissu jest neplatné. Čekatelé mohou mu odporovati, dle obecního práva tehdy, kdy na ně světenství spadne, vedle práva partikulárního, ihned. Tak zřízení, tak i zadlužení jest neplatné. Vedle práva obecního nevize tu svolení žijících čekatelů

jejich potomky.

Dle práva partikulárního jest někde pak možno obtíženi fideikomissu se svolením všech žijících čekatelů, soudu nebo zeměpána.

Posloupnost svěrenská je posloupnost v určité jmění. Spočívá na povolání zakladatelově. S dědickou posloupností po posledním držiteli na alodní statek není v žádné souvislosti. Alodního dědictví možno se vzdati, naproti tomu dědictví svěrenské přijmouti.

Svěrenství končí dle obecného práva zánikem předmětu a vyměněním rodiny. Při vyměnění rodiny povstává volné vlastnictví posledního držitele. Dle práva partikulárního možno svěrenství také zrušiti souhlasným usnesením všech žijících čekatelů, které schválí soud neb zeměpán, a pak také zákonem a vyvolastněním.

§ 72. Právo statků rytířských.

Rytířské statky tvořily zvláštní protivu statků selských. Byly s nimi spojeny mnohé výhody jak veřejno- tak soukromoprávní.

Ornacení některých statků jako rytířských udrželo se až do nejnovější doby. Dnešního dne nemá však již žádného významu. Statky rytířské mohly nabývány býti jen osobami původu šlechtického. Naproti tomu zapovídáno někde jako v Prusku šlechticům i nabývání statků selských. Obmezení toto odstranilo zákonodárství 19. stol. Dle něho může každý příslušník říše kdekoliv v říši pozemkového vlastnictví kteréhokoliv druhu nabývati. V Prusku byl s rytířskými statky spojen zvláštní soud před druhou stolicí, patrimonialní pravomoc, právo policejní a honební.

§ 73. Právo statků selských.

Rozdíl stavovský mezi rytíři a sedláky vyhranil se i v statcích, které tyto stavové drželi. Naproti statkům rytířským, s kterými jisté výhody byly spojeny, stály statky selské, které pravidelně břemeny byly obtíženy. Jen málo jich po celý středověk udrželo svou svobodu. Převážný jich počet dostal se v

odvislost statků šlechtických, rytířských a církevních, odevzdav se jim v ochranu. Velká část těchto statků pocházela také od vrchnosti. Spravovaly svůj rozsáhlý majetek tím způsobem, že světovaly vrdilávaní jeho svobodným i nesvobodným sedláckým, kteří za to určité dávky odváděli.

Selská práva užívací, která tu takto povstala, jsou novahy rozmanité. Jen některé typy možno zde uvést. Tak statky úročné, dědičné pacht, selská léna, pacht na čas a práva kolonátní.

Při statcích úročních platil sedlák pevný roční plat, při dědičných pacht odváděl pachtovné, které při neúrodě se snižovalo. Selská léna propůjčovala se dle práva lemního, ale místo rytířských služeb konaly se roboty a platily platy. Při právech kolonátních měla vrchnost právo na část výtěžku. Prvními vrory těchto poměrů byla asi církevní prekaria, která jen na čas byla udělena.

Ve francké době schráni villicus v obvodech jemu přidělených (villicationes) dávky z jednotlivých dvorů, které kolonům ku hospodaření

byly odevzdány. Ve 12. a 13. století stávají se koloni svobodnými. Villickační zřízení však částečně potravá a selský statek stává se statkem úročným nebo někde vstupuje v pacht dočasný, od 16. stol. v pacht dědičný. Od 15. stol. utuzuje se osobní odvislost sedláku v odvislost dědičnou. Stávají se příslušenstvím statků, vrchnostem patřících.

Po repci vytvoruje se pro selské statky i zvláštní právo selské. Důvodem jeho jest snaha udržeti selské statky v řádném hospodářském stavu. Zeměpánové hledí si v sedláku uchovati způsobilého poplatníka a v jeho synech schopné vojiny. Vyžadují tudíž pro stav selský zvláštní předpisy.

Nové toto právo, nehledíc ani k odvislosti vrchnostenské, způsobuje však jakousi věčnou vázanosť selského statku, která zejména v záповědi dělitelnosti zřejmě vystupuje. Selské statky stávají se uzavřenými. Přecházejí pouze na jednoho dědice (Anerbe, der Bauer hat nur ein Kind), obvykle na nejstaršího (maiorat), ale někde též na nejmladšího (minorat). Chce se tím docílit,

aby na statku selském řádně bylo hospodařeno. To jest však možno jen tehdy, je-li statek dosti veliký, aby mohl selskou rodinu uživiti (odtud nedělitelnost), a je-li způsobilým hospodářem spravován (odtud dědění na jednoho syna). Požadavek způsobilého hospodáře hlásí se i v jiných institutech selského práva. Starý hospodář odchází totiž na výměnek, aby hospodaření mladší síle přepustil.

Tokud však jest dědic pro svůj věk nezpůsobilý, aby statek sám spravoval, spravuje jej jiná osoba, obvykle jeho otcím, bera všechny úžitky statku sám pro sebe (Interimswirtschaft).

Od polovice 18. století počíná se selský stav z poddanského područí vybarovovati. Plně jeho osvobození také ve smyslu věcném, vyvazení totiž jeho statků ze všech poměrů odvislosti, nadchází však teprve ve století 19. Tu také zrušuje se všechno omezení v příčině selského statku, nedělitelnost pozemků a všechno dosavadní platící selské právo.

§ 74. Právo vodní.

Rímské právo cítilo rozdíl mezi řekami stále tekoucími a vodami, které jen některý čas tekou. Vody stále tekoucí jsou věcmi veřejnými, vody dočasně tekoucí jsou věcmi soukromými.

V německém právu jsou veřejnými velké řeky a mořské zálivy. Patří říši. Jsou "des Reiches Strassen". Někdy může se po nich plaviti a v nich loviti. Přes to však říšská výsost jeví se v příčině nich v leccím podstatně. Bez svolení státního nesmí býti plavba stížena, žádné poplatky, žádná cla vybírána, žádná hnací síla, jako mlyny býti zřízeny. Jako řeka sama, tak i vlečná stezka pobřežní vedle řeky jest cestou královskou. Královským jest i ostrov v řece povstalý, a náplav na břehu. Veřejnou stavá se i řeka, kterou král za splavnou prohlásí. Úpadek moci královské přivádí i úpadek těchto práv. Mnohá z nich přecházejí do rukou zeměpánů, na řekách

normáha' se kořistěni loupeživých rytířů, a vraky lodí propadají právu pobřežnímu.

Ostatní vody a řeky jsou soukromé. Kde náležají se v obvodu obce, jsou vodami občinnými. Všichni společníci obce mohou jich používat, z nich čerpat a v nich lovit. Vody v královských a zeměpanských hvozdech jsou soukromými vodami krále nebo zeměpána. Práva nad ostatními vodami přináležejí ponejvíce jednotlivým obcím vesnickým nebo městským, nebo majitelům statků, v jejich obvodu se nalézají. Právo zakládati mlýny a hnací díla náleželo původně společenstvu obce nebo obci. Zeměpánové osobovali si tu však jakési právo dohlédání. Bylo tedy třeba i jejich povolení ku zřízení takového díla. Později vybírali zvláštní poplatky za privilegia, která na tato díla udíleli. V 16. a 17. století začalo se tudíž mluvit o mlýnském regálu, který zeměpánům přísluší.

Aby pak jejich vlastní mlýny byly v dobrém chodu, rozkazovali sami pánové svým poddaným, aby jen jejich mlýny ku

mletí používali, a zakazovali jim obilí jinde mletí (Mühlbann, Mühlwang).

Pruský Landrecht a pak i ostatní zákonodárství přijalo při právu vodním stanovisko římského práva.

Proti vodám veřejným postavil vody soukromé. Vodami veřejnými jsou všechny velké řeky, na kterých se lodí a vory plaviti mohou. V 19. stol. vydány pak v různých zemích o právu vodním speciální předpisy.

Právo vodní nebylo úplně právu soukromému zústavěno. Moc státní zachovala si tu vodní výsost. Dává povolení ku všem vodním dílům, propůjčuje k vodním účelům právo vyolastňování, nutí k utvoření vodních družstev a chrání orgány své vodní policie nabytá práva vodní proti cizímu zasahání.

Zvláštní právo se vytvořilo také pro ochranu hrází v krajinách bažinatých t. zv. právo hrázní (Deichrecht). Majitelé ohrožených pozemků tvoří zvláštní hrázní společenstvo (Hoog). Na pozemcích těchto vážnou hrázní břemena. Neplnění jich může pak mít i

ztrátu pozemku v zářetí.

§ 75. Právo horní.

Jako v jiných právech byly i v právu německém vrácené nerosty pod pídou se nalézající části této pídou a tudíž vlastnictvím toho, komu patřil povrch. Kde se nějaké doly nalézají, jsou jen příslušenství statku. Toliko členové společenstva obce jako mohou v obci kloučiti, honiti a pídou zabírat, tak mohou také volně kutati. Právo toto stává se později obecním nejsou obmezeno pouze na pídou v obci. I v cizím pozemku mohou se doly otevřít a vlastník musí se jen odškodniti nebo jeho spoludolování připustiti.

Při takovémto svobodním právu k děláni hor mluví se o svobodě horní (Bergbaufreiheit). Vedle toho počal se však vyvíjeti i horní regal královský. Králové, majíce na svých statcích četné doly, počali dolování činiti závislým na královském povolení.

Z počátku činí tak pouze na svých statcích, později v celém teritoriu jim poddaném. Odtud pak udělují právo k děláni hor i jednotlivým velmožům a klášterům, a constitutio de regalibus z roku 1158 prohlásuje již sůl a stříbrné doly (argentariae) výslovně za regalia. Tato konstituce je pak i jakousi zákonnou sporou pro regalitu práva ku děláni hor. Jako právo králi výhradně přináležející považuje regal horní i Zlatá Bula, udělující jej králům českým a kvířstům.

Vedle horního práva regálního udrželo se nicméně i dále právo volného dolování. Oba tyto principy, jak horní regal, tak horní svoboda, směřovaly proti právu vlastníka na nerosty pod jeho pozemkem se nalézající. Oba odmítaly tyto nerosty jeho volné dispozici. Nicméně ani jeden ani druhý nedošel urnání obecního. Nastalo spíše jakési jejich spojení. Právo na děláni hor udělováno sice pouze zeměpánem, dolování bylo však za svobodné prohlášeno.

Kráj mohl volně hledati a dobývati nerosty na cizí pídě, jen ne, iinter Tisch, Bett,

und Feuerstatt". Regál sám týkal se jen některých určitých nerostů. V příčině ostatních platila volnost dolování. Vedle toho bývaly někde celé obvody z dolování volného vyloučeny a hornímu regálu vyhrazeny. I když pak zeměpánové právo horní nikomu propůjčili, vyhradili si z toho zoldštní poplatky (horní desátky) a vrchní správu nad horami, kterou prováděli svými úředníky. Tito ustanovovali způsob a rozsah dolování, počet a mzdu dělníků, a dokonce i ceny produktů.

V 19. stol. postaveno právo horní na zcela jiné základy. Po vzoru francouzského zákonodárství bylo právo regální odstraněno. Právo volného dolování všeobecně uznáno, a jenom právo státního dohledu (horní výsost) zachováno.

Na tomto stanovisku stojí již horní zákon rakouský ze dne 25. IX. 1854, a pruský ze dne 24. IV. 1865. Pruský zákon byl pak vzorem ostatních zemských zákonů německých.

Ža předmět horního regálu prohlásila zlata bula: zlato, stříbro, cín, měď,

železo, olovo a vůbec každý kov a dále síl. Ža kovy považovány všechny nerosty, kteří oh-ním se neextrahují (vor dem Feuer bestehen): síra, ka-menec, kamenné a hnědé uhlí a rašelina nebyly tedy předmětem regálu.

V některých zemích rozšířili však zeměpánové horní regál i na kamenec, uhlí, rašelinu, ba i stavební kámen, vápno, hlínku, jíl a pod. Právo na tyto nerosty bylo sice každému propůjčeno, ale později požadováno za to poplatek, ba přiváděl se k platnosti i zeměpánský monopol.

Zákonodárství 19. stol. obmezilo horní nerosty pouze na kovy, kamenné a hnědé uhlí, kamenec, vitriol, síl kuchyňskou, síru a tuku. Právo k děláni hor zove se horním vlastnictvím (Bergwerkseigentum).

Rozumí se jím vyhradné právo na přivlastnění vyhrazených nerostů a používání cizích pozemků a cizí půdy pro účely horní. Jest to tudíž vlastně jen právo přivlastňovací. Přes to však považuje se již samo o sobě za věc nemovitou a zapisuje se do zvláštních, za tím účelem vedených knih horních.

Při nabytí horního vlastnictví rozekna-
vá se troji stadium:

- 1.) kutání,
- 2.) žádost za propůjčku,
- 3.) propůjčení.

Kutání jest hledání vyhrazených horních nerostů. Dle dřívějšího horního práva bylo ku-
tání každému volné. Později bylo k tomu potřeba i u vlastníka pozemku zvláštního úřad-
ního povolení (ještě dnes v Rakousku). Dle pruského horního zákona jest třeba povolení úřadu jen tehdy, nechce-li vlastník kutání povolit. Bez jeho svo-
lení však naprosto nelze kutati pod budovami, v zahradách a dvorech. Ve všech těchto případech jest však kutáč povinen ku náhradě škody a složení kauce. Na veřejných místech jest každé kutání zapovězeno.

Úřad horní může je z veřejných záj-
mů zapověditi na př. při ohrožování prame-
ni léčebných. Má-li kutání výsledek, přistou-
ní se k žádosti za propůjčku (Muthung). Děje
se tak písemně u horního úřadu. Mezi
více žadateli rozhoduje žádost dříve podaná.

Při tom však hledí se ku zásadě: „der erste
Finder hat das Alter im Felde; der erste
Finder ist der erste Aiter.“ Kdo první vyhra-
zený nerost nalezne, má přední právo. Horní
vlastnictví propůjčuje se k určitému poli. Děje
se tak vydáním propůjční listiny.

Ku provozování hornictví sestupují se
jistá těžářská družstva (Gewerkschaften). Dle
staršího horního práva nalézají se hory ve
spoluvlastnictví jednotlivých těžáčů (Gewerke),
jejichž podíly zovou se kuksy. Jsou právy
nemovitými a třeba je jako takové do horní
knihy zapsati. Dle novějšího práva naléží
vlastnictví celému těžářstvu, pro které se do
horní knihy také zapisuje. Kuksy jsou jen
movitými věcmi. V případě potřeby jsou
těžáci povinni k jistým příspěvkům. Od této
povinnosti mohou se však osvoboditi, vrda-
jí-li se svých kuksů. Kuks propadne však
sám, nepřiplatí-li se příspěvek. K zajištění
dělnicva jsou při dolech vedeny zvláštní
bratrské pokladny, kterým vedle dělníků i
majitelé hor povinné příspěvky odvádějí.

§ 76. Právo honební.

Původně má každý na svém pozemku právo honby. Ze svého lesního regálu rozšířili zeměpánové právo honební jako regál na celé své území. Právovéda jim tu pomáhala, prohlásujíc divokou zvěř za věc bez pána a tudíž jako předmět jejich regálu. Regál tento došel v některých státech platnosti výlučně. Jen pro některé statky, jako rytířské, uznány výjimky. Tinde vytrvalo se při staré zásadě, že právo honební jest spojeno s vlastnictvím pozemku. Na tomto stanovisku stojí i zákony novéjší. Ku výkonu práva honebního jest však určita plocha výměry předepsána. Vlastníci, kteří této výměry nemají, tvoří honební společenstvo, které buď samo prostřednictvím svých zřízenců honbu provozuje, anebo v pacht ji dává.

Va která zvířata se právo honby vztahuje, o tom rozhodují zákony zemské. Tyto stanoví také dobu šetření zvěří. Komu přísluší právo honební, může na cizí pozemek

bez překážky vstoupiti, zvěř pronásledovati a stáletí. Musí však předvo své šetření vykonávati a dáti za způsobenou škodu náhradu. Za škodu zvěří způsobenou třeba dáti odškodněnou, byla-li zvěř v přílišném množství chována.

Díl III.

Práva zvláštních poměrů
právních.§ 77. Právo směnečné.

Dvádí se, že směnky znal již starověk. Podobné instituty jako směnky spatřujeme již u Babylonianů, Indiů, Řeků a Římanů. Dnešní směnka vyvinula se v době křesťanských výprav v Itálii a na pobřeží středozemního moře. Lidé do cizích krajů přicházející, potřebovali peněz, které v těchto zemích platily; peněz jejich domácích nemohlo tu býti užito. Jednak byla doprava mincí

nákladná, obtížná a nebezpečná, jednak býval vývoz mince zapovězen a často mince tak znehodnocena, že se na její přijímání v cizině nedálo počítati. Š počátku vypořádávali tu italská penězoměnci (bancheři). Přijímají mince domácí a dávají za ni mince druhou. Pordeji nabývá však tento druh výměny jiné formy. Přijímají se sice hotové peníze, ale slibuje se, že bude stejná jejich hodnota na nějakém místě jiném v minci tam platně odvedena. Na tomto cizím místě mají penězoměnci obvykle svou filiálku anebo svého obchodního přítele.

Začasto slibuje se plniti v písemné formě. Na místo dřívější výměny hotových peněz za hotové (combiurn purum) nastupuje písemná slib peněz (combiurn impurum, cum carta, per litteras).

Přivodní forma slibu penězoměnci jest notářská. Penězoměnci se zavazují, že stejnou hodnotu přijaté mince zaplatí buď sami nebo jejich zmocněnci (per me vel meum nuntium) na cizím místě, a sice buď tomu, kdo dal peníze, nebo jeho plnomocníku (Tibi

vel certo tuo nuntio).

Obvykle bývá v listině i kvitance o obdržení penězích. Pravidlem jest rozdílnost místa vydání a místa platebního (distantia loci) a rozdílnost mince. Žádka se slib zajišťuje zastavou a rukojmím. Forma slibu penězoměnce byla tedy svou povahou pordejší směnka vlastní, poněvadž penězoměnci sám tu sliboval, že bude platiti.

Š 13. stol. přidává se k této vlastní směnce ještě listina druhá, t. z. lettera di pagamento, tratta, remissa. Penězoměnci v ní nařizuje svému obchodnímu příteli nebo zřízenci, aby zástupci osoby, která dala valutu, anebo jí samé platil. Tato druhá listina se zapečetí a druhé straně platci nebo jejímu zástupci odevzdává. Nevyhoví-li se jí, neručí penězoměnci z této listiny, poněvadž se v ní žádný slib nenalézá, ale ze směnky vlastní. Ex aequitate mercatorio dáva se však i z této lettera di pagamento nárok proti penězoměnci. Není tudíž potřeba vlastní směnky předložiti, takže tato jako vůbec zbytečná a pro formu notářskou také nákladná vůbec odpadá. Bezforemný

poukaz stává se samostatnou směnkou, která jako obchodnická listina i bez formy notářské požívá plné víry.

Vývoj tento podporovaly i jiné okolnosti. Zároveň vývozu mincí vztahovala se i na cambium při vlastní směnce. Směnka vlastní mohla mimo to skrývat lichvu, která byla zapovězena. Všemmu tomu vyhnulo se bezforemnou trattou. Co penězoměnec tu přijímal jako zisk, nebylo považováno za přestoupení kanonické záповědi úroku, nýbrž jako mzda za dopravu mince, která hned nebo později měla se předsevřiti. Tratty bez distancia loci byly církvi zapovězeny. Žvaly se místními směnkami (Platztratten), nebo suchými směnkami (trockene Wechsel, cambia sicca), poněvadž zůstaly v zemi a nešly přes moře. Název těchto suchých směnek přešel později na směnky vlastní. Aby se záповěď směnek místních obešla, užívalo se t. zv. ricorso směnek. Na místo vydání vydávaly zase z místa platebního zpětne směnky. Pro vývoj a rozšíření směnek byly důležitým faktorem také trhy na zboží od 12.-14. stol. v Champagny,

od 15.-17. stol. trh Lyonský.

Obchodníky přicházeli sem i penězoměnci janovští a florenti a vypláceli směnky na trh vydávané a vydávali směnky na domácí a jiná místa.

Z politických důvodů opustili janovští penězoměnci r. 1537 Lyon a řídili pod ochranou Karla V. v Besançonu čistý trh směnečný, který později do Piacenzy byl přeložen. Tržní směnky na Lyon (cambium Lugdunense) byly směnky pravidelné. Ostatní směnky byly nepravidelné. Doba, kdy se trh odbyval, stala se evropskou lhůtou směnečnou, tržová místa evropskými místy platebními. Směnky vyrovnávaly se na tržích vzájemným sčítáním. Všecky směnky byly stejně dobré a všechny při počátku trhu splatné. Teprve z toho, že směnka některá předložená ku výplatě nebyla vyplacena, vyvinul se institut směnečného acceptu. Akcept sám přichází v zákoných předpisích v Itálii v 2. polovici 14. stol., v Německu teprve v 17. stol. Zprvu znamená deklaratorní prohlášení, že vydatel jako společník nebo zmocněnec byl opudněn, aby výplatce peněz zavázal aneb jemu dal

příkaz. Pordeji znamená accept samostatný zá-
vazek, takže pak platí všeobecná základní zása-
da směnečná, kdo směnku přijme, musí ji pla-
titi. O směnečných sporech soudil zvláštní směnečný
tržní soud v rychlém řízení. Exekuce šla na osob-
ní varbu dle zásady „solve aut mane.“ Proti dluž-
níkům, kteří uprchli, dožadováni za přispění
jejich soudy s tím, že nevyhoví-li se žádosti, všichni
příslušníci dotyčného státu z toho budou vyloučeni.

Při trattě počítalo se se 4 osobami:

- 1.) s compsorem, který přislíboval placení
na cizím místě,
- 2.) jeho cizozemským zástupcem nebo ob-
chodním přítelem,
- 3.) s osobou, která peníze penězoměnci hoto-
vě vyplácela (remitent),
- 4.) s osobou, která za remitenta směnku
vybrati měla (praesentant).

Pomenáhlu odpadlo jmenování praesentan-
ta. Remitent mohl trattu vybrati sám nebo
dodatečně praesentanta jmenovati nebo směnku
pouze ke skontaci na tihu zaslati. Remitent
mohl však také pohledávku postoupiti anebo

ku jejímu vybrání zřídit zvláštního manda-
táře. Italo se to poznámkou na směnce a
sice s počátku na přední straně (girata).
Pordeji podle vzoru převodu jiných bankovních
papírů na rubu (in dorso). Odtud zvalo se
pak převodní prohlášení indosament. Kdo
převáděl, zval se indosant, na koho se pře-
vádělo, indosatář. S indosamentem spojovala
se často anticipovaná kvitance, jakoby byl
indosant zaplacení od trasáta sám obdržel.
Tím získával nabyvatel (indosatář), který původ-
ně měl proti trasátovi jen odvozená práva, sa-
mostatná práva věřitelská, takže nepotřeboval si
více dáti libiti námitky z osoby indosanta.

Tento vývoj provedl se ne bez značného odpo-
ru právníků, penězoměnců a bank, kteří ve svých
zájmech tím byli dotčeni. S zákonodárství, nepro-
hlédajíc daleko, stavělo se proti indosamentu, ležící
se nebezpečí z jeho novoty.

Připouštěl se jen jediný indosament a
také pro ten žádala se ještě notářská forma.
Zároveň počaly se tudíž obcházeti. Někdyvalo

se prázdné místo pro indosataře (in bianco). To-
 znenáhla povoloval se určitý počet indosamentů,
 později však, zprvu hlavně ve Francii, jich neome-
 zený počet. Indosanti ručili všichni za vyplacení
 směnky. Ručení indosantů podobalo se ručení za
 závazek avalistů, kteří přejímali ručení za vydava-
 tele, podepsavše spolu s ním směnku. Volnost indo-
 sací vyvedla směnku z její původní funkce jako
 penězoměneckého papíru a učinila z ní universální
papír obchodní. Směnka nabyla abstraktní povahy.
 Itala se čistě jednostrannou obligací. Důlba její zjed-
 náva odtud jen právo, neukládá povinnost. Dru-
 teli směnky jsou všichni zavázáni: akceptant,
 indosant a remitent.

Zákonodárství německé počalo se smě-
 nečným právem zabývatí teprve v 17. století.
 První bylo to hamburské městské právo z ro-
 ku 1603. K vývinu práva německého přispě-
 la zvláště francouzská ordonance de commerce
 z r. 1673 a částečně i pruský Landrecht. Ten-
 to stanovil, že indosatař, nalézající se v dobré
víře, nabyvá práva ze směnky i tehdy, když
 předchozí indosamenty jsou nepravé. Tím přesně

vytkl princip originálního nabytí práva ze směnky a
 učinil takto směnku čistě skripturní obligací.

K kodifikaci směnečného práva v Němec-
 ku přispěl celní spolek, který pod vedením Pruska
 od roku 1830 byl zřízen. Zde na shromáždění delegátů
 vlády celního spolku bylo opětně o kodifikaci
 směnečného práva usilováno. Za tou
 příčinou pozvala pruská vláda r. 1847
 všechny německé státy na konferenci do
 Lipska. Tu pak na základě pruské osno-
 vy bylo v době od 20. října do 19. prosince
 1847 změněno všeobecního německého směnečného
 řádu stanoveno. Tento řád však všechny
 německé státy ve svých zemích zavedly.
 Také Rakousko. Některé sporné stránky směneč-
 ho práva byly rozhodnuty komisí, která od r.
 1856 v Norimberku o všeobecním německém ob-
 chodním zákoně se radila. Její usnesení, t. zv.
 norimberské novelly, byly pak ve všech státech,
 s jistou zmínou i v Rakousku, zavedeny. V
 takovéto podobě byl německý směneční řád sou-
 časně s německým zákonem obchodním jako
 zákon severoněmeckého spolku vydán. Vývoj

směnky vedl, jak uvedeno, ke dvěma formám: směnce vlastní (eigener Wechsel) a směnce vydané (gezogener, trassierter Wechsel, Tratte). Ve směnce vlastní zavazuje se ku placení vydatel, ve směnce vydané dává rozkaz nikomu jinému, aby platil jemu nebo osobě třetí (remitentovi).

Vydaná směnka potřebuje přijetí toho, kdo má platiti, trassáta. Váženosti směnky jsou tyto:

- 1.) označení směnky jako směnka,
- 2.) uvedení směnečné sumy,
- 3.) remitenta,
- 4.) doby vydání,
- 5.) doby platební,
- 6.) podpis vydatele,
- 7.) místo platební,
- 8.) jméno trassáta při směnce vydané,
- 9.) doložka platební.

Ve směnce může býti uvedeno jiné místo platební se jménem platitele (splatno u živnostenské banky v Praze). Směnka taková zove se domicilovaná neboli umístěna. Platitel zove se domiciliát.

Směnečně způsobilými jsou ti, kdo se

zavazovati mohou. O způsobilosti rozhodny jsou předpisy německého občanského zákoníka. Tento odstranil dřívější obmezení úředníků a osob vojenských. Směnka, jak již uvedeno, přivádí se indosamentem a sice buď úplným nebo neúplným. Vedle toho zna se i indosament inkasní nebo in procura, kde indosatář jest jen zmocněncem. Kdyby-li směnka přijata nebo vyplacena, třeba ji protestovati, aby mohl jiti postih proti indosantovi a vydavateli. Protest jest soudní nebo notářské osvědčení, že bylo marně přijetí nebo vyplacení směnky žádáno. Domicilované směnky třeba povždy protestovati, jinak se ztrácí právo i proti příjemci. Směnečné závazky promlčují se ve třech letech ode dne splatnosti směnky. Shůty pro postih jsou kratší.

§ 78. Právo obchodní.

První počátky práva obchodního nalézáme již v 10. stol. v Itálii. Zde dosel obchod zvláště velkého rozkvětu. Obchodníci sestupovali

se ve zvláštní cechy, které někde i ve zvláštních svazích byly soustředěny.

U cíle cechu stojí konsel (konsul) neboli podesta, v cíle svazu prior. O členech a jejich pomocnících vede se zvláštní matrika, předchůdce to potomního obchodního rejstříku. Rada širší a užší (consilium maius a minus) spravuje cechovní záležitosti dle zvláštního cechovního statutu.

U politické organizaci měst dosahují obchodníci vynikajícího postavení. U městech těchto shledati lze také již základní obrysy hlavních institutů moderního obchodního práva.

Obchodníci v matrikách zapsaní mají často filiálky, které spravují zvláštní jejich zástupcové s přesně vytyčenou plnomocí, jacísi předchůdcové tedy pozdějších prokuristů. Z obchodních společností zná se tehdy již compagnia, předchůdkyně dnešní veřejné společnosti, dále commenda, z které povstala společnost komanditní, tichá společnost a společnost akciová.

Bursy se dosavade neznají. Za to obzvláště význačny jsou trhy. Na nich platí zvláštní tržní policie a soudí zvláštní tržní soudy.

Obchodní styk mezi německými a románskými národy, zejména na trzích francouzských, nizozemských a západoněmeckých, dále i filiálky německé v nizozemsku vedly nejprve ku znalosti, později i ku recepti obchodního práva národů románských.

Příspěvalo k tomu také usazování se četných italských a francouzských penězoměnců v zemích německých. Ku vývinu práva obchodního v Německu přispěly také obecní poměry hospodářské. Pro cílý styk mezi stranami v obchodě nemohly postačiti obecní předpisy německého práva. Nová doba je sice změnila, ale ne tak rychlým chodem, jak toho stav obchodní požadoval.

Z prvu počalo se jaksi negativně proti obecnímu právu reagovati. Předpisy, na proměny obchodní se nehodící, neplatily pro stav obchodní. Tak laesio enormis při koupi, beneficium excussionis při obchodním rukojemství, poručenství manželovo nad manželkou, která provozovala obchod, nezletilost, pokud nezletilec obchod provozoval (Handel macht frei), kanonická zápověď úroků a pod.

I počátku bylo toto obchodní právo jen souhrnem zásad negativních. Tež i pozitivně začalo se obchodní právo vyvíjeti. Pomáhalo k tomu zejména zřízení městské. Jako řemeslníci sestupovali se i obchodníci ve zvláštní cechy, které se zvláštním svým právem řídily. První předpisy o poměru zaměstnateli k obchodním půrucím o vedení knih (kupecká, lékařnická registra) a počátky firem již zde lze sledovati. Právo obchodní odlišuje se takto od práva obecného celou řadou nových předpisů. Vejsou to však jen jednotlivosti, které je od obecního práva dělí. I duch obchodního práva jest rozdílný. Obchodní právo jest právem slušnosti. Úidci jeho zásadou jest poctivost obchodního styku (Treu und Glaube). Obecné právo jest naproti tomu často právo strnulé, které jen někde zjednáva slušnosti volný průchod.

Obchodní právo snaží se dále učiniti obchodní styk volným a lehkým. Právo obecné naproti tomu často právní styk stěžuje, volnost jednání dusí. To, co volnosti obchodního práva napomáhalo, vrátilo práva římského i německého.

Z práva římského vzata lehkost smluv, z německého obměřená vindikace věci movitých, společná ruka jako formace obchodních sdružení a obchodní listiny. Od 17. stol. běží již stále více a více zemipanská moc upravování práva obchodního do svých rukou. Nejdříve ve Francii, kde po ordonnance de commerce z r. 1681 dochází ke code de commerce z r. 1808., kterýž zavádí se také v Německu na levím břehu Rýna a s jistými změnami i v Badensku.

V Prusku kodifikuje právo obchodní pruský Landrecht. Změna v prostředcích komunikačních působí značně na poměry obchodní. Kodifikace německého práva obchodního stává se nezbytností. Bavorská vláda činí tudíž u německého spolkové shromáždění návrh, aby vyzvány byly všechny spolkové vlády ku vypracování všeobecného německého obchodního zákoníka.

Volána na to komise do Forimberka radí se o obchodním zákoně v letech 1857, 1858, 1860 a 1861. Osnova, na které se usnaší, jest pak i v jednotlivých státech zavedena a také jako říšský zákon německý z r. 1871 prohlášena.

Obchodní právo má předpisy nejprve o subjektech práva obchodního, obchodníku a jeho personálu, o obchodních společnostech; dále předpisy o obchodním právu osobním, věcném a obli- gačním. Obchodníkem ve smyslu německého prá- va obchodního stává se někdo buď ipso iure nebo teprve zápisem do obchodního rejstříku.

Ipso iure stává se obchodníkem, kdo provozuje živnost obchodní. Zápisem do obchod- ního rejstříku stává se obchodníkem, kdo po obchodníku provozuje živnost neobchodní (ma- jitelé hor, lomů, rybnů a pod.). Osoby tyto může stát ku zápisu do rejstříku nutiti, nikoli však zemědělce nebo majitele lesů, kteří do rejstříku vůbec zapsáni býti nemohou a toliko tehdy na tento zápis mají práva, provozují-li nějakou vedlejší průmyslovou živnost (pivovar, lihovar, mlékárna, mlynářství). Tímto rozšířením pojmu obchodníka také na provozovatele neobchodních živností liší se německý zák. obchodní od ob- chodního zákona rakouského, který považuje za obchodníka jen toho, kdo po živnostnicku obchody provozuje.

Ipso iure stává se někdo obchodníkem, provozu- je-li tyto živnosti:

- 1.) koupi a prodej zboží a cenných papírů,
- 2.) zpracování a přepracování ve velkém,
- 3.) pojištění proti premijím,
- 4.) bankovní a směnárnické obchody,
- 5.) doprava zboží a osob, komisionářství, špediterství a povoznictví,
- 6.) obchodní agenturu,
- 7.) tiskařství ve velkém.

Obchodníci rozdělují se na obchodníky plného prá- va (Vollkaufleute, mercatores maiores) a obchodníky neú- plného práva (Minderkaufleute, mercatores minores). Tě- mito posledními jsou řemeslníci a malozivnostníci.

Rozdíl spočívá v tom, že se na obchod- níky neúplného práva některá ustanovení obchod- ního zákona (jako předpisy o firmách, zápisu do obchodního rejstříku a pod.) nevztahují. O obchodních živnostech uvedeny jsou v obchod- ním zákoníku zvláštní předpisy. Týkají se obchodního rejstříka a obchodních knih. Obchodní rejstřík jest kniha o obchodnících a obchodních společnostech u soudu vedená.

Zapisují se do něho vůbec firmy, majitelé jich, prokuristé, společnosti a hlavní obsah smlouvy společenské.

Rejstřík jako kniha veřejná požívá veřejné výsky. Jen výjimečně okolnosti rejstříkem ohlášení nebo neohlášení proti osobám třetím neplatí. Firma jest jméno, pod kterým obchodník se společností obchodní svou živnost provozuje. Firmu může si každý zříditi dle své libosti. Iponi firma musí býti však pravdivá. Každý obchodník jest povinen vésti řádně obchodní knihy, uchovávat obchodní papíry, každoročně sepisovati inventář a sestavovati rozvahu o svém jmění. K obchodnímu personálu patří všechny ty osoby, které obchodní služby konají. Jsou druhu dvojího: obchodní pomocníci a plnomocníci. Obchodní pomocníci zabývají se vlastními obchodnickými službami. Obchodní plnomocníci buď výhradně nebo vedle toho zastupují zaměstnatele neb principála při právních jednáních. Plná moc jejich může býti dle libosti principála obmezena. Obmezení toto jest však vůči třetím osobám neúčinné při

prokurě. Prokura jest plná moc opravňující ke všem soudním a mimosoudním jednáním právním i praktickým, které provozování živnosti sebou přináší. Prokuru třeba zapsati do obchodního rejstříku. Obchodními společnostmi jsou:

- 1.) Veřejná společnost (offene Handelsgesellschaft),
- 2.) společnost komanditní,
- 3.) tichá společnost,
- 4.) akciová komanditní společnost,
- 5.) společnost s ručením obmezeným,
- 6.) akciová společnost,
- 7.) společenstva výdělková a hospodářská.

Veřejná společnost je spojení dvou nebo více osob k účelům obchodním. Společníci jsou na společenském jmění k ruce nedílně účastni. Za dluhy společenské ručí vším svým obchodním a soukromým jměním. Správa a zastupování přísluší každému z nich.

Při komanditě jsou dva druhy společníků, komplementáři a komanditisté. Komplementáři ručí za dluhy celým svým jměním osobně, komanditisté ručí za dluhy společnosti jen svým vkladem.

Tichá společnost není vlastně společností. Nemá společenská firma. Jest zde jen jeden majitel firmy a tichý společník, který na zisk a ztrátu sčítá se na obchodě svým vkladem.

Při akciové společnosti jest kapitál rozdělen v pevné podíly, akcie. Tyto zní buď na jméno nebo na majitele. Akcionář ručí jen svými akciemi. Orgány akciové společnosti jsou valná hromada, představenstvo a dozorčí rada.

Akciová komandita jest jen jakýsi druh obyčejné komandity. Kapitál komanditistů rozdělen jest na akcie.

Při společnosti s omezeným ručením ručí každý společník jen určitým vkladem, jehož výše zapisuje se do obchodního rejstříku.

Při společenstvech výdělkových a hospodářských ručí se buď omezeně jistým podílem, nebo jeho několikanašobným obnosem, nebo neomezeně veškerým jměním účastníků společenstva.

Osobní právo obchodní týká se předpisů o firmách. Obchodní právo věcné má ustanovení o nabytí práva vlastnického a

zástavního. Uchrání se tu dobrá víra nabyvatele. Právo vlastnické lze však nabytí také zvláštními obchodními listy (Ladeschein, Lagerschein). Obchodní právo znaí také zvláštní obchodní zástavní právo na zboží pro pohledávky komissionáře, špeditera a povozníka a zvláštní právo retenční za pohledávky ze vzájemných obchodů.

Obligacní právo obchodní znaí všeobecné předpisy o obchodech, ručení z obchodů, úročí a způsobu plnění. Zvláštní část obligacního práva obchodního vztahuje se na předpisy o koupi, obchodní poukázky a zavazovací listy, na komissionáře, špeditera, povozníka, skladníka, obchodního agenta, dopravu osob a zboží po železnici a lodi, poštovníctví, banky a obchody kupecké.

Obsah:

str.

Kniha první

část všeobecná.

Oddíl I. Právní řád.

§ 1. Pojem německého práva soukromého	5.
§ 2. Právo obyčejové, zákon a autonomie	9.
§ 3. Střety právních norem	15.

Oddíl II. Osoby.

Hlava 1.

Osoby přirozené.

§ 4. Osobnost	20.
§ 5. Vznik a zánik osob přirozených	22.
§ 6. Vliv pohlaví, stáří a zdraví	25.
§ 7. Stavovské rozdíly	29.
a) vysoká šlechta	30.
b) šlechta nižší	31.
c) stav městský	32.
d) stav selský	33.
§ 8. Rozdíly ze ztráty neb zmenšené cti.	36.

§ 9. Rozdíly náboženské	37.
§ 10. Rozdíly státní příslušnosti	40.

Hlava 2.

Osoby právnické.

§ 11. Pojem	43.
§ 12. Vznik, trvání a zánik korporací	46.
§ 13. Ústavy a nadace	51.
§ 14. Některé právnické osoby	53.
a) stát	53.
b) obce	54.
c) cechy	55.

Oddíl III. Věci.

§ 15. Pojem	56.
§ 16. Věci tělesné	58.
a) věci movité a nemovité	58.
b) věci veřejné	60.
c) věci mimo právní obchod	60.
d) věci bez pána	61.
e) věci jednotlivé a hromadné	62.
f) věci užitvatelné a neužitvatelné	63.
g) věci hlavní a vedlejší, příslušenství	64.
§ 17. Nětělesné věci	65.

Oddíl IV. Právní poměry.

§ 18. Pojem ----- 68.

Hlava první.

Právnícké skutečnosti.

§ 19. Právní jednání ----- 72.

§ 20. Bezprávi a jiné právnícké skutečnosti ----- 76.

§ 21. Uplynutí času ----- 78.

Hlava druhá.

Formy právních jednání.

§ 22. Obřady a symboly ----- 82.

§ 23. Listiny ----- 85.

§ 24. Pozemkové knihy ----- 87.

Hlava třetí.

§ 25. Privilegia ----- 92.

Hlava čtvrtá.

§ 26. Vykon a ochrana práv ----- 93.

Knihy druhá.

Část zvláštní.

Oddíl I. Obecné právo.

Díl první.

Právo věcné.

Hlava I.

Jewere a držba.

§ 27. Jewere ----- 107.

§ 28. Držba ----- 112.

Hlava II.

Věcné právo k nemovitostem.

Kapitola I.

Právo vlastnické.

§ 29. Pojem ----- 114.

§ 30. Obmezení práva vlastnického ----- 121.

I. regalie ----- 121.

II. zákonné obmezení ve veřejném zájmu ----- 123.

III. právo sousedské ----- 125.

IV. odpor dědiců a retrakt ----- 132.

§ 31. Nabytí, pozbytí a ochrana práva vlast. ----- 135.

Kapitola II.

Právo zástavní.

Oddíl I. Doba práv zárodků a knih právních.

§ 32. Pojem a druhy ----- 143.

§ 33. Zástava s držbou ----- 146.

§ 34. Zástava bez držby daná. ----- 147.

§ 35. Zástava bez držby vzutí. ----- 149.

§ 36. Pořad práv zástavních. ----- 153.

Oddíl II. Doba recepcy a dnešní právo zástavní.

§ 37. Doba recepcie - - - - -	154.
§ 38. Základní zásady moderního práva hyp. - - - - -	157.
§ 39. Akcesorita a samostatnost práv zástavních - - - - -	159.
§ 40. Pojem a druhy moderního práva zástav. - - - - -	161.
§ 41. Vznik a původ práva zástavního - - - - -	165.

Kapitola III.

Užívací a užitková práva k cizím nemovitostem.

§ 42. Dědičná stavba - - - - -	169.
§ 43. Služebností - - - - -	171.
§ 44. Doživotní právo užívací - - - - -	173.
§ 45. Reální břemena - - - - -	174.

Hlava II.

Věcné právo k movitostem.

§ 46. Gewere na movitostech a její ochrana - - - - -	186.
§ 47. Nabytí práva vlastnického - - - - -	190.
Zástavní právo k movitostem.	
§ 48. Před recepcí - - - - -	198.
§ 49. Po recepci - - - - -	203.

Díl I.

Právo obligacní.

§ 50. Pojem - - - - -	207.
§ 51. Druhy obligací - - - - -	217.

Díl III.

Právo rodinné.

Oddíl I. Právo manželské.

§ 52. Doba před reformací - - - - -	255.
§ 53. Doba po reformaci - - - - -	263.
Oddíl II. Majetkové právo manželské.	
§ 54. Historické základy - - - - -	268.
§ 55. Doba před n. o. z. o. - - - - -	273.
§ 56. Majetkové právo manželské dle n. o. z. o. - - - - -	284.

Oddíl III. Právní poměry a příbuzenství.

§ 57. Příbuzenství - - - - -	287.
§ 58. Poměr mezi rodiči a dětmi - - - - -	290.
§ 59. Děti nemanželské - - - - -	304.

Oddíl IV. Poručenství.

§ 60. Poručenství nad nezletilými - - - - -	307.
§ 61. Poručenství nad ženami - - - - -	313.
§ 62. Ostatní případy poručenství. - - - - -	315.

Díl IV.

Právo dědické

§ 63. Důvod - - - - -	319.
§ 64. Posloupnost zákonná - - - - -	322.
§ 65. Posloupnost zvolená - - - - -	325.

Oddíl II. Práva zvláštní.

Díl I.

Zvláštní práva osobní.

Hlava I.

Právo na jméno a zvláštní označování.

§ 66. Právo na jméno - - - - - 324.

§ 67. Právo na zvláštní označování - - - - - 326.

Hlava II.

Právo průvodské a patentní.

§ 68. Právo průvodské - - - - - 337.

§ 69. Právo patentní - - - - - 347.

Díl II.

Práva zvláštních právních předmětů.

§ 70. Právo lenní - - - - - 351.

1) pojem - - - - - 351.

2) vznik - - - - - 354.

3) poměr mezi pánem a manem - - - - - 356.

4) lenní posloupnost - - - - - 360.

5) zánik lenního poměru - - - - - 363.

§ 71. Právo statků rodinných - - - - - 366.

1) domácí statky vysoké šlechty - - - - - 367.

2) rodinná svěření - - - - - 368.

§ 72. Právo statků rytířských - - - - - 372.

§ 73. Právo statků selských - - - - - 373.

§ 74. Právo vodní - - - - - 377.

§ 75. Právo horní - - - - - 380.

§ 76. Právo honební - - - - - 386.

Díl III.

Práva zvláštních poměrů právních.

§ 77. Právo směnečné - - - - - 387.

§ 78. Právo obchodní - - - - - 397.

§

REV15

ÚK PrF MU

3129S34507